

BBF00010

ปฏิสัมภิทามรรค

(บาลี-ไทย)

ภาค ๑

PATISAMBHIDĀMAGGA

(PĀLI-THAI)

PART I

ฉบับภูมิพโลภิกขุ
เป็นทีระดึกในอโรภาสเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๖ รอบ
และทรงเจริญพระชนมพรรษาขึ้นรอบที่ ๗
ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช

นายไชยวัฒน์-นางอาจารย์ ยศิรักเพียร

สร้างพระคัมภีร์เพื่อถวายแด่เป็นพุทธบูชา

โครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณที่องคิน
ชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย

ISBN 974-8295-19-2

ปฏิสัมพันธ์ามรรค

(บาลี-ไทย)

ภาค ๑

PATISAMBHIDĀMAGGA

(PĀLI-THAI)

PART I

ฉบับภูมิพโลภิกขุ
เป็นที่ระลึกในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๖ รอบ
และทรงเจริญพระชนมพรรษาขึ้นรอบที่ ๗
ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช

นายไชยวัฒน์-บางฮารีย์ ยศิรักเพียร

สร้างพระคัมภีร์เพื่อถวายแด่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

โครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณทำเอง
ชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย

ISBN 974-8295-19-2

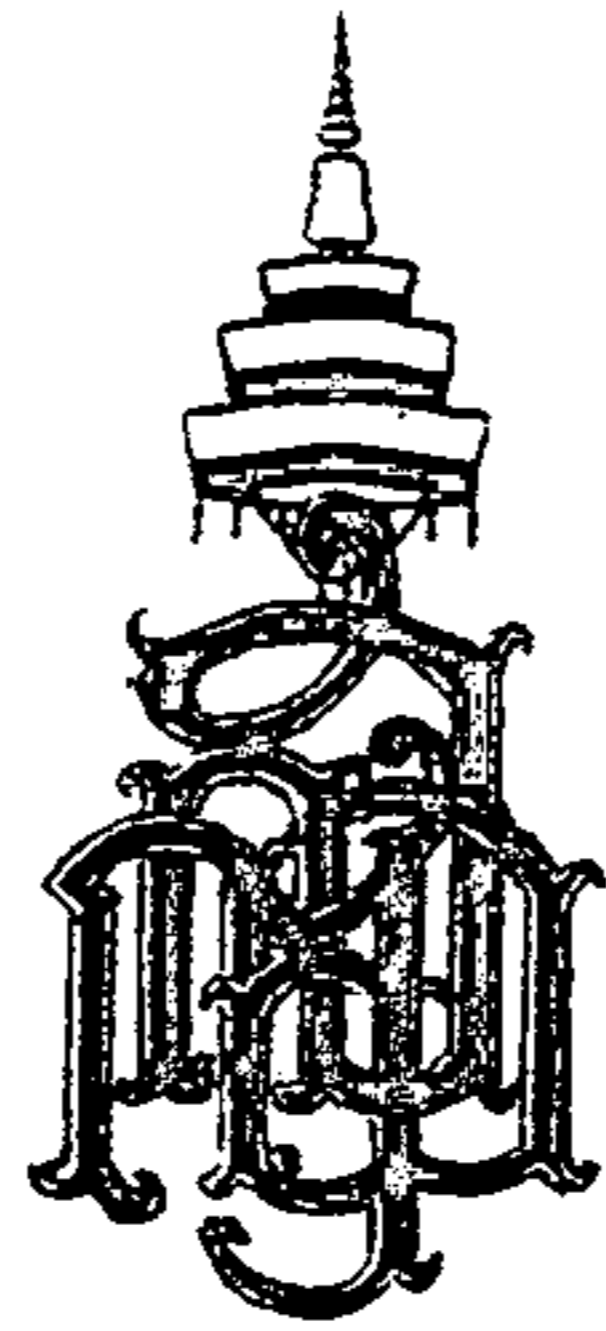
พระบรมราชาวาท

“ฉันขออุทิศไมทณา ขอให้ทำต่อไปอย่าหยุดเสีย
ฉันสับสนสับสนงานวิจัยเปอร์เซ็นต์เต็ม ให้ทำต่อไป
เป็นการช่วยให้ตนเข้าถึงธรรม

การแปลคำขาสีมาเป็นคำไทยนั้น ต้องระวัง
ให้จงหนัก อย่าให้ขัดแย้งกันได้เป็นอันขาด เพราะ
ถ้าขัดแย้งกันแล้ว จะทำให้เกิดความยุ่งยากแก่
นักศึกษาคำต่อไปภายหลังว่า ที่ใดสงสัยว่าจะแปลให้เข้าใจ
ไม่ได้แน่ชัดก็ควรตีความอธิบายกำกับไว้ด้วย”

(พระบรมราชาวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน
พระราชทานแก่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช ญาณโมทยมหาเถระ
และคณะกรรมการของสมาคมศูนย์ค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา ในโอกาสเข้าเฝ้า
น้อมเกล้าฯ ถวายพระคัมภีร์แปลเป็นภาษาไทยฉบับแรก เมื่อ ๓ ธันวาคม ๒๕๐๖)

พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

ที่ ๑/๒๕๔๔

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดสร้างพระคัมภีร์ฉบับภูมิพโลภิกขุ

สมเด็จพระญาณสังวร

(สมเด็จพระญาณสังวร)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฒนมहाเถระ) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงปรารภว่า สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ บรมธรรมิกมหาราช ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเป็นคุณประโยชน์ยิ่งใหญ่ว่าไพศาลแก่พสกนิกรชาวไทยและพระบรมพุทธศาสนาเป็นอเนกประการ โดยเฉพาะได้เสด็จออกทรงบำเพ็ญพระอภิเนษกรรม์ทรงผนวช ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๕ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ พระราชอุปัชฌายะ ประทานพระราชฉายาว่า “ภูมิพโล” สงฆ์ได้ยกขึ้นเป็นอุปสัมบันภิกขุ มีพระนามว่า ภูมิพโลภิกขุ ในวโรกาสหนึ่ง บัดนี้ได้ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ

(๘)

๖ รอบ ๗๒ พรรษา เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๒ และทรงเจริญพระชนม-
พรรษาขึ้นรอบที่ ๗ ตั้งแต่วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๔๒ เป็นต้นไป

มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ ได้รับพระบรมราชานุญาตนำพระราชฉายาที่ตั้ง
เป็นนามของมูลนิธิ ได้ทำโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษร โบราณท้องถิ่น
ชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย และสมเด็จพระอริย-
วงศาคตญาณ (วาสนมหาเถระ) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้
ประทานนามพระคัมภีร์ชุดนี้ว่า ฉบับ “ภูมิพลโลกิขุ” เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระ
บรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า

เพื่อให้การปฏิบัติงานดำเนินไปด้วยความสำเร็จด้วยดี จึงมีพระบัญชา
แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดสร้างพระคัมภีร์ฉบับภูมิพลโลกิขุ เนื่องใน
วโรกาสสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงเจริญพระชนมพรรษาขึ้นรอบที่ ๗
ต่อไป ประกอบด้วย

กรรมการฝ่ายสงฆ์

๑. สมเด็จพระพุทธปาพจนบดี (ทองเจือ จินตากรมหาเถระ) ป.ธ.๖
ประธานกรรมการ
๒. สมเด็จพระมหาธีรราชย์ (นิยม จานิสฺสรมหาเถระ) ป.ธ.๕
รองประธานกรรมการ
๓. สมเด็จพระวันรัต (นิรันดร นรินฺตรมหาเถระ) ป.ธ.๕
รองประธานกรรมการ
๔. สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (พุทธ สุวฑฺฒนมหาเถระ) ป.ธ.๗
รองประธานกรรมการ
๕. สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (ประจวบ กนฺตาคารมหาเถระ) ป.ธ.๕
รองประธานกรรมการ

๖.	พระญาณวโรคม (ประยูร สนตงกูโร) ป.๖.๕	กรรมการ
๗.	พระสุเมธาธิบดี (บุญเลิศ ทศตสุทธิ) ป.๖.๘	กรรมการ
๘.	พระอุดมญาณโมลี (มานิต ถาวโร) ป.๖.๕	กรรมการ
๙.	พระพรหมจริยาจารย์ (สมุท รัชตวงโม) ป.๖.๗	กรรมการ
๑๐.	พระธรรมวโรคม (บุญมา คุณสมปโน) ป.๖.๕	กรรมการ
๑๑.	พระวิสุทธิวงศาจารย์ (พลอย ญาณสวโร) ป.๖.๕	กรรมการ

กรรมการฝ่ายฆราวาส

๑.	สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี	ประธานกรรมการ
๒.	ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร	รองประธานกรรมการ
๓.	คุณหญิงจวบ จิรโรจน์	รองประธานกรรมการ
๔.	ท่านผู้หญิงหม่อมราชวงศ์หญิงรสลิน คัคณางค์	กรรมการกิตติมศักดิ์
๕.	ท่านผู้หญิงอรุณ กิติยากร ณ อยุธยา	กรรมการ
๖.	ท่านผู้หญิงชนัตถ์ ปิยะอุย	กรรมการ
๗.	คุณหญิงแสงเดือน ณ นคร	กรรมการ
๘.	คุณหญิงวัลลีย์ วีระปรีย	กรรมการ
๙.	คุณหญิงเฟื่อง ชลิตอาภรณ์	กรรมการ
๑๐.	คุณหญิงสงวนศรี จันทรางศุ	กรรมการ
๑๑.	คุณหญิงวรรณิ วิทยะสิรินันท์	กรรมการ
๑๒.	คุณหญิงสมนึก เปรมวัฒนะ	กรรมการ
๑๓.	คุณหญิงสุภัทรา ตันติพิพัฒน์พงศ์	กรรมการ
๑๔.	อธิบดีกรมการศาสนา	กรรมการ
๑๕.	อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์	กรรมการ
๑๖.	นางอุษา จารุกุล	กรรมการ

๑๗. ศาสตราจารย์พิพัฒน์ สุจินดา	กรรมการ
๑๘. นางประณีต เทศะเสน	กรรมการ
๑๙. นางอวยพร ปัตตพงศ์	กรรมการ
๒๐. รองศาสตราจารย์วิสุทษ์ บุญยกุล	กรรมการ
๒๑. รองศาสตราจารย์ศรีกาญจน์ สุจินดา	กรรมการ
๒๒. นางสุจิตรา (จิราธิวัฒน์) มงคลกิติ	กรรมการ
๒๓. นางสมจิตต์ สิทธิไชย	กรรมการ
๒๔. นางลำยอง หารินสุต	กรรมการ
๒๕. นายชุมศักดิ์ เทศะเสน	กรรมการ
๒๖. นางสาววิไลลักษณ์ จารุคุล	กรรมการ
๒๗. นายพุทธศรี กุวานนท์	กรรมการ
๒๘. นางสาวบุญรักษ์ นาครัตน์	กรรมการ
๒๙. นางประสพศรี ประเสริฐสม	กรรมการ
๓๐. นายปราโมทย์ สัชฌุกร	กรรมการ
๓๑. นายระพีพันธ์ จารุคุล	กรรมการ
๓๒. ดร.บุญนาค ศตะภูริ	กรรมการ
๓๓. นางพงษ์เพ็ญ คำรงรัตน์	กรรมการ
๓๔. นายพงษ์ธร เติวิทย์	กรรมการ
๓๕. นางสมสวาสดี บุญญภัทโร	กรรมการ
๓๖. ศาสตราจารย์นายแพทย์ยงยุทธ วัชรคุลย์	กรรมการ
๓๗. นางสาวจงกลณี นาคสมบูรณ์	กรรมการ
๓๘. นางสาวบุญสม พรหมแก้ว	กรรมการ
๓๙. นางบุญมา เตสยานนท์	กรรมการ
๔๐. นางสาวพิมพ์พิมล งามบุญศรี	กรรมการ
๔๑. นางสุลิดดา ศักดิ์ธนานุกูล	กรรมการ

๔๒. นายวิวัฒน์ สุรียนันท์

กรรมการ

๔๓. นายมณีพันธ์ จารุกุล

กรรมการและเลขานุการ

๔๔. นายสิริ เพ็ชรไชย

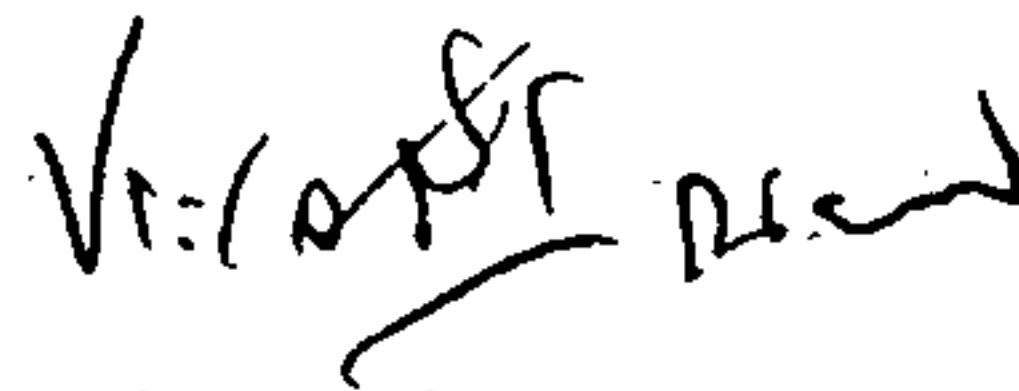
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ขอจนถึงความเจริญ งามงาม ไพบูรณ์ ในธรรมของสมเด็จพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าตลอดกาลเป็นนิตย์ เทอญ.

ทรงตั้ง ณ วันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๔๔

ผู้รับสนองพระบัญชา

ศาสตราจารย์ ดร.

(ประเสริฐ ณ นคร)

นายกรัฐมนตรี

รองประธานกรรมการ

ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานกรรมการมูลนิธิภูมิพลโลกิกขุ

พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

ที่ ๒/๒๕๔๔

เรื่อง แต่งตั้งคณะผู้จัดทำพระคัมภีร์ฉบับภูมิพโลภิกขุ

สมเด็จพระญาณสังวร

(สมเด็จพระญาณสังวร)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฒนมหาเถระ) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงปรารภว่า สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ บรมธรรมิกมหาราช ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเป็นคุณประโยชน์ยิ่งใหญ่ว่าไพศาลแก่พสกนิกรชาวไทยและพระบรมพุทธศาสนาเป็นอเนกประการ โดยเฉพาะได้เสด็จออกทรงบำเพ็ญพระอภิเนษกรรม์ทรงผนวช ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๕ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ พระราชอุปัชฌายะ ประทานพระราชฉายาว่า “ภูมิพโล” สงฆ์ได้ยกขึ้นเป็นอุปสัมบันภิกขุ มีพระนามว่า ภูมิพโลภิกขุ ในวโรกาสหนึ่ง บัดนี้ได้ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๖ รอบ ๗๒ พรรษา เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๒ และทรงเจริญพระชนมพรรษาขึ้นรอบที่ ๗ ตั้งแต่วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๔๒ เป็นต้นไป

มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ ได้รับพระบรมราชานุญาตนำพระราชฉายามาตั้งเป็นนามของมูลนิธิ ได้ทำโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่นชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย และสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนมหาเถระ) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ประทานนามพระคัมภีร์ชุดนี้ว่า ฉบับ “ภูมิพลโลกิขุ” เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า

เพื่อให้การปฏิบัติงานดำเนินไปด้วยความสำเร็จด้วยดี จึงมีพระบัญชาแต่งตั้งคณะผู้จัดทำพระคัมภีร์ฉบับภูมิพลโลกิขุ เนื่องในวโรกาสสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงเจริญพระชนมพรรษาขึ้นรอบที่ ๗ ดังต่อไปนี้

คณะผู้จัดทำพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาฉบับภูมิพลโลกิขุ

๑. นายมณีพันธุ์ จารุกุล	ผู้อำนวยการ
๒. นายสิริ เพ็ชรไชย	หัวหน้าฝ่ายวิชาการ
๓. นางอุษา จารุกุล	หัวหน้าฝ่ายธุรการ

คณะนักวิชาการประจำ

๑. นายสิริ เพ็ชรไชย	ป.ธ.๕	หัวหน้าฝ่ายวิชาการ
๒. พระมหาเฉลียว เปสโร	ป.ธ.๕	
๓. นายสุวรรณ์ จินต์ประชา	ป.ธ.๕	
๔. นายสังคม ศรีราช	ป.ธ.๕	
๕. พันเอกคง แจ้งไพล	ป.ธ.๕	
๖. พระมหาเดชทวี สุเมธี	ป.ธ.๕, พธ.บ.	
๗. นายทศพร ศรีคำ	ป.ธ.๕	

(๑๔)

๘. อุบาสิกาสมศรี จารุเพ็ง	บ.ศ.๕
๙. นายบุญมา จิตจรัส	ป.ธ.๘, M.A.
๑๐. นายภิญโญ ล่องสกุล	ป.ธ.๘, M.A.
๑๑. นายทองดี พันโน	ป.ธ.๘
๑๒. นางศิริรัตน์ ค้วงสน	บ.ศ.๘
๑๓. นายบรรจบ พุกพญา	ป.ธ.๗
๑๔. พระมหาอภัย อุปปติสุโส	ป.ธ.๗
๑๕. อุบาสิกาจันทร์ทิพย์ ศรีวงษ์	บ.ศ.๗
๑๖. อุบาสิกาจรรยา บัวสุวรรณ	บ.ศ.๖
๑๗. นางสาวนันทนา เพ็ชรไทย	ศศ.บ.(โบราณคดี)
๑๘. อุบาสิกาพรหม เกิดเกษม	นักปริวรรตอักษรขอม
๑๙. อุบาสิกาพรทิพย์ ศูนย์จันทร์	นักปริวรรตอักษรขอม
๒๐. อุบาสิกาบุญเกื้อ ไพโรจน์	นักปริวรรตอักษรขอม

คณะนักวิชาการพิเศษ

๑. นาวาเอกสุรจิต สงสกุล	ป.ธ.๘ Ph.D.
๒. นาวาเอกทองย้อย แสงสินชัย	ป.ธ.๕
๓. นายพิสิฐ เจริญสุข	ป.ธ.๕ อม.(จุฬาฯ)
๔. นาวาโทวินัย ตะเภาพงษ์	ป.ธ.๕ Ph.D.
๕. พันโทณรงค์ ครอบแถว	ป.ธ.๘
๖. นาวาตรีสารี อินสอน	ป.ธ.๕

คณะเจ้าหน้าที่ธุรการ

๑. นางถาวร ศรีปราสาท
๒. นางสาวพวงเงิน อุษชิน

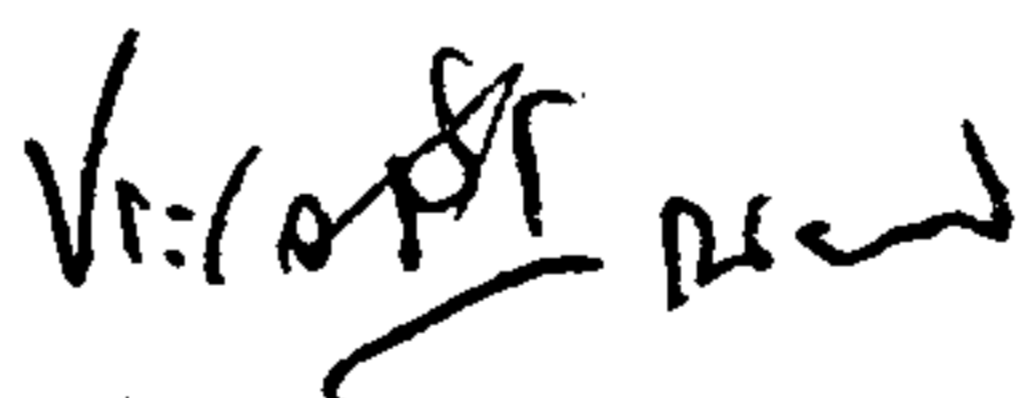
๓. นายพัฒน์ ประกอบบุญ
๔. นางชลอ วรรณจันทร์
๕. นางพวงเพชร ทินเค
๖. นายเฉลิมชัย ทองมี
๗. นางพิกุล บำรุงผล
๘. ร.อ.เกษม กระจกทอง
๙. นางสุภา วรรณพงษ์
๑๐. นางปนัดดา เอี่ยมวุฒิ
๑๑. นางรัตยา บัวยังตุม
๑๒. นายทองสุข ทูมناهاค
๑๓. นางชนก อภัยเสวตร์
๑๔. นางจิตตรา อมะรักษ์
๑๕. นางทิพย์วดี ภูทอง
๑๖. นางสาวจิรัญญา เว้นบาป

ของถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูรณ์ ในธรรมของสมเด็จพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าตลอดกาลเป็นนิตย์ เทอญ.

ทรงตั้ง ณ วันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๔๔

ผู้รับสนองพระบัญชา

ศาสตราจารย์ ดร.

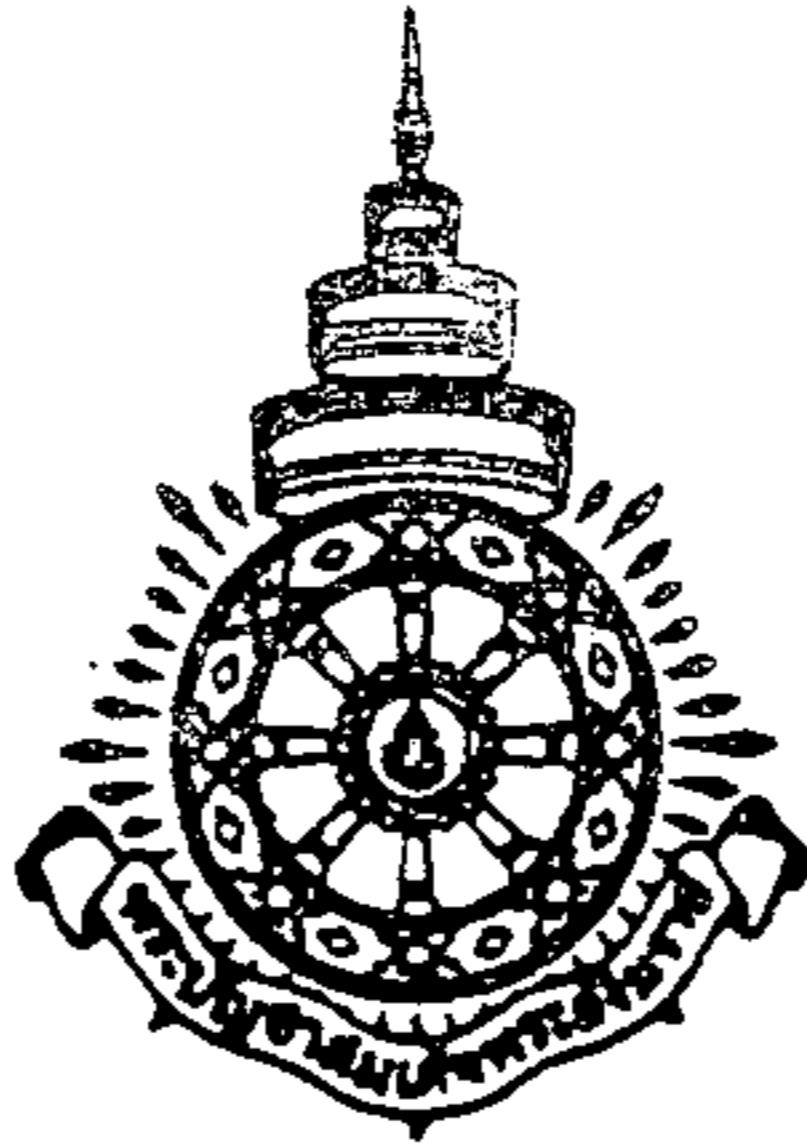

(ประเสริฐ ณ นคร)

นายกราชบัณฑิตยสถาน

รองประธานกรรมการ

ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานกรรมการมูลนิธิภูมิพลโลกิกขุ

ที่ ๒/๒๕๒๗

เรื่อง การจัดทำพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาฉบับภูมิพโลภิกขุ

อาศัยพระบัญชา ที่ ๑/๒๕๒๗ เรื่องการตรวจชำระพระไตรปิฎก ลงวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๒๗ เนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้าองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก จะเจริญพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบนักษัตร ใน พ.ศ.๒๕๓๐ นั้น และโดยที่มูลนิธิภูมิพโลภิกขุเพื่อการค้ำจุนทางพระพุทธศาสนา ได้จัดทำโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น ชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคมและได้รับการอุดหนุน โดยงบประมาณแผ่นดินอยู่แล้ว

จึงให้มูลนิธิภูมิพโลภิกขุ ส่งเสริมงานการตรวจชำระพระไตรปิฎกโดยพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อเอื้ออำนวยในการประสานประโยชน์ โดยจัดทำพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ชั้นอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา โยชนา ปกรณ์วิเศษ สัททาวีเสส ฉบับภูมิพโลภิกขุ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้าในฐานะที่ทรงเป็นพระมหาธรรมราชาธิราช ให้เป็นที่ปรากฏตามโบราณราชประเพณีสืบไปชั่วกาลนาน.

สั่ง ณ วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๒๗

(สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

โครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น
ชำระและแปลพระตำมทิวทางพระพุทธรูปสำเนาเป็นภาษาไทย

ด้วยศวามสนับสนุนของคณะกรรมการมหาเถรสมาคม

และ

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

:

(๑๘)

พิมพ์ครั้งที่ ๒ : ๒๕๔๕

Second published : 2002

ISBN 974-8295-19-2

สงวนลิขสิทธิ์

ในการคัดลอก แปล และดัดแปลง

ไม่ว่าบางส่วนหรือทั้งหมด

All rights reserved

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ ในบริเวณวัดสระเกษ กรุงเทพมหานคร

Printed in Thailand

At The Bhūmibalo Bhikkhu Foundation Press,

Wat Srakesa, Bangkok.

นิทานกถา

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ได้ทรงเทศนาโปรดเวไนยสัตว์ให้ได้บรรลุมรรคผลนิพพานตลอด ๔๕ พระวัสสา คำสอนของพระองค์ที่ทรงแสดงแล้ว ทรงบัญญัติแล้ว เรียกว่า พระธรรมวินัย ทรงตั้งไว้เป็นศาสดาแทนพระองค์ เมื่อเสด็จดับขันธปรินิพพาน จัดเป็นพระสัทธรรมอย่างหนึ่งเรียกว่า พระปริยัติสัทธรรม ในบรรดาพระสัทธรรมทั้งสาม พระปริยัติสัทธรรม มีความสำคัญมาก เมื่อพระปริยัติสัทธรรมยังดำรงอยู่ตราบโค พระปฏิบัติสัทธรรมและ พระปฏิเวธสัทธรรม ก็ยังคงดำรงอยู่ตราบนั้น เมื่อพระปริยัติสัทธรรมเสื่อมสูญแล้ว พระปฏิบัติสัทธรรมและพระปฏิเวธสัทธรรมก็ดำรงอยู่ไม่ได้ เพราะฉะนั้น พระปริยัติสัทธรรมจึงเป็นมูลรากของพระศาสนา เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระอรหันตสาวกทั้งหลายมีพระมหากัสสปเถระ เป็นต้น ได้ยกเอาคำสั่งสอนอันเป็นพระพุทธรวณะขึ้นสู่การสังคายนาเป็นครั้งแรก ด้วยภาษาบาลี อันเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่ชาวโลก โดยจัดหมวดหมู่เรียกว่า พระไตรปิฎก ได้แก่ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และ พระอภิธรรมปิฎก พระไตรปิฎกนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปาฬิหรือ พระบาลี

กุลบุตรผู้หวังความตั้งมั่นยั่งยืนแห่งพระสัทธรรม จำเป็นต้องศึกษาพระไตรปิฎกหรือพระบาลีนี้ให้รู้ซึ่ง ทั้งบทพยัญชนะและอรรถะ จึงจะปฏิบัติได้ถูกต้องตรงตามพระพุทธรวณะ ได้มีการศึกษาเล่าเรียนในด้านพระปริยัติสัทธรรมนี้สืบมาตั้งแต่ครั้งพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนมชีพอยู่ จัดเป็นฐานะในพระศาสนาอย่างหนึ่งเรียกว่า คันถฐานะ คู่กับ วิปัสสนาฐานะ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติอันเป็นส่วนแห่งพระปฏิบัติสัทธรรม การศึกษานั้นย่อมมีครูบาอาจารย์สั่งสอน และบันทึกคำสอนตลอดทั้งมติวินิจนัย โดยท่านผู้รู้พระพุทธรวณะเรียกว่า พระอรรถกถาจารย์ตามความหมายที่แท้จริงนั้น พระอรรถกถาจารย์ หมายถึง พระอรหันต์ผู้เป็นสังคิกถาจารย์ในครั้งแรก มีพระมหากัสสป พระอุบาลีและพระอานนท์ เป็นต้น เมื่อได้มีการสั่งสอนและการบันทึกคำสอนไว้ พระสงฆ์สาวกก็ได้ศึกษาเล่าเรียนต่อ ๆ กันมา คัมภีร์ดังกล่าวนี้เรียกว่า อรรถกถา มีการบันทึกไว้ด้วยภาษาบาลี ภาษาเดียวกับที่ใช้

บันทึกพระไตรปิฎก เมื่อพระพุทธศาสนาได้เคลื่อนจากชมพูทวีปมาตั้งมั่นอยู่ใน
 ลังกาทวีปแล้ว ได้มีการสั่งสอนและบันทึกไว้ด้วยภาษาสิงหพอันเป็นภาษาของชาวเกาะ
 สำนักที่มีชื่อเสียงเกี่ยวกับพระคัมภีร์อรรถกถาเหล่านี้ ได้แก่ สำนักมหาวิหาร ใน
 ลังกาทวีป การที่จะทำความเข้าใจเรื่องราวในอรรถกถา กุลบุตรจำต้องศึกษาภาษา
 สิงหพก่อน ซึ่งเป็นการยากลำบากแก่กุลบุตรผู้ใคร่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง คำอธิบาย
 ธบายพระพุทธวจนะจึงไม่แพร่หลายกว้างขวางเท่าที่ควร อาศัยเหตุนี้ เมื่อพุทธศักราช
 ล่วงได้เก้าร้อยปีเศษ พระเถระทั้งหลาย มีพระพุทธโฆษะ พระพุทธทศตะ และ
 พระธัมมปาละ เป็นต้น จึงได้แปลอรรถกถาภาษาสิงหพเป็นภาษาบาลีอันเป็นต้นตติภาษา
 จึงเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาได้แพร่หลายเป็นประโยชน์เกื้อกูลไปทั่วโลก

ต่อมา ได้มีการแต่งอธิบายความในอรรถกถาเป็นคัมภีร์ เพื่อให้เข้าใจ
 พระพุทธวจนะชัดเจนยิ่งขึ้น เรียกว่า ฎีกา มีทั้งคัมภีร์ฎีกาเดิมเรียกว่า มูลฎีกา และคำ
 อธิบายฎีกาเดิมต่อมาอีกเรียกว่า อนุฎีกา แล้วยังมีคัมภีร์แก้ไขข้อความที่เป็นเงื่อนงำ
 ข้อยอดที่ชวนสงสัยให้หายสงสัยเรียกว่า คัมภีร์อุทธรณ์ อีกชั้นหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีคู่มือเป็น
 หนังสือประกอบในการแปลคัมภีร์ต่าง ๆ บอกสัมพันธภาพ บอกความหมายของศัพท์
 แสดงไวยากรณ์แยกแยะให้เข้าใจเชิงศัพท์อีกชั้นหนึ่งเรียกว่า อรรถโยชนา คัมภีร์เหล่านี้
 ล้วนเป็นประโยชน์แก่กุลบุตรผู้ศึกษาพระคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง และทั้ง
 เป็นคู่มือในการแปลให้ถูกต้องอีกด้วย คัมภีร์ดังกล่าวเหล่านี้แต่งรับกันเป็นสายตรงบ้าง
 เป็นปกรณพิเศษ แต่งเป็นเรื่องเฉพาะ เช่น พระคัมภีร์วิสุทธิมรรคหรืออภิธัมมัตถ-
 สังคหะ เป็นต้นบ้าง ซึ่งจัดอยู่ในชั้นอรรถกถา แล้วมีคัมภีร์แก้ต่อมาเรียกว่า ฎีกา เช่น
 มหาฎีกาชื่อปรมัตถมัณฑุชา แก่พระคัมภีร์วิสุทธิมรรค และคัมภีร์ชื่ออภิธัมมัตถ-
 วิภาวินี แก่ปกรณอภิธัมมัตถสังคหะ เป็นต้น

ภาษาบาลี เป็นต้นตติภาษา คือ ภาษาที่มีแบบแผน เป็นมูลภาษา คือ
 ภาษาที่เป็นต้นเดิม เป็นภาษาที่รองรับพระพุทธวจนะซึ่งเรียกว่าพระบาลี และเป็น
 ภาษาที่ใช้อธิบายพระพุทธวจนะอื่น ๆ อีกด้วย นักปราชญ์ได้แต่งไวยากรณ์ของภาษา
 บาลีไว้เป็นหลักฐาน เพื่อให้ศึกษารู้ความหมายของคำนั้น ๆ ได้ถูกต้องถ่องแท้
 ถ้าขาดความเข้าใจหลักภาษาอันเป็นนิรุกติศาสตร์เสียแล้ว ย่อมจะเกิดความเข้าใจผิด
 ลุ่มหลงในอักษรและบทต่าง ๆ ได้ ดังนั้น กุลบุตรผู้ใคร่ศึกษาจำต้องศึกษาให้รู้

ไวยากรณ์ของภาษาบาลีอย่างแจ่มชัด จึงจะเข้าใจพระพุทธรวณะได้ถูกต้อง คัมภีร์
ไวยากรณ์เหล่านี้ เรียกว่า สัททวิเสส บ้าง สัททศาสตร์ บ้าง นิรุตติศาสตร์ บ้าง

เมื่อพระพุทธศาสนาได้แพร่หลายมาสู่ประเทศไทย ก็ได้แพร่มาพร้อมกัน
คัมภีร์ต่าง ๆ มีพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อнуฎีกา ปกรณ์พิเศษ และสัททวิเสส
เหล่านี้เป็นต้น และได้จารไว้ด้วยอักษรขอมในโบราณ ผู้ศึกษาภาษาบาลีจึงต้องเรียน
อักษรขอมก่อน แล้วจึงศึกษาเล่าเรียนพระคัมภีร์ทำความเข้าใจพระพุทธรวณะ ทรงจำ
ไว้ และเทศนาสั่งสอนต่อ ๆ กันมา ทุกยุคทุกสมัยจนถึงยุครัตนโกสินทร์นี้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงมี
พระราชปรารภอาราธนาพระสงฆ์เถรานุเถระ รับภารธุระปริวรรตอักษรขอมที่
บันทึกพระไตรปิฎกภาษาบาลีออกเป็นอักษรไทยแล้วตีพิมพ์พระไตรปิฎกอักษรไทยนี้
เผยแพร่ไปในวัดวาอารามต่าง ๆ ตลอดทั้งในและต่างประเทศ เป็นการเฉลิม
พระเกียรติยศ พระราชกฤษฎีกาบริหาร ที่ทรงเป็นธรรมิกราชาธิราชในโลก ต่อมา
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ก็ได้ทรงอุปถัมภ์สร้างคัมภีร์
อรรถกถาจากอักษรขอมภาษาบาลีมาเป็นอักษรไทยภาษาบาลีนี้ บรรดาพระบรมวงศา-
นวงศ์ต่างทรงมีพระศรัทธาประสาทะ โดยเสด็จพระราชกุศล จัดพิมพ์สร้างไว้ใน
พระพุทธศาสนา ให้เป็นที่ปรากฏในโลก เป็นคุณูปการแก่พระพุทธศาสนาเป็น
อย่างยิ่ง กาลต่อมาการทำพระคัมภีร์อักษรขอมเป็นอักษรไทยได้หยุดชะงักไปชั่ว
ระยะหนึ่งประมาณ ๕๐ ปีเศษ ทำให้คัมภีร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ซึ่งมีอยู่
ในอักษรขอมต้องชะงักกันไป ไม่แพร่หลายเท่าที่ควร

ด้วยเหตุนี้ มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ ซึ่งตั้งขึ้นตามพระราชดำยาของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน โดยได้รับพระบรมราชานุญาตเมื่อ
พ.ศ.๒๕๑๕ จึงได้ทำโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น ชำระและ
แปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทยเสนอกณะสงฆ์ผ่านกรมการศาสนา
ได้รับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคม ตามมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๑/๒๕๑๖
และได้รับความสนับสนุนจากรัฐบาล โดยให้เงินอุดหนุนเป็นรายปีผ่านกรมการศาสนา
ให้ดำเนินการตามโครงการนี้ เพื่อให้พระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาภาษาบาลีได้รับ

(๒๒)

การชำระให้ถูกต้องเสียชั้นหนึ่งก่อน แล้วจึงแปลเป็นภาษาไทย ตามขั้นตอนแห่งการปฏิบัติงาน

การปริวรรตอักษรขอมเป็นอักษรไทยก็ดี การชำระพระคัมภีร์ภาษาบาลีให้ถูกต้องก็ดี จำเป็นต้องสอบทานกับคัมภีร์อื่น และฉบับต่างประเทศเท่าที่จะหาได้ ต้องอาศัยผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญในภาษาบาลีเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน และจำต้องฝึกฝนบัณฑิตให้สืบต่องาน เพื่อถ่ายทอดความรู้การทำงานให้ต่อเนื่องกันไปโดยไม่ขาดสาย งานพระคัมภีร์จึงจะสมบูรณ์และถูกต้อง เมื่อต้นฉบับภาษาบาลีถูกต้อง การแปลสู่ภาษาไทยก็ถูกต้อง

มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ นอกจากได้รับความอุปถัมภ์จากรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการให้เงินงบประมาณแผ่นดินอุดหนุนโครงการแล้ว ยังได้รับปัจจัยบริจาคจากเจ้านายและผู้มีจิตศรัทธาสรางพระคัมภีร์เป็นพุทธบูชา และอุทิศให้แก่ปัจเจกบุคคลเป็นรายยกตั้งได้ประกาศพระนามและนามในทุกหน้าพระคัมภีร์ เพื่อให้ท่านผู้พบเห็นได้อนุโมทนากุศลนั้น ๆ ด้วย

สำหรับพระคัมภีร์ปฏิสันถามรรคปกรณัม พากย์คู่ ภาษาบาลี-ไทย ภาค ๑ (บาลี ภาค ๑ ตอนที่ ๑) นี้ คุณไชยวัฒน์-คุณอาจารย์ ยติรักเพียร ได้มีจิตศรัทธาบริจาคทรัพย์สร้างพระคัมภีร์นี้เพื่อเป็นที่ระลึกในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๖ รอบ และทรงเจริญพระชนมพรรษาขึ้นรอบปีที่ ๗ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ ขออนุโมทนากุศลไว้ ณ ที่นี้

ขออำนาจแห่งมหากุศลอันบังเกิดจากการบริจาคทรัพย์สร้างพระคัมภีร์นี้ได้โปรดบันดาลให้ คุณไชยวัฒน์-คุณอาจารย์ ยติรักเพียร จงประสบความสุข ความเจริญ มีความเกษมสันต์ยินดียิ่งในธรรมตลอดไปทุกเมื่อ เทอญ.

มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ
เพื่อการค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา

คำปฏิญญา

ในการจัดสร้างพระคัมภีร์ ตามโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น ชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย นั้น มูลนิธิภูมิพลโลกิยกุได้มีจุดประสงค์ที่จะสร้างพระคัมภีร์พระพุทธศาสนา ภาษาบาลี คือ อรรถกถา ฎีกา อнуฎีกา คัมภีร์ อรรถโยชนา ปกรณ์พิเศษ และสัตททวิเสส ที่ยังไม่เคยมีปรากฏในอักษรไทย ให้มีเป็นฉบับอักษรไทยขึ้น และชำระสอบทานพระคัมภีร์ภาษาบาลีที่มีในอักษรไทยแล้ว แต่ยังคงคลาดเคลื่อนให้ถูกต้องบริสุทธิ์ ทั้งนี้ เพื่อเผยแพร่คำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้กว้างขวาง เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนในโลก ขั้นตอนในการทำงานนี้ เบื้องต้นต้องชำระอักษรและบทพยัญชนะในคัมภีร์นั้น ๆ ให้เป็นที่ถูกต้องตามพระคัมภีร์ดั้งเดิมก่อน แล้วจึงแปลสู่ภาษาไทย และภาษาอื่นในภายหลัง ในเบื้องต้นนี้ การตีพิมพ์พระคัมภีร์ต่าง ๆ มูลนิธิ ฯ จะจัดทำเป็นขั้นตอน ๔ ประการ คือ

๑. พิมพ์พระคัมภีร์ภาษาบาลีที่ได้ชำระถูกต้องแล้วเป็นอันดับแรก เพราะเป็นงานที่ทำสำเร็จก่อน และเพราะพระคัมภีร์ภาษาบาลีเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งต่างได้ถือเป็นการศึกษาและอ้างอิง การศึกษาภาษาบาลี พระสงฆ์ฝ่ายเถรวาทถือเป็นหลักในการศึกษาพระศาสนา พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้แพร่ไปในส่วนต่าง ๆ ของโลก พร้อมกับพระคัมภีร์ภาษาบาลี ภาษาบาลีเป็นสื่อให้เกิดความเข้าใจพระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ครั้งพุทธกาลเป็นต้นมา

๒. พิมพ์พระคัมภีร์ภาษาบาลีตามต้นฉบับเดิม พร้อมด้วยคำแปลลงในหน้าเดียวกัน โดยแยกเป็นสองพากย์ซ้ายขวาเป็นสองภาษา บาลี-ไทย ซึ่งจะเป็ประโยชน์ยิ่งแก่พระสงฆ์เมื่อนำไปแสดงพระธรรมเทศนา ที่จะอ้างอิงภาษาบาลีพร้อมกับคำแปล และจะเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านทั่วไป โดยเฉพาะในกรณีเมื่อไม่เข้าใจคำแปล ก็จะนำพากย์ภาษาบาลีไปสอบถามท่านผู้รู้ให้อธิบายได้ทันที

(๒๔)

๓. พิมพ์พระคัมภีร์ฉบับแปลเป็นภาษาไทย

๔. พิมพ์พระคัมภีร์ที่ได้เรียบเรียงเป็นภาษาไทยอย่างง่าย สำหรับชาวบ้านทั่วไป เพื่อให้คนไทยได้เข้าใจพระธรรมถูกต้อง ทั้งนี้ เป็นพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ที่จะให้คน "เข้าถึงธรรม"

มูลนิธิ ฯ จะทำคัมภีร์ใดในลักษณะใด ย่อมขึ้นอยู่กับกาลเทศะ และความเหมาะสมในการที่จะเผยแพร่พระคัมภีร์นั้นๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ การพิมพ์ พระคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์มรรคปกรณัม บาลี-ไทย ภาค ๑ ครั้งนี้ เป็นการพิมพ์ฉบับชำระทั้งภาษาบาลี และคำแปลเป็นภาษาไทยลงคู่ในหน้าเดียวกัน ตามคำปฎิญญาข้อที่ ๒ ข้างต้น เพื่อเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ขออานิสงส์แห่งการสร้างพระคัมภีร์ที่ได้ตีพิมพ์ไปแล้วนี้ จงเป็นพลปัจจัยให้สรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่าได้พบเห็นแต่ความเจริญ ไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่มีทุกข์ เป็นสุข ได้ดื่มรสพระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งกันเทอญ.

(นายมนตรีพันธุ์ จารุวัต)

ผู้อำนวยการ โครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่นฯ

กรรมการผู้จัดการมูลนิธิภูมิพลโลกขุ

คำอธิษฐาน

นำคัมภีร์มาจบเหนือหัว และอธิษฐานต่อหน้าพระบรมสารีริกธาตุ
ณ บรมบรรพตวัดสระเกศ ราชวรมหาวิหาร กล่าวว่

ข้าฯขอตั้งสัจจะต่อหน้าพระบรมสารีริกธาตุ ของสมเด็จพระ-
สัมมาสัมพุทธเจ้าว่า ข้าฯจะตั้งมั่นอยู่ในศีล ๕ อย่างมั่นคง ขออำนาจศีลอัน
บริสุทธิ์นี้ จงช่วยให้งานสร้างพระคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาที่ข้าฯดำเนินการ
อยู่นี้ ให้สำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์บริสุทธิ์ทั้งอรรถและพยัญชนะ เป็นการ
สืบต่ออายุพระศาสนา เพื่อทรงไว้ เพื่อเป็นปัจจัยแก่ผู้แสวงหาปัจจัย
หรือผู้มีปัจจัยมาแล้วจะได้ศึกษาเล่าเรียน เพื่อเป็นปัจจัยนำไปสู่ความหลุดพ้น
ของตัวเองและของคนอื่น ๆ ต่อไป

ด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์นี้ ขอให้ข้าฯได้มีคนดีที่เข้มแข็งจริงใจต่อ
พระพุทธศาสนา มาร่วมมือให้ทำพระคัมภีร์เหล่านี้สมบูรณ์บริสุทธิ์ เป็น
ประโยชน์ เป็นที่พึ่งแก่ผู้แสวงหา เพื่อให้ข้าฯได้ทำสำเร็จภายในอายุนี้

ขอพระพุทธานุภาพ พระธรรมานุภาพ พระสังฆานุภาพ จง
คลบบันดาลให้สำเร็จตามที่ตั้งใจไว้ทุกประการ

ขอให้ปิดเป่าความขัดข้องทั้งหลาย ให้มีความสะดวก ให้ประสบ
ความสำเร็จอย่างสมบูรณ์บริสุทธิ์ตามที่ตั้งใจไว้ ทุกประการภายในอายุนี้

(นายมณีพันธุ์ จารุกุล)

ผู้อำนวยการ โครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่นฯ
กรรมการผู้จัดการมูลนิธิภูมิพลโลกิกขุ เพื่อการค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา

แนะนำ

พระคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ามรรคปกรณ์

พระคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ามรรคปกรณ์ นี้ ท่านพระธรรมเสนาบดีสารีบุตรเถระ ได้ภายิตไว้ในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ท่านพระอานนท์ได้สดับมาและได้ยกขึ้นสู่การสังคายนาในครั้งปฐมสังคีติกาล นับเนื่องอยู่ในพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ลำดับที่ ๑๒ กล่าวคือ พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย มีจำนวนพระคัมภีร์ที่จัดไว้ ๑๕ พระคัมภีร์ คือ

๑. ขุททกปาฐะ	๒. รัมมปะทะ หรือธรรมบท
๓. อุทาน	๔. อิติวุตตกะ
๕. สุตตนิบาต	๖. วิมานวัตถุ
๗. เปตวัตถุ	๘. เถรคาถา
๙. เถรีคาถา	๑๐. ชาตกะ หรือชาดก
๑๑. นิตเทส คีอมหานิตเทส จูพนิตเทส	๑๒. ปฏิสัมพันธ์า หรือปฏิสัมพันธ์ามรรค
๑๓. อปทาน	๑๔. พุทธวงศ์
๑๕. จรียาปิฎก	

พระคัมภีร์ทั้ง ๑๕ นี้ จัดไว้แต่เดิมมีปรากฏในอรรถกถาพระวินัยชื่อสมันตปาสาทิกา^๑ อรรถกถาพระสูตรชื่อสมุญจลวิลาสินี^๒ และอรรถกถาพระอภิธรรมชื่ออัญญาสาลินี^๓ แต่ในฉันทวิธานสังคีติ ที่ทำในพม่า ได้เพิ่มพระคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ามรรคปกรณ์ เนตติปกรณ์ และมิลินทปัญหา เข้าไว้ในขุททกนิกายแห่งพระสูตรตันตปิฎกด้วย

สำหรับพระคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ามรรคปกรณ์นี้ นับว่าเป็นคัมภีร์สำคัญยิ่งคัมภีร์หนึ่ง ที่ให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาอย่างละเอียด ชึ่งในอรรถกถา-

^๑ สมณุตปาสาทิกา. ๑/๑๘.

^๒ สมุญจลวิลาสินี. ๑/๓๒.

^๓ อัญญาสาลินี. ๒๑.

ปฏิสัมภิทามรรค ชื่อ สัทธรรมปกาสินี ได้พรรณนาไว้ว่า เป็นคัมภีร์ที่ถึงพร้อมด้วยอรรถ ถึงพร้อมด้วยพยัญชนะลึกซึ้ง มีอรรถอันลึกซึ้ง ประกาศโลกุตตระประกอบด้วยสุญญตา ให้สำเร็จการปฏิบัติและผลวิเศษแห่งการปฏิบัติ ห้ามเสียซึ่งธรรมอันเป็นข้าศึก เป็นบ่อเกิดแห่งดวงแก้วคือญาณอันประเสริฐของโยคาวจรทั้งหลาย เป็นเหตุพิเศษแห่งการลีลาในการกล่าวธรรมของธรรมกถึกทั้งหลาย เป็นคัมภีร์สรุปรวมความได้ว่า พระคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคปกรณ์นี้ เป็นผลงานอันสำคัญที่องค์พระธรรมเสนาบดีสารีบุตรได้ภายิตไว้ เพื่อประกาศพระสัทธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นพระธรรมราชา ให้มีความดำรงรุ่งเรืองไม่ขาดสายไปตลอดห้าพันวัสสา

๔- พระคัมภีร์นี้ ในพระไตรปิฎกบาลีฉบับสยามรัฐ ได้ตีพิมพ์ไว้เป็นเล่มที่ ๓๑ ในบรรดาพระไตรปิฎก ๔๕ เล่ม

ความหมายของคำว่าปฏิสัมภิทามรรค

พระคัมภีร์นี้ชื่อว่า ปฏิสัมภิทา คำเดียวก็มี ดังที่ปรากฏอยู่ในอรรถกถาต่าง ๆ ที่กล่าวแล้ว และที่พระคัมภีร์วิสุทธิมรรคอ้างถึง ก็ใช้คำว่าปฏิสัมภิทาคำเดียว เมื่ออ้างคำนี้ก็ให้นักศึกษาเข้าใจว่าหมายถึงคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคนั่นเอง

คำว่า ปฏิสัมภิทา แปลว่า ความแตกฉาน ได้แก่ ญาณหรือปัญญานั้นเอง แบ่งเป็น ๔ คือ อตถปฏิสัมภิทา ความแตกฉานในอรรถคือผล ๑ ธรรมปฏิสัมภิทา ความแตกฉานในธรรมคือเหตุ ๑ นิรุตติปฏิสัมภิทา ความแตกฉานในภาษา ๑ ปฏิภาณปฏิสัมภิทา ความแตกฉานในปฏิภาณคือความรอบรู้ ๑ ปฏิสัมภิทานี้ เป็นคุณสำคัญในการประกาศพระศาสนาให้แพร่หลาย ด้วยการแสดงธรรม การเข้าใจธรรม การจูงใจคนให้เข้านับถือพระศาสนา พระสาวกของพระพุทธเจ้าเป็น

(๒๘)

ผู้มีบารมีอันได้บำเพ็ญมา เพื่อความสำเร็จในมรรคผลและปฏิสัมภีทานี้ เพื่อความเข้าถึงธรรมของพระพุทธองค์ และดำรงพระสัทธรรม พร้อมทั้งเผยแผ่ให้แพร่หลาย มาจนถึงพวกเราทุกวันนี้ ก็ด้วยปฏิสัมภีทานี้เอง คำว่า มรรค แปลว่า ทาง ในที่นี้มีใช้หมายถึงทางเดิน หากหมายถึง อุบายเครื่องบรรลุถึงปฏิสัมภีทา ก็เป็นเหตุให้ได้ปฏิสัมภีทานั้นเอง โดยที่ปกรณ์นี้ ท่านพระสารีบุตรได้ภาสิตไว้ด้วยความมุ่งหมายให้ผู้ได้ศึกษาได้สำเร็จปฏิสัมภีทานั้นเอง จึงเรียกปกรณ์นี้ว่า ปฏิสัมภีทามรรค

เนื้อหาของพระคัมภีร์ปฏิสัมภีทามรรค

ในพระคัมภีร์ปฏิสัมภีทามรรค แบ่งเป็นหมวดหรือวรรคได้ ๓ วรรค หมวดขนาดใหญ่ เรียกว่า มหาวรรค ๑ หมวดขนาดกลาง เรียกว่า มัชฌิมวรรค หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ยุคนัทธวรรค ๑ หมวดขนาดเล็ก เรียกว่า จุลวรรค หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ปัญญาวรรค ๑ ในวรรคหนึ่ง ๆ จัดกถาคือเรื่องไว้วรรคละ ๑๐ กถา รวมด้วยกันเป็น ๓๐ กถา มีญาณกถา เป็นต้น มีมาติกากถา เป็นที่สุด

วรรคแรกเรียกว่า มหาวรรค แปลว่า หมวดที่รวมเรื่องยาว ๆ ๑๐ เรื่องด้วยกัน คือ

๑. ญาณกถา ว่าด้วยเรื่องญาณคือปัญญา ๗๓ ญาณ ในญาณ ๗๓ ญาณนี้เป็นญาณที่ทั่วไปแก่พระสาวก ๖๗ ญาณ อีก ๖ ญาณ ไม่ทั่วไปแก่พระสาวก คือเป็นญาณของพระพุทธเจ้าเท่านั้น ท่านพระธรรมเสนาบคีสารีบุตรได้ตั้งมาติกากถา ๗๓ ญาณ แล้วได้แสดงเป็นนิทเทศรายละเอียดต่อไป ที่แสดงญาณกถาไว้ที่แรกนี้ เพราะสัมมาทิฏฐิเป็นเบื้องต้นของการปฏิบัติ

๒. ทิฏฐิกถา ว่าด้วยเรื่องทิฏฐิ ซึ่งได้แก่ความยึดมั่นถือมั่น เหตุแห่งทิฏฐิ ๘ มีขันธ อวิชา ผัสสะ ตัญญา เป็นต้น เครื่องลุ่มลุ่มคือทิฏฐิ ๑๘ อย่าง

ทิฏฐิ ๑๖ อย่าง มีอัสสาททิฏฐิ อัตตานุทิฏฐิ เป็นต้น ความยึดมั่น คือทิฏฐิ ๓๐๐ โสคาปัตติมรรคเป็นเครื่องถอนเหตุแห่งทิฏฐิ ท่านพระสารีบุตรแสดงทิฏฐิไว้อย่างละเอียด ตลอดทั้งวิธีละทิฏฐิ

๓. อานาปานัสสติกา ว่าด้วยเรื่องสติกำหนดลมหายใจเข้า และลมหายใจออก

๔. อินทริยกา ว่าด้วยเรื่องอินทรีย์ ๕ ประการ คือ สัทธา วิริยะ สติ สมာธิ ปัญญา

๕. วิโมกขกา ว่าด้วยเรื่องวิโมกข์ ๓ ประการ คือ สุญญตวิโมกข์ อนิมิตตวิโมกข์ และอัปปณิหิตวิโมกข์ แล้วแจกรายละเอียดออกไป

๖. คตติกา ว่าด้วยเรื่องคติ คือคติสมบัติของมนุษย์ เทวดา และพรหม มีเหตุอะไรบ้าง

๗. กัมมกา ว่าด้วยเรื่องกรรมของสัตว์ แจกกรรมและผลกรรมต่าง ๆ

๘. วิปลาสกา ว่าด้วยเรื่องวิปลาสคลาดเคลื่อนของสัญญา จิต และทิฏฐิ ๔ อย่าง คือ สิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง สิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข สิ่งที่เป็นอนัตตาว่าเป็นอัตตา สิ่งที่ไม่งามว่างาม และแสดงความไม่วิปลาสต่อไป

๙. มัคคกา ว่าด้วยเรื่องมรรค ตั้งแต่โสคาปัตติมรรค ถึงอรหัตมรรค รวมทั้งมรรค ๘ มีสัมมาทิฏฐิ เป็นต้น

๑๐. มัชฌาเปยยกา ว่าด้วยเรื่องของสัททวารคัม ๓ ประการ คือ เทศนาการแสดงธรรม ผู้รับทาน และพรหมจรรย์

ทั้ง ๑๐ กถานี้ ล้วนแต่เป็นเรื่องยาว ๆ รวมกัน จึงเรียกวรรคนี้ว่า มหาวรรค

(๓๐)

วรรคที่ ๒ เป็นวรรครวมเรื่องขนาดกลาง เรียกว่า ยุคนี้ทศวรรค หมายความว่า เป็นวรรคหรือหมวดที่ว่าด้วยธรรมที่เกี่ยวเนื่องกัน (ยุคนทฺธ) ได้แก่ สมถะและวิปัสสนา ทั้งสองอย่างเป็นกาด้านของวรรคนี้ และมีจำนวน ๑๐ กาดด้วยกัน คือ

๑. ยุคนี้ทศกถา ว่าด้วยเรื่องสมถะและวิปัสสนาเป็นทางให้พยากรณ์การบรรลุอรหัตผล

๒. สัจจกถา ว่าด้วยเรื่องอริยสัจ ๔ ประการ

๓. โภชนังคกถา ว่าด้วยเรื่องโภชนงค์ ๗ คือ สติ ธรรมวิจยะ วิริยะ ปิตี ปัสสัทธิ สมานิ อุเบกขา

๔. เมตตากถา ว่าด้วยเรื่องเมตตาและอานิสงส์ของเมตตา ๑๑ ประการ

๕. วิจารณ์กถา ว่าด้วยเรื่อง วิจารณ์ คือวิจารณ์เป็นมรรค วิมุตติเป็นผล

๖. ปฏิสัมภิทากถา ว่าด้วยเรื่องปฏิสัมภิทา คือความแตกฉาน เริ่มต้นด้วยธรรมจกัปปวัตตนสูตรอย่างละเอียด

๗. ธรรมจกัปกถา ว่าด้วยเรื่องธรรมจกัปปวัตตนสูตร เน้นเรื่องอริย- สัจจญาณ

๘. โลกุตตรกถา ว่าด้วยเรื่องโลกุตตรธรรม ได้แก่สติปัญญา ๔ สัมมปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โภชนงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ อริยมรรค ๔ สามัญญผล ๔ นิพพาน ๑

๙. พลกถา ว่าด้วยพละ ๕ คือสัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมานิพละ ปัญญาพละ และพละอีก ๖๘ ประการ

๑๐. สุขุณฺณกถา ว่าด้วยความสุขุณฺณคือว่างเปล่า อธิบายถึงเหตุที่โลกสุขุณฺณ

จากอัตตา และสิ่งที่เนื่องด้วยอัตตา รวมทั้งธรรมชาติอื่น ๆ มีจักขุและจักขุวิญญาณ เป็นต้น ก็เป็นสิ่งที่สูญว่างเปล่าเหมือนกัน กณานี้ว่าด้วยสูญญตาอย่างละเอียด

วรรคที่ ๓ เป็นวรรคที่รวมเรื่องขนาดสั้น ๆ หรือขนาดย่อ ๆ เรียกว่า ปัญญาวรรค คือเริ่มต้นด้วยเรื่องปัญญาหรือมหาปัญญาเป็นเรื่องแรก มี ๑๐ กถาด้วยกัน คือ

๑. มหาปัญญาภคตา ได้แก่ อนิจจานุปัสสนา การพิจารณาเห็นความเป็นของไม่เที่ยง ทำให้ชวนปัญญาคือปัญญาแล่นไปบริบูรณ์ ทุกขานุปัสสนา การพิจารณาเห็นความเป็นทุกข์ ทำให้นิพเพติกปัญญาคือปัญญาทำลายกิเลสบริบูรณ์ อนัตตานุปัสสนา การพิจารณาเห็นความเป็นอนัตตา ทำให้มหาปัญญา คือปัญญาใหญ่ บริบูรณ์

๒. อิททิกถา ว่าด้วยเรื่องฤทธิ์ ๑๐ อย่าง คือฤทธิ์อธิษฐาน ๑ ฤทธิ์ที่แผดไป ๑ ฤทธิ์เกิดจากใจ ๑ ฤทธิ์แผ่ไป ๑ ฤทธิ์ของฌาน ๑ ฤทธิ์ของพระอริยะ ๑ ฤทธิ์เกิดจากกรรมวิบาก ๑ ฤทธิ์ของผู้มีบุญ ๑ ฤทธิ์เกิดจากวิชา ๑ ฤทธิ์ที่สำเร็จเพราะสัมมาปโยคะเป็นปัจจัย ๑ รวมทั้งภูมิของฤทธิ์ทั้ง ๑๐ นี้

๓. อภิสมยภคตา ว่าด้วยเรื่องการตรัสรู้

๔. วิเวกภคตา ว่าด้วยเรื่องความสงบ

๕. จรียาภคตา ว่าด้วยเรื่องจรียาคือความประพฤติ ๘ อย่าง ได้แก่ อริยาบถจรียา ความประพฤติในอริยาบถ ๔ आयตฺนจรียา ความประพฤติในอายตนะภายใน ๒ ภายนอก ๒ สติจรียา ความประพฤติในสติปัญญา ๔ สมာธิจรียา ความประพฤติในฌาน ๔ ญาณจรียา ความประพฤติในอริยสัจ ๔ มรรคจรียา ความประพฤติในอริยมรรค ๔ ปัตติจรียา ความประพฤติในสามัญผล ๔ โลกัตถจรียา ความประพฤติเป็นประโยชน์ต่อโลก ของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ของพระปัจเจกพุทธเจ้าบางส่วน และของพระสาวกบางส่วน

๖. ปาฏิหาริยกถา ว่าด้วยเรื่องปาฏิหาริย์ ๓ คือ อิทธิปาฏิหาริย์
อาเทศนาปาฏิหาริย์ อนุสาสนีปาฏิหาริย์

๗. สมถีสกถา ว่าด้วยปัญญาที่เห็นความไม่ปรากฏแห่งกิเลส ในการตัด
ได้เด็ดขาด และดับธรรมทั้งปวง เป็นญาณในสภาวะว่าสงบและธรรมอันเป็นยอด

๘. สติปัญญาถกถา ว่าด้วยเรื่องสติปัญญา ๔

๙. วิปัสสนากถา ว่าด้วยเรื่องวิปัสสนา คือภิกษุผู้พิจารณาเห็นสังขาร
ไร ๆ ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา จะต้องสำเร็จตั้งแต่โศคาปัตติผลถึงอรหัตผล

๑๐. มาติกากถา ว่าด้วยแม่บท ๑๕ บท ได้แก่ ความหายหิวคือความเอิบอิ่ม,
โมกษะ, วิโมกษะ, วิชา, วิมุตติ, อริศีล, อริจิต, อริปัญญา, ปัสสัทธิ, ญาณ,
ทัสสนะ, วิสุทธิ, เนกขัมมะ, นิสสรณะ, ปวิเวก, โวสัสถกะ, จริยา, ฌานวิโมกข์,
ภาวนาธิษฐานชีวิต แล้วขยายความออกไป

เนื้อหาของเรื่องในปฏิสัมภิทามรรคทั้ง ๓ วรรค ซึ่งมี ๓๐ กถา โดย
แบ่งออกเป็นวรรคละ ๑๐ กถา ดังกล่าวมานี้ ว่าโดยย่อที่สุดก็เท่ากับเป็นสารบาญ
เรื่องเท่านั้น ท่านพระธรรมเสนาบดีสารีบุตร อัครสาวกของพระพุทธองค์ได้แสดง
ไว้อย่างละเอียด โดยตั้งเป็นหัวข้อ เรียกว่า อุทเทศ แล้วอธิบายขยายความออกไป
อย่างละเอียด ทำให้ผู้ศึกษาเกิดความรู้ความเข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอย่าง
ถูกต้องชัดเจน เพราะฉะนั้น ปฏิสัมภิทามรรคปกรณ์นี้ จึงกล่าวได้ว่ามีมาแต่ครั้ง
พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ในทางการศึกษา เราจะเห็นได้ว่า ท่านพระ
สารีบุตรเป็นคณาจารย์ใหญ่ มีศิษยานุศิษย์ในสำนักมาก การศึกษาในสำนัก
ของท่านจึงจำเป็นต้องมีตำราอันเป็นแบบแผน ในอรรถกถาปฏิสัมภิทามรรคชื่อ
สังฆกรรมปกาสินี กล่าวไว้ว่า ท่านพระอานนท์ผู้เป็นธรรมภัณฑาคาริก ได้ฟังปกรณ์นี้
จึงได้ยกขึ้นสู่การสังคายนาในครั้งปฐมสังคีตกาลนั้นด้วย ทั้งนี้ย่อหมายถึงท่าน
พระอานนท์ก็ได้เป็นศิษย์ ได้ศึกษามาจากพระสารีบุตรด้วย ท่านพระอานนท์ได้
ยืนยันไว้ในเถรกาลว่า ท่านได้ศึกษาพระธรรมมาจากพระพุทธเจ้า แปลหมื่นสอง-

พันพระธรรมจันทร์ ได้ศึกษามาจากพระภิกษุซึ่งหมายถึงพระสารีบุตรเป็นต้น อีกสองพันพระธรรมจันทร์ เรื่องนี้เป็นข้อที่ท่านได้รับยกย่องว่าเป็นธรรมกัมมทาคาริก คือเป็นขุนคลังแห่งพระธรรมนั้นเทียว ด้วยทรงจำไว้ได้ทั้งหมด และปกรณ์นี้ก็ น่าจะได้มีการบันทึกไว้แต่ครั้งพุทธกาล สำหรับเป็นแบบเรียนของท่านผู้อื่นด้วย

ประวัติพระสารีบุตรโดยย่อ

ประวัติพระสารีบุตรนี้ ได้มีพิสดารแล้วในพุทธธานุพุทธประวัติ ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงขอนำมากล่าวไว้ในที่นี้ พอเป็นสังเขป ท่านเกิดในตระกูลพราหมณ์ บิดาชื่อวังคันตะ มารดาชื่อสารี เกิดที่บ้านนาลกะหรือนาลันตะ ใกล้กรุงราชคฤห์ เดิมชื่อ อุปติสสะ มีสหayaที่ชอบพออยู่ท่านหนึ่งชื่อ โกลิตะ เป็นบุตรของพราหมณ์เหมือนกัน อยู่ใกล้กัน ภายหลังสหayaนี้ชื่อ พระโมคคัลลานเถระ เมื่อเป็นคฤหัสถ์สองสหayaนี้ชอบพอกันมาก ทั้งอุปติสสะ และโกลิตะ เป็นผู้มีบริวารมาก ภายหลังเมื่อหน้ายฆราวาสวิสัย ออกบวชในสำนักสัตถุชัยปริพาชก เรียนจบลัทธิสัตถุชัย และได้เป็นคณาจารย์ใหญ่ สอนศิษย์ในลัทธิสัตถุชัยนี้ ต่อมาได้พบพระอัสสชิเถระ ซึ่งท่านเป็นหนึ่งในพระ ปัญจวัคคีย์ ได้ศึกษาธรรมอย่างย่อที่สุด ในสำนักของพระอัสสชิ สำเร็จโศคาปัตติผล แล้วนำไปบอกโกลิตปริพาชก ได้สำเร็จโศคาปัตติผลเหมือนกัน พวกกันไปบวชในสำนักพระพุทธเจ้า ได้ฟังธรรมแล้ว สำเร็จอรหัตผล ณ ถ้าสุกรขาตา เขาคิชฌกูฏ และได้ नामเมื่อบวชว่า พระสารีบุตร ได้เป็นเอตทัคคะในทางปัญญา มีศิษยานุศิษย์มาก ได้รับยกย่องว่า เป็นพระธรรมเสนาบดีของพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระธรรมราชา และเป็นอัครสาวกของพระพุทธองค์ด้วย ท่านได้ทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา มาก ได้สั่งสอนศิษยานุศิษย์ จนเป็นที่ปรากฏ เป็นผู้สามารถแสดงพระธรรมจักร และ จตุราริยสังได้กว้างขวางพิสดาร เหมือนกับพระพุทธเจ้า พระธรรมเสนาบดีสารีบุตร ได้วางแนวการสังคายนาไว้ก่อนแล้ว เช่นแสดงในสังคีตีสสูตร ทสุตตรสูตร อนังคน-

(๓๔)

สูตร ได้ภายิตปกรณ์ปฏิสัมภิทามรรค มหานิทเทศ จุพนิทเทศ และแม่พระคัมภีร์
อภิธรรมปิฎกนั้น พระพุทธองค์ก็ได้ตรัสแก่พระสารีบุตรก่อนในมนุษย์โลก

เมื่อพระสารีบุตรเป็นพระอัครสาวกของพระพุทธองค์เช่นนี้ ก็ได้เป็น
กำลังสั่งสอนพระพุทธศาสนาทั้งในด้านวิชาการและปฏิบัติ เพราะฉะนั้น
ปฏิสัมภิทามรรคปกรณ์นี้จึงถือได้ว่า เป็นพระคัมภีร์สำคัญอย่างยอดเยี่ยมที่แสดงให้
เห็นเป็นหลักฐานของการเรียนพระพุทธศาสนาในด้านคันถธุระ อันเป็นคำบรรยายธรรม
พร้อมทั้งอธิบายกว้างขวาง ซึ่งได้มีบันทึกการจดจำเป็นแบบฉบับสืบต่อกันมา จน
ได้รับยกขึ้นสู่สังคายนาครั้งแรกนั้น

พระคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค ฉบับภูมิพโลภิกขุ

เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๐ ภายหลังจากที่สมาคมศูนย์คั่นคว่าทางพระพุทธ-
ศาสนา ได้นำพระคัมภีร์อัฐสาลินีแปลเป็นภาษาไทยเล่มสุดท้าย ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว นายมณีพันธุ์ จารุคุล อุปนายกสมาคมศูนย์คั่นคว่า
ทางพระพุทธศาสนา ได้เริ่มงานวิจัยพระคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค ด้วยประสงค์จะ
ศึกษาและเผยแผ่คำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง โดยได้รับความร่วมมือ
อย่างดีจาก นายทอง หงส์ลดาธรมภ์ (มหากิม) กรรมการที่ปรึกษาของสมาคม ฯ
ซึ่งบัดนี้ได้ล่วงลับไปแล้ว พระคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค เป็นคัมภีร์ที่นับได้ว่ายากแก่
การศึกษามากกว่าคัมภีร์ใด ๆ ในพระไตรปิฎก คุณมหาทอง ฯ ได้เล่าว่า ได้มี
คำพังเพยในหมู่พระภิกษุสงฆ์ของเราว่า ถ้าหากผู้ใดศึกษาพระคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค
แล้ว จะต้องเป็นบ้า จึงปรากฏว่าไม่มีผู้ใดสนใจศึกษาพระคัมภีร์นี้มากนัก

การวิจัยพระคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคนี้ ได้อาศัยอรรถกถาสัทธรรมปกาสินี
ฉบับของมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งมีอยู่เพียงภาคต้น เป็นคัมภีร์ประกอบ โดย
ข้าพเจ้า (นายสิริ เพ็ชรไชย) เป็นผู้แปลสัทธรรมปกาสินีนี้เป็นภาษาไทย ได้แปล

ไปจนจบคัมภีร์ด้วยความยากลำบาก แล้วจึงได้พบว่าเป็นคัมภีร์ที่ปริวรรตมาจากอักษรขอม แต่ยังไม่ได้ชำระให้ถูกต้องสมบูรณ์ เพราะเมื่อสอบกับคัมภีร์ของสมาคมบาลีปกรณ์ของอังกฤษ และฉบับฉันทนุสรณ์ของพม่าแล้ว พบข้อบกพร่องอยู่มาก จำเป็นจะต้องตรวจชำระต้นฉบับภาษาบาลีให้ถูกต้องเสียก่อน จึงจะแปลเป็นภาษาไทยได้ถูกต้อง นายมณีพันธุ์ จารุกุล ได้ใช้เวลา ๕ ปี ทำงานค้นคว้านี้จนถึงขั้นตอนนี้

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ สมาคมศูนย์ค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา ได้ขอพระบรมราชานุญาต ยกทุนนิธิภูมิพลโลกิยะ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานไว้ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๖ ขึ้นเป็นมูลนิธิ โอกาสนี้ได้มอบงานชำระพระคัมภีร์สังคหกรรมปกาสินีที่ได้ทำค้างไว้แก่มูลนิธิภูมิพลโลกิยะดำเนินการต่อไปมูลนิธิฯ ได้ชำระต้นฉบับพระคัมภีร์อรรถกถานั้น พร้อมทั้งตั้งชื่อ ทำหัวเรื่อง และรายละเอียดต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นต้องสอบสวนชำระพระคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค ให้ถูกต้อง สอดคล้องกันโดยตลอด ได้มอบภาระนี้ให้แก่ นายวิเชียรบำรุงผล ป.ธ.๘ ผู้อำนวยการของมูลนิธิฯ ซึ่งบัดนี้ได้ล่วงลับไปแล้ว เป็นผู้ตรวจสอบชำระต้นฉบับบาลีปฏิสัมภิทามรรคปกรณ์จากฉบับพระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐเล่มที่ ๓๑ ทำข้อให้ตรงกันกับอรรถกถาสังคหกรรมปกาสินี ฉบับภูมิพลโลกิยะ โดยได้แบ่งพระคัมภีร์นี้ออกเป็น ๒ ภาค คือ ปฐมภาค เริ่มตั้งแต่มาติกาในมหาวรรคอันเป็นวรรคที่ ๑ จนถึงอานาปานัสสติกา ซึ่งเป็นกถาที่ ๓ นั้นตอนหนึ่ง และทุติยภาค เริ่มตั้งแต่อินทริยกถา อันเป็นกถาที่ ๔ ในมหาวรรคไปจนจบปัญญาวรรคที่ ๓ เป็นอันจบทั้งพระคัมภีร์บริบูรณ์ ซึ่งจะมีประโยชน์ในงานศึกษาค้นคว้าความรู้ทางพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

การจัดพิมพ์เป็นพакย์คู้ฉบับภูมิพโลกิขุ

โดยที่คัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ามรรคปกรณ์ ที่พระธรรมเสนาบดีสารีบุตรได้
 ภาษิตไว้ เป็นพระคัมภีร์สำคัญที่เป็นหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ท่านอาจารย์
 พุทธโฆชะได้ถือเป็นอุเทศในการรจนาคัมภีร์วิสุทธิมรรคอันมีชื่อเสียง และเป็นคัมภีร์
 อ้างอิงอาคตสถานของปกรณ์พระพุทธศาสนาอื่น ๆ อีกมาก จึงมีคุณค่ามากแก่การ
 ศึกษาและปฏิบัติในพระไตรปิฎก มูลนิธิภูมิพโลกิขุ ได้พิจารณาเห็นว่า เพื่อ
 ประโยชน์และสะดวกแก่การค้นคว้าทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย เพื่อจะได้ทำความ
 เข้าใจพระคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ามรรคได้ถูกต้อง ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติได้ถูกต้องด้วย
 มูลนิธิภูมิพโลกิขุ จึงมีความประสงค์ทำเป็นไทวพакย์หรือพакย์คู้ คือ ภาษาบาลี
 ข้างหนึ่ง ภาษาไทยข้างหนึ่ง ในหน้าเดียวกันตลอดทั้งคัมภีร์ ในการทำเฉพาะ
 พакย์ภาษาบาลีได้แบ่งเป็น ๒ ภาคด้วยกันคือ ภาค ๑ และภาค ๒ เพื่อการแบ่ง
 รูปเล่มในพакย์คู้บาลีและไทย มีความพอเหมาะแก่เล่มและเรื่อง จึงได้แบ่งภาษาบาลีเดิม
 ๒ ภาค เป็นตอนได้ ๔ ตอน ดังนี้

ภาค ๑ แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เริ่มตั้งแต่มหาวรรค ซึ่งประกอบด้วยมาติกาและญาณกถา
 ๓๘ นิตเทศ

ตอนที่ ๒ เริ่มตั้งแต่ญาณกถานิตเทศที่ ๓๕ คืออัตถสันทัสสนญาณ-
 นิตเทศ ไปจนถึงทัญญุกถา ๑๖ นิตเทศ และอานาปานัสสติ-
 กถา ว่าด้วยเรื่องกำหนดลมหายใจเข้า และลมหายใจออก
 จนจบ

ภาค ๒ แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เริ่มตั้งแต่ อินทริยกถา ว่าด้วยอินทรีย์ ๕ ประการ ไปจนถึง
 มัชฌาเปยยกถา ว่าด้วยเรื่องของสไที่ควรคัม ๓ ประการ คือ

เทศนา การแสดงธรรม ผู้รับทาน และพรหมจรรย์

ตอนที่ ๒ เริ่มด้วย ยุคนัททวรรค อันเป็นวรรคที่ ๒ ซึ่งมี ๑๐ กถาคัมมัฏฐาน และปัญญาวรรค วรรคสุดท้ายมี ๑๐ กถา เช่นเดียวกัน

ในการแปลปฏิสัมภิทามรรคปกรณ์นี้ อาจารย์เขียน วงศ์ศรีสังข์ ป.ธ.๕ ซึ่งบัดนี้ได้ล่วงลับไปแล้ว และอาจารย์พิสิฐ เจริญสุข ป.ธ. ๕ ได้ชำระสอบทานและแปลเป็นภาษาไทยไว้

สำหรับการพิมพ์ปฏิสัมภิทามรรคปกรณ์ พากย์คู่ภาษาบาลี-ไทย ภาค ๑ (บาลี ภาค ๑ ตอน ๑) นี้ คุณไชยวัฒน์-คุณอาจารย์ ยติรักเพียร สร้างเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สำหรับปฏิสัมภิทามรรคปกรณ์นี้ ในอรรถกถาพรรณนาไว้ว่า ท่านพระสารีบุตรผู้เป็นพระธรรมเสนาบดี คือเป็นแม่ทัพธรรมของพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระธรรมราชา คือจอมทัพธรรม มีพระสัทธรรมซึ่งเป็นจุดประทีปดวงใหญ่ ได้ตามประทีปนั้นไว้เพื่อจะกำจัดเสียซึ่งความมืดมน คือกิเลสอันมีอยู่ในดวงใจของเวไนยชน การที่ได้ภายิตปกรณ์นี้ไว้ ก็โดยปรารถนาจะตามประทีปให้โพลงอยู่ไม่ขาดสาย ตลอดห้าพันพระวัสสา เพราะฉะนั้น ท่านผู้สร้างพระคัมภีร์นี้จึงได้นามว่าเป็นผู้ช่วยตามประทีปคือพระสัทธรรม คำสอนของพระบรมศาสดาให้ดำรงยั่งยืนอยู่ชั่วกาลนาน เป็นการต่ออายุพระพุทธศาสนาไม่ให้ขาดสายสืบต่อไป บุญกุศลอันใดอันเกิดจากการสร้างพระคัมภีร์นี้ บุญกุศลนั้นจักเป็นไปเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา และเพื่อความสุขของชาวโลก ด้วยบุญนั้นโลกจักถึงซึ่งความสุขตลอดกาลนาน.

ส.ร. เพ็ชรไชย

(นายสิริ เพ็ชรไชย)

หัวหน้าฝ่ายวิชาการมูลนิธิภูมิพโลภิกขุ

คณะผู้ดำเนินงานจัดสร้างพระคัมภีร์
ตามโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรโบราณท้องถิ่น
ชำระและแปลพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาไทย
ของ มูลนิธิภูมิพลโลกิยกุ

นายมนิพันธ์ จารุคุล   อุปนายกสมาคมศูนย์ค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา,
กรรมการผู้จัดการมูลนิธิภูมิพลโลกิยกุ
และผู้อำนวยการโครงการปริวรรตอักษรขอม
และอักษรโบราณท้องถิ่น ฯ

นางอุษา จารุคุล   นายกสมาคมศูนย์ค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา,
ผู้บรรยายธรรมะของสมาคม ฯ   กรรมการ
ผู้ช่วยผู้จัดการมูลนิธิภูมิพลโลกิยกุ   และรอง
ผู้อำนวยการโครงการปริวรรตอักษรขอม ฯ

เป็นหัวหน้าคณะผู้ดำเนินงาน

นายสิริ เพ็ชรไชย   กรรมการสมาคมศูนย์ค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา,
กรรมการมูลนิธิภูมิพลโลกิยกุ   และหัวหน้าฝ่าย
วิชาการโครงการปริวรรตอักษรขอม   และอักษร
โบราณท้องถิ่น ฯ

เป็นหัวหน้าฝ่ายวิชาการ

คณะนักวิชาการผู้จัดทำ
พระคัมภีร์ปฏิสันถารมรรค บาลี-ไทย
ฉบับภูมิพโลภิกขุ

-----

๑. นายสิริ เพ็ชรไชย	ป.ธ.๕	ประธานกรรมการตรวจชำระ
๒. นายวิเชียร บำรุงผล	ป.ธ.๕	กรรมการ
๓. นายเขียน วงศ์ศรีสังข์	ป.ธ.๕	กรรมการและเลขานุการ
๔. นางสาวเกษสุดา สุประดิษฐ์	ป.กศ.สูง	ปริวรรตจากอักษรขอม
๕. นางสาวปรางทิพย์ เข้มเพกา	ศศ.บ.(โบราณคดี)	ปริวรรตจากอักษรขอม
๖. นายอารมณ สุคใจ	ศศ.บ.(โบราณคดี)	ปริวรรตจากอักษรขอม
๗. นางสุนันทา วุฒิมานานนท์	ศศ.บ.(โบราณคดี)	ปริวรรตจากอักษรขอม
๘. นางสาวศิริกุล เอกศาสตร์	ศศ.บ.(โบราณคดี)	ปริวรรตจากอักษรขอม
๙. นางสาวกุสุมา รอดวรรณะ	ศศ.บ.(โบราณคดี)	ปริวรรตจากอักษรขอม
๑๐. นายวิรัตน์ อุณาพรวารงกูร	ป.ธ.๕	อ่านทานกับอักษรขอม
๑๑. นายทองย้อย แสงสินชัย	ป.ธ.๕	อ่านทานกับอักษรขอม
๑๒. พระมหาบุญศักดิ์ รัตนวงศ์	ป.ธ.๗ (เขมร)	อ่านทานกับอักษรขอม
๑๓. พระมหาประยงค์ ศรีเงินยวง	ป.ธ.๗	อ่านทานกับอักษรขอม
๑๔. นายบุญนาค สะแกนอก	ป.ธ.๕	อ่านทานกับอักษรขอม
๑๕. นายสรรเสริญ หิตะโกเมท	ป.ธ.๖, M.A.	อ่านทานกับอักษรขอม
๑๖. นายประสิทธิ์ ศรีสมุทร	ป.ธ.๕, M.A.	อ่านทานกับอักษรขอม
๑๗. นางสาวปรางทิพย์ เข้มเพกา	ศศ.บ.(โบราณคดี)	อ่านทานกับอักษรขอม
๑๘. นางสาวนันทนา เพ็ชรไทย	ศศ.บ.(โบราณคดี)	ตรวจทานตามต้นฉบับ
๑๙. นายสุบิน พุทธิแก้ว	ป.ธ.๖	ตรวจทานตามต้นฉบับ
๒๐. อุบาสิกาสมศรี จารุเพ็ง	บ.ศ.๕	ตรวจทานตามต้นฉบับ
๒๑. นายนิพนธ์ เทียมจันทร์	ป.ธ.๖, พ.กศ.	ตรวจทานตามต้นฉบับ

๒๒. นายธรรมจักร สิงห์ทอง ป.ธ.๕

๒๓. นางสาวชลอ สว่างช่วง

ควบคุมการแก้ไขต้นแบบ
ตรวจความเรียบร้อยของต้นแบบ
และดำเนินการจัดพิมพ์

พระคัมภีร์
ปฐีสัมภิตามรรค
บาลี - ไทย
ภาค ๑

PATISAMBHIDĀMAGGA

Pāli - Thai

Part I

ฉบับภูมิพโลภิกขุ

พุทธศักราช ๒๕๔๕

สารบัญ
พระคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์มรรค
(บาลี-ไทย)

ภาค ๑

เรื่อง

หน้า

๑. มหาวรรค

มาติกา

๑

๑. ญาณกถา

๑. สุตมยญาณนิตเทศ	๑๕
๒. สีลมยญาณนิตเทศ	๑๒๑
๓. สมาริภาวนามยญาณนิตเทศ	๑๓๘
๔. ธรรมฐิติญาณนิตเทศ	๑๔๓
๕. สัมมสนญาณนิตเทศ	๑๕๒
๖. อุทยัพพยญาณนิตเทศ	๑๕๗
๗. กังคานุปัสสนาญาณนิตเทศ	๑๖๖
๘. อาทีนวญาณนิตเทศ	๑๗๐
๙. สังขารุเปกขาญาณนิตเทศ	๑๗๕
๑๐. โคตรกญาณนิตเทศ	๑๙๑
๑๑. มรรคญาณนิตเทศ	๑๙๙
๑๒. ผลญาณนิตเทศ	๒๐๕
๑๓. วิมุตติญาณนิตเทศ	๒๑๑
๑๔. ปัจจเวกขณญาณนิตเทศ	๒๑๓
๑๕. วัตถุนานัตตญาณนิตเทศ	๒๒๐

๑๖. โคจรนาคตตญาณนิตเทศ	๒๒๖
๑๗. จรียนานาคตตญาณนิตเทศ	๒๓๒
๑๘. ภูมินานาคตตญาณนิตเทศ	๒๔๖
๑๙. ธรรมนาคตตญาณนิตเทศ	๒๔๘
๒๐-๒๔. ญาณปัญญาจกนิตเทศ	๒๕๖
๒๕-๒๘. ปฏิสัมภิตาญาณนิตเทศ	๒๕๗
๒๙-๓๑. ญาณัตตยนิตเทศ	๒๖๘
๓๒. อานันตริกสมาธิญาณนิตเทศ	๒๗๗
๓๓. อรณวิหารญาณนิตเทศ	๒๘๕
๓๔. นิโรธสมาปัตติญาณนิตเทศ	๒๘๙
๓๕. ปรินิพพานญาณนิตเทศ	๒๙๗
๓๖. สมสีสังฆญาณนิตเทศ	๒๙๙
๓๗. สัลเลขสังฆญาณนิตเทศ	๓๐๓
๓๘. วิริยารัมภญาณนิตเทศ	๓๐๗

อักษรย่อพระคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ

ที่ใช้อ้างอิงในพระคัมภีร์ฉบับมูลนิธุมิพโลกิขุ

คำย่อ		คำเต็ม
วิ. มหาวิภงค.	วินยปิฎก	มหาวิภงค
วิ. ภิกขุณี.	วินยปิฎก	ภิกขุณีวิภงค
วิ. มหา.	วินยปิฎก	มหาวคค
วิ. จุ.	วินยปิฎก	จุลลวคค
วิ. ป.	วินยปิฎก	ปริวาร
ที. สී.	ทีฆนิกาย	สีลขนุทธวคค
ที. มหา.	ทีฆนิกาย	มหาวคค
ที. ปา.	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวคค
ม. มุ.	มชฺฉิมนิกาย	มูลปณณาสก
ม. ม.	มชฺฉิมนิกาย	มชฺฉิมปณณาสก
ม. อุ.	มชฺฉิมนิกาย	อุปริปณณาสก
สํ. ส.	สํยุตตนิกาย	สคาถวคค
สํ. นิ.	สํยุตตนิกาย	นิทานวคค
สํ. ขนุธ.	สํยุตตนิกาย	ขนุธวรวคค
สํ. สพา.	สํยุตตนิกาย	สพายตนวคค
สํ. มหา.	สํยุตตนิกาย	มหาววารวคค
อง. เอกก.	องคฺคตฺตรนิกาย	เอกกนิปาต
อง. ทุก.	องคฺคตฺตรนิกาย	ทุกนิปาต

คำย่อ	คำเต็ม	
อง. ดิก.	องคุดตฺรนิกาย	ดิกนิปาต
อง. จตุกก.	องคุดตฺรนิกาย	จตุกกนิปาต
อง. ปณจก.	องคุดตฺรนิกาย	ปณจกนิปาต
อง. นกก.	องคุดตฺรนิกาย	นกกนิปาต
อง. สดตก.	องคุดตฺรนิกาย	สดตกนิปาต
อง. อฏจก.	องคุดตฺรนิกาย	อฏจกนิปาต
อง. นวก.	องคุดตฺรนิกาย	นวกนิปาต
อง. ทสก.	องคุดตฺรนิกาย	ทสกนิปาต
อง. เอกาทสก.	องคุดตฺรนิกาย	เอกาทสกนิปาต
ช. ช.	ชุตฺตนิกาย	ชุตฺตปาฐ
ช. ฐ.	ชุตฺตนิกาย	ฐมฺมปทคถา
ช. อุ.	ชุตฺตนิกาย	อุทาน
ช. อิติ.	ชุตฺตนิกาย	อิติวุตตก
ช. สุ.	ชุตฺตนิกาย	สุตฺตนิปาต
ช. วิ.	ชุตฺตนิกาย	วิมานวตฺถุ
ช. เปต.	ชุตฺตนิกาย	เปตวตฺถุ
ช. เถร.	ชุตฺตนิกาย	เถรคถา
ช. เถรี.	ชุตฺตนิกาย	เถรีคถา
ช. ชา.	ชุตฺตนิกาย	ชาตก
ช. มหา.	ชุตฺตนิกาย	มหานิทฺเทศ
ช. จุฬ.	ชุตฺตนิกาย	จุฬนิตฺเทศ
ช. ป.	ชุตฺตนิกาย	ปฏิสมฺภิตามกฺค
ช. อ.	ชุตฺตนิกาย	อปทาน
ช. พุทฺธ.	ชุตฺตนิกาย	พุทฺธวํส
ช. จริยา.	ชุตฺตนิกาย	จริยาปฎัก

คำย่อ	คำเต็ม	
อภิ. ส.	อภิธรรมปิฎก	ธมฺมสงฺกณี
อภิ. วิ.	อภิธรรมปิฎก	วิภงฺก
อภิ. ธา.	อภิธรรมปิฎก	ธาคฺคณ
อภิ. ปุ.	อภิธรรมปิฎก	ปุคฺคณปณฺณตฺติ
อภิ. ก.	อภิธรรมปิฎก	กถาวตฺถ
อภิ. ข.	อภิธรรมปิฎก	ขมก
อภิ. ป.	อภิธรรมปิฎก	ปฏฺจณ

วิธีใช้ เช่น วิ. มหาวิภงก. ๑/๔๑๓. หมายถึง คัมภีร์พระวินัยปิฎก ฉบับสยามรัฐ เล่มที่ ๑ หน้า ๔๑๓.

อักษรย่อพระคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับต่าง ๆ

คำย่อ	คำเต็ม
สี.	สีหพไปตถก (ฉบับสิงหพ)
ม.	มรมมไปตถก (ฉบับพม่าเดิม)
ฉ.	ฉฏฐสงคีติไปตถก (ฉบับสังคายนาคั้งที่ ๖)
รา.	รามณฺวไปตถก (ฉบับมอญ)
โป.	โปราณไปตถก (ฉบับไบลานเก่า)
อิ.	อิงคฺลิสไปตถก (ฉบับอังกฤษ เดิมใช้ชื่อว่า ย.)
ก.	กคฺตฺถิไปตถก (คัมภีร์บางฉบับ)

TRANSLITERATION OF THE THAI ALPHABET
 as used in this pāli text
 of
 THE BHŪMIBALO BHIKKHU FOUNDATION

VOWELS - 8

a ā ī ū e o

CONSONANTS - 33

ก ka	ข kha	ค ga	ฅ gha	ง ṅa
จ ca	ฉ cha	ช ja	ฉ จha	ฉ ña
ฎ ṭa	ฐ ṭha	ฑ ḍa	ฒ ḍha	ณ ṇa
ด ta	ถ tha	ด da	ธ dha	น na
ป pa	ผ pha	พ ba	ภ bha	ม ma
ย ya	ร ra	ล la	ว va	
ส sa	ห ha	ฬ ḷa	ม̐ ṃ	

FIGURES

๑ 1 ๒ 2 ๓ 3 ๔ 4 ๕ 5 ๖ 6 ๗ 7 ๘ 8 ๙ 9 ๐ 0

COMBINATION

ก ka	กา kā	กิ ki	กี kī
กุ ku	กู kū	เก ke	โก ko

พระคัมภีร์
ปฏิสัมพันธ์ตามรรถ
บาลี - ไทย
ภาค ๓

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย
ปฎิสัมภิตามรรค

ภาค ๑

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๑. มหาวกุค

มัตถิกา

๑. โสิตาวธานะ ปณฺหา สุตฺมเย ฅาณฺ์.
๒. สุตฺวาน สฺวเร ปณฺหา สฺลิมเย ฅาณฺ์.
๓. สฺวริตฺวา^๑ สฺมาทฺเทน ปณฺหา สฺมาธิ-
ภาวนามเย ฅาณฺ์.

๑. มหาวรรค

มัตถิกา

๑. บัญญาในการเงี่ยโสตสดับธรรม ที่ได้
ฟังมาแล้ว ชื่อว่าสุตมยญาณ.
๒. บัญญาในอันฟังธรรมแล้ว สั่งวรต่อไป
ชื่อว่า สฺลิมยญาณ.
๓. บัญญาในอันสั่งวรแล้วตั้งจิตมั่น ชื่อว่า
สมาธิภาวนามยญาณ.

^๑ สฺ. สฺวเร จตฺวา.

คุณแม่ล้าย เกษมสุวรรณ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๔. ปัจจุยปริคุคเท ปณฺญา ฌมฺมฏฺฐิติณฺณํ.

๔. ปัญญาในอันกำหนดถือเอาปัจจัยชื่อว่า
ธรรมฐิติญาณ.

๕. อตฺตึทานาคตปัจจุปนฺนํ ฌมฺมานํ
สงฺฆิปิตฺวา วุตฺถาเน ปณฺญา
สมฺมสนฺเน ญาณํ.

๕. ปัญญาในการกำหนดย่อธรรม ทั้งอดีต
อนาคตและปัจจุบันนี้ ชื่อว่า สัมมสน-
ญาณ.

๖. ปัจจุปนฺนํ ฌมฺมานํ วิปริณามานุ-
ปสฺสเน ปณฺญา อุทฺยพฺพยานุปสฺสเน
ญาณํ.

๖. ปัญญาในการตามเห็นความแปรปรวน
แห่งธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจุบันชื่อว่า
อุทยัพพยานุปัสสนาญาณ.

๗. อารมฺมณํ ปฏิสงฺขา ภงฺคานุปสฺสเน
ปณฺญา วิปสฺสเน ญาณํ.

๗. ปัญญา อันเป็นเครื่องพิจารณาอารมณ์
แล้วตามเห็นความดับ ชื่อว่า วิปัสสนา-
ญาณ.

๘. ภยตฺตฺปฏฺฐาเน ปณฺญา อาทึนเว ญาณํ.

๘. ปัญญาในความปรากฏ โดยเป็นของ
น่ากลัว ชื่อว่า อาทึนวญาณ.

๙. มุญฺจิตุกมฺยตาปฏิสงฺขาสนฺติภฺจฺจนา
ปณฺญา สงฺขารุเปกฺขาสู^๑ ญาณํ.

๙. ปัญญาทั้งหลายอันเป็นคุณเครื่องความ
เป็นผู้ใคร่จะพ้นไป เป็นตัวพิจารณา

^๑ ส. สงฺขารุเปกฺขเชสุ.

และวางเฉย ชื่อว่าสังขารเบกชา-
ญาณ.

๑๐. พหิทธา วุฏฺฐานวิวฏฺฐเน ปณฺญา
โคตรภูญาณ.

๑๐. ปัญญาในอันออก และปลีกจากนิमित
ภายนอก ชื่อว่า โคตรภูญาณ.

๑๑. ทุกโต วุฏฺฐานวิวฏฺฐเน ปณฺญา มกุเค
ญาณ.

๑๑. ปัญญาในอันออกและปลีกจาก (กิเลส
และขันธ) ส่วนทั้งสอง ชื่อว่า มรรค-
ญาณ.

๑๒. ปโยคบุปฺปฏิบุปฺสสุตฺตปณฺญา ผลเณ ญาณ.

๑๒. ปัญญาในการระงับปโยคะ ชื่อว่า
ผลญาณ.

๑๓. ฉินฺนมนุปฺสฺสเน^๑ ปณฺญา วิมุตฺตญาณ.

๑๓. ปัญญาในการตามเห็นอุปกิเลส ที่
(อริยมรรคนั้น) ตัดได้แล้ว ชื่อว่า
วิมุตติญาณ.

๑๔. ตทา สมฺปากเต^๒ ธมฺเม ปฺสฺสเน^๓
ปณฺญา ปจฺจเวกฺขเณ ญาณ.

๑๔. ปัญญาที่เห็นธรรมทั้งหลาย อันปรากฏ
ในเวลานั้น ชื่อว่าปัจจเวกขณญาณ.

^๑ ม. ฉินฺนวฏฺฐมานุปฺสฺสเน.

^๒ ส. ม. อ. สมฺทาคเต.

^๓ อ. วิปฺสฺสเน.

คุณแม่สมัย เกษมสุวรรณ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

๑๕. อชุตตวตฏาเน ปณฺญา วตฺถุ-
นํนํคเต ฅาณํ.
๑๖. พหิทฺธาเวตฏาเน ปณฺญา โคจร-
นํนํคเต ฅาณํ.
๑๗. จริยวเวตฏาเน ปณฺญา จริยา-
นํนํคเต ฅาณํ.
๑๘. จตฺถมวเวตฏาเน ปณฺญา ภูมิมํนํคเต
ฅาณํ.
๑๙. นวธมวเวตฏาเน ปณฺญา ธมฺม-
นํนํคเต ฅาณํ.
๒๐. อภินฺญาปณฺญา ฅาตฺถุเจ ฅาณํ.
๒๑. ปริณฺญาปณฺญา ตีรณฺญเจ ฅาณํ.
๒๒. ปทาเน ปณฺญา ปริจฺจจากฺกุเจ ฅาณํ.
๑๕. ปณฺญาเป็นเครื่องกำหนดกรรมภายใน
ชื่อว่า วัตถุนานัตตญาณ.
๑๖. ปณฺญา เป็นเครื่องกำหนดกรรมภาย-
นอก ชื่อว่า โจรนํนํคตญาณ.
๑๗. ปณฺญาเป็นเครื่องกำหนดจริยา ชื่อว่า
จริยานํนํคตญาณ.
๑๘. ปณฺญาเป็นเครื่องกำหนดกรรม ๔
ประการ ชื่อว่า ภูมิมํนํคตญาณ.
๑๙. ปณฺญาเป็นเครื่องกำหนดกรรม ๙
ประการ ชื่อว่า ธมมนํนํคตญาณ.
๒๐. ปณฺญาเป็นเหตุรู้ยิ่ง ชื่อว่า ฅาตฺถุ-
ญาณ.
๒๑. ปณฺญาเป็นเหตุรู้รอบ ชื่อว่า ตีรณฺญ-
ญาณ.
๒๒. ปณฺญาอันเป็นเครื่องละ ชื่อว่า
ปริจฺจจากฺกุญาณ.

คุณแม่ล้าย เกษมสุวรรณ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

๒๓. ภาวนาปณฺหา เอกรสฺกุเจ ฌาณํ.

๒๓. ปัญญาเป็นเครื่องเจริญ ชื่อว่าเอก-
รสฺกุญฺญาณ.

๒๔. สจฺฉิกิริยาปณฺหา ผสฺสนฺกุเจ^๑ ฌาณํ.

๒๔. ปัญญาเป็นเหตุกระทำให้งั่ง ชื่อว่า
ผสฺสนฺกุญฺญาณ.

๒๕. อตฺถนํนตฺเต ปณฺหา อตฺถปฏิสมฺภิเท ฌาณํ.

๒๕. ปัญญาในความต่างแห่งอรรถ ชื่อว่า
อตฺถปฏิสมฺภิทาญฺณ.

๒๖. ธมฺมนํนตฺเต ปณฺหา ธมฺมปฏิสมฺภิเท ฌาณํ.

๒๖. ปัญญาในความต่างแห่งธรรม ชื่อว่า
ธมฺมปฏิสมฺภิทาญฺณ.

๒๗. นินฺรุตฺตินํนตฺเต ปณฺหา นินฺรุตฺติ-
ปฏิสมฺภิเท ฌาณํ.

๒๗. ปัญญาในความต่างแห่งนินฺรุตฺติ ชื่อว่า
นินฺรุตฺติปฏิสมฺภิทาญฺณ.

๒๘. ปฏฺฐาณํนตฺเต ปณฺหา ปฏฺฐาณ-
ปฏิสมฺภิเท ฌาณํ.

๒๘. ปัญญาในความต่างแห่งปฏฺฐาณ ชื่อว่า
ปฏฺฐาณปฏิสมฺภิทาญฺณ.

๒๙. วิหารนํนตฺเต ปณฺหา วิหารกุเจ ฌาณํ.

๒๙. ปัญญา ในความต่างแห่งวิหารธรรม
ชื่อว่า วิหารกุญฺญาณ.

^๑ อี. ผสฺสนฺกุเจ.

คุณแม่ล้าย เกษมสุวรรณ

สร้างคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

๖๖๖-๓๓๓-๖๖๖-๖๖๖

๓๐. สมาปตตินานตฺเต ปณฺณา
สมาปตฺตญฺเจ ฅาณฺ.

๓๐. ปัญญาในความต่างแห่งสมาบัติ ชื่อว่า
สมาปัตตัญญาณ.

๓๑. วิหารสมาปตฺตินานตฺเต ปณฺณา
วิหารสมาปตฺตญฺเจ ฅาณฺ.

๓๑. ปัญญา ในความต่างแห่งวิหารสมาบัติ
ชื่อว่า วิหารสมาปัตตัญญาณ.

๓๒. อวิกฺเขปปริสฺสุทฺตคา อาสวสมฺจุเจเต
ปณฺณา อานนฺตริกสมาธิสมฺมึ ฅาณฺ.

๓๒. ปัญญาในอันตัดอาสวะขาด เพราะ
ความบริสุทธิ์แห่งสมาธิ อันเป็นเหตุ
ไม่ฟังชานแห่งจิต ชื่อว่า อานันตริก-
สมาธิญาณ.

๓๓. ทสฺสนาธิปเตยฺยํ สนฺโต จ
วิหาราธิกโม ปณฺฑิตาธิมุตฺตคา ปณฺณา
อรณฺวิหาเร ฅาณฺ.

๓๓. ทัสสนะเป็นอธิปไตย ธรรมอันพระ-
อรियะรู้ เป็นธรรมเครื่องอยู่อันสงบ
และปัญญาอันมีความที่จิตน้อมไปในผล
สมาบัติอันประณีต ชื่อว่า อรณวิหาร-
ญาณ.

๓๔. ทฺวีหิ พลฺเลหิ^๑ สมฺนฺนาคตฺตคา ตโย จ
สงฺขารานํ ปฏิปฺปสฺสฺสฺหฺธิยา โสฬสฺหิ

๓๔. ปัญญาคือความเป็นผู้ชำนาญด้วยความ
ระงับสังขาร ๓ ด้วยญาณจรียา ๑๖

^๑ ฉ. อานนตริกสมาธิมฺหิ.

^๒ ส. พลฺเลหิ.

ฌาณจริยาที นวที สมាธิจริยาที
วสีภาวตา ปณณา นิโรธสมาปตฺติยา
ณานิ.

และด้วยสมาธิจริยา ๙ เพราะ
ประกอบด้วยผละ ๒ (สมณผละและ
วิปัสสนาผละ) ชื่อว่า นิโรธ-
สมาปตฺติญาณ.

๓๕. สมุชานสุส ปวตฺตปริยาทาเน ปณณา
ปรินิพฺพานาเน ณาณิ.

๓๕. ปัญญาในความสิ้นไปแห่งปวัตตะ ของ
พระอริยะผู้รู้โดยประการทั้งหลาย
โดยชอบ ชื่อว่า ปรีนิพพานญาณ.

๓๖. สพฺพธมฺมานิ สมฺมาสมฺมุจฺเจเท นิโรเธ
จ อนุปฺภฺจฺจานตา ปณณา สมลีสฺสฺสุจฺเจ
ณาณิ.

๓๖. ปัญญาในการตัดขาดได้อย่างเด็ดขาด
ซึ่งธรรมทั้งปวง ในการดับและความ
ไม่ปรากฏแห่งธรรมทั้งปวง ชื่อว่า
สมลีสัสสุจฺจญาณ.

๓๗. ปุณฺณานตฺตเตชฺชปริยาทาเน ปณณา
สลฺเลชฺชฺจ ณาณิ.

๓๗. ปัญญาในความสิ้นไปแห่งกิเลสอันหนา
กิเลสอันมีความเป็นไปต่าง ๆ และ
กิเลสอันเป็นเศษ ชื่อว่า สลฺเลชฺชฺจ-
ญาณ.

๓๘. อสฺสฺลฺลีนตฺตปหิตตฺตปคฺคหฺกุจฺเจ ปณณา
วิริยารมฺเภ ณาณิ.

๓๘. ปัญญาในประโยชน์ คือสภาวะที่
ประคองของท่านผู้ที่มีตนไม่หวั่นไหว ทั้ง

พระพุทธศาสนาฉบับที่ ๑-๑

มีคนส่งไปแล้ว ชื่อว่า วิริยารัมภ-
ญาณ.

๓๙. นานาธมฺมบุปฺภาสนตา ปณฺณา อตฺถ-
สนฺทสฺสเน ญาณ.

๓๙. ปัญญา เป็นเครื่องประกาศธรรม
ต่าง ๆ ชื่อว่า อรรถสันทสสนญาณ.

๔๐. สพฺพธมฺมานํ เอกสงฺกตทา-
นानตฺเตกตฺตปฏิเวธ ปณฺณา ทสฺสน-
วิสฺสุทฺธิญาณ.

๔๐. ปัญญาในการแทงตลอด ซึ่งภาวะที่
สังขตธรรม และอสังขตธรรมทั้งหมด
มีการสงเคราะห์เป็นหมวดเดียวกัน๑
ซึ่งความที่นี้วรรณธรรม มีกามฉันทะ
เป็นต้นต่าง ๆ กัน ๑ ซึ่งความที่
ธรรมมีเนกขัมมะเป็นต้นเป็นอันเดียว
กัน ๑ ชื่อว่า ทสสนวิสสุทฺธิญาณ.

๔๑. วิทิตฺตฺตา ปณฺณา ขนฺติญาณ.

๔๑. ปัญญา เพราะภาวะที่ปรากฏ ชื่อว่า
ขันติญาณ.

๔๒. ผุฏฺจตฺตา ปณฺณา ปรีโยคาหเน^๑
ญาณ.

๔๒. ปัญญา เพราะภาวะที่รูปขันธ์เป็นต้น
อันพระโยคีสัมผัสแล้ว ชื่อว่า
ปรีโยคาหณญาณ.

^๑ ม. ปรีโยคาหเน, เอวมุปรี.

๔๓. สโมททเน ปณฺหา ปเทสฺวิทาเร
ณานํ.

๔๔. อธิปตฺตคา ปณฺหา สฺสณฺหาวิวัฏฺเณ
ณานํ.

๔๕. นานตฺเต ปณฺหา เจโตวิวัฏฺเณ นานํ.

๔๖. อธิฏฺฐาเน ปณฺหา จิตฺตวิวัฏฺเณ นานํ.

๔๗. สฺสณฺเต ปณฺหา ญาณวิวัฏฺเณ นานํ.

๔๘. โวสฺสคฺเค^๑ ปณฺหา วิโมกฺขวิวัฏฺเณ
ณานํ.

๔๙. ตถฺภูเจ ปณฺหา สจฺจวิวัฏฺเณ นานํ.

๔๓. ปัญญาในอันรวบรวมธรรม ชื่อว่า
ปเทศวิหารญาณ.

๔๔. ปัญญา เพราะภาวะที่ธรรมเป็นอธิปัตติ
ชื่อว่า สันตญาวิวัฏญาณ.

๔๕. ปัญญาในเพราะสภาวะต่างกัน ชื่อว่า
เจโตวิวัฏญาณ.

๔๖. ปัญญาในการตั้งจิตมั่น ชื่อว่า จิตต-
วิวัฏญาณ.

๔๗. ปัญญาในภาวะที่ว่างเปล่า (จากอัตตา
และสิ่งทีเนื่องด้วยอัตตา) ชื่อว่า
ญาณวิวัฏญาณ.

๔๘. ปัญญาในความสลະกิน ชื่อว่าวิโมกข-
วิวัฏญาณ.

๔๙. ปัญญาในอรรถว่าเป็นจริง ชื่อว่า
สัจจวิวัฏญาณ.

^๑ ฉ. โวสคฺเค.

๕๐. กายมฺปิ จิตฺตมฺปิ เอกวตฺตทานตา
 สุขสฺสณฺณจฺ ลหุสฺสณฺณจฺ อธิฏฺฐานวเสณ
 อิชฺฌณฺญเจ ปณฺณา อิทฺธิวิเช ฌาณฺ.

๕๑. วิตฺกุกฺวิปฺพารวเสณ นานตฺเตกตฺต-
 สทฺทนิมิตฺตานํ ปรีโยคาทเน ปณฺณา
 โสตธาตฺวิสุทฺธิฌาณฺ.

๕๒. ตินฺนํ^๑ จิตฺตานํ วิปฺพารตฺตา
 อินฺทฺริยานํ ปสาทวเสณ นานตฺเต-
 กตฺตวิณฺณจฺริยาปรีโยคาทเน ปณฺณา
 เจโตปรียฌาณฺ.

๕๐. ปัญญาในอรรถว่า สำเร็จด้วยการ
 กำหนดทั้งกายทั้งจิตรวมเป็นอันเดียว
 กัน และด้วยอำนาจความตั้งไว้ซึ่ง
 สุขสัณฺญาและลหุสัณฺญา ชื่อว่าอิทธิ-
 วิชฺญาณ.

๕๑. ปัญญาในความหยั่งรู้ซึ่งนิमित คือเสี่ยง
 อันมีความเป็นต่าง ๆ กัน และมึ
 ความเป็นอันเดียวกัน ด้วยอำนาจ
 ความแผ่ไปแห่งความตรึก ชื่อว่า
 โสตธาตฺวิสุทฺธิฌาณ.

๕๒. ปัญญาในความหยั่งรู้จฺริยา คือวิณฺญาณ
 ที่มีความเป็นต่าง ๆ กัน และมีความ
 เป็นอันเดียวกัน ด้วยอำนาจความ
 ผ่องใสแห่งอินฺทฺริยทั้งหลาย เพราะ
 ภาวะที่แผ่ไปแห่งจิต ๓ ประเภท
 ชื่อว่า เจโตปรียฌาณ.

^๑ ฉ. ตินฺนุณฺ.

๕๓. ปจฺจยปฺปวตฺตํ ฌมฺมานํ นานตฺเต-
กตฺตกมฺมวิปฺฟารวเสน ปรีโยคาทเน
ปณฺณา ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติญาณํ.

๕๔. โองาสวเสน นานตฺเตกตฺตรูป-
นิมิตฺตํ ทสฺสนฺภูเจ ปณฺณา ทิพฺพ-
จกฺขณาณํ.

๕๕. จตฺสฺกุจฺจยา อากาเรหิ ทิณฺณ^๑
อินฺทฺริยานํ วสีภาวตาปณฺณา อาสวานํ
ชเย ณาณํ.

๕๖. ปรีณฺณฺเจ ปณฺณา ทฺกฺเช ณาณํ.

๕๗. ปทานฺณฺเจ ปณฺณา สมฺทเย ณาณํ.

๕๓. ปัญญาในความหยั่งรู้ซึ่งธรรมทั้งหลาย
อันเป็นไปแล้วตามปัจจัย ด้วยอำนาจ
แผ่ไปแห่งกรรมที่มีสภาวะต่างกันและ
ที่มีสภาวะเป็นอันเดียวกัน ชื่อว่า
บุพเพนิวาสานุสสติญาณ.

๕๔. ปัญญา ในอรรถว่าเห็นซึ่งรูปนิมิตที่
ต่างกัน และอย่างเดียวกัน ด้วย
อำนาจโองาส ชื่อว่า ทิพพจักขุญาณ.

๕๕. ปัญญาคือภาวะที่อินทรีย์ ๓ ประการ
มีความสามารถด้วยอาการ ๖๔ ชื่อว่า
อาสวักขยญาณ.

๕๖. ปัญญาในอรรถว่าควรกำหนดรู้ ชื่อว่า
ทุกขญาณ.

๕๗. ปัญญาในอรรถว่าควรละ ชื่อว่า
สมุททยญาณ.

^๑ ฉ. ตินฺณนํ.

๕๘. สัจฉิกิริยภูเจ ปณฺณา นิโรธเ ฌาณํ. ๕๘. ปัญญาในอรรถว่า ควรทำให้แจ้ง
ชื่อว่า นิโรธญาณ.
๕๙. ภาวนภูเจ ปณฺณา มกฺเค ฌาณํ. ๕๙. ปัญญาในอรรถว่าควรเจริญ ชื่อว่า
มรรคญาณ.
๖๐. ทุกฺเข ฌาณํ. ๖๐. ทุกขญาณ (ญาณในทุกข์).
๖๑. ทุกฺขสมุทฺথে ฌาณํ. ๖๑. ทุกขสมุทฺถญาณ (ญาณในเหตุให้เกิด
ทุกข์).
๖๒. ทุกฺขนิโรธเ ฌาณํ. ๖๒. ทุกขนิโรธญาณ (ญาณในความดับ
ทุกข์).
๖๓. ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ฌาณํ. ๖๓. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาญาณ (ญาณใน
ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับทุกข์).
๖๔. อคฺคตปฏิสํภิเท ฌาณํ. ๖๔. อรรถปฏิสํภิตาญาณ.
๖๕. ธมฺมปฏิสํภิเท ฌาณํ. ๖๕. ธรรมปฏิสํภิตาญาณ.
๖๖. นินฺรุตฺติปฏิสํภิเท ฌาณํ. ๖๖. นินฺรุตฺติปฏิสํภิตาญาณ.
๖๗. ปฏิภาณปฏิสํภิเท ฌาณํ. ๖๗. ปฏิภาณปฏิสํภิตาญาณ.

คุณวัชชัย ธรรมวงศ์วัช

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๖๘. อินทริยปโรปริยตฺเต ญาณิ^๑

๖๘. อินทริยปโรปริยัตติญาณ (ญาณในความ
ยิ่งและหย่อนแห่งอินทริยของสัตว์ทั้ง-
หลาย).

๖๙. สคฺคตานิ อาสยานุสเย ญาณิ.

๖๙. ญาณ(ความรู้) ในอัสยะและอนุสัย
ของสัตว์ทั้งหลาย.

๗๐. ยมกปาฎิหิเร^๒ ญาณิ.

๗๐. ยมกปาฎิหิรญาณ (ญาณในยมก-
ปาฎิหาริย).

๗๑. มหากรุณาสมาปตฺติยา ญาณิ.

๗๑. มหากรุณาสมาปตฺติญาณ.

๗๒. สัพพญฺตญาณิ.

๗๒. สัพพญฺตญาณ.

๗๓. อนาวรณญาณิ.

๗๓. อนาวรณญาณ.

อิมานิ เตสฺสคฺคิ ญาณานิ, อิเมสฺ
เตสฺสคฺคิยา^๓ ญาณานิ สคฺคตฺสญฺจ ญาณานิ
สวากสาธาณานิ, จ ญาณานิ อสาธาณานิ
สวากเกหิตี.

ญาณเหล่านี้รวมเป็น ๑๓ ประการ
บรรดาญาณ ๑๓ ประการนี้ ญาณ ๖๗ ประ-
การ(ข้างต้น) มีทั่วไปแก่พระสาวก ญาณ
๖ ประการ(ในที่สุด) มีไม่ทั่วไปกับพระ-

^๑ จ. . . .ปรียตฺตญาณิ.

^๒ ม. อ. ยมกปาฎิหิเร.

^๓ อ. เตสฺสคฺคินิ.

สาวก (มีเฉพาะพระตถาคตเท่านั้น) ฉะนั้น
แล.

มาติกา นิภูจिता.

มาติกา จบ.

คุณธวัชชัย ธรรมวงศ์ธวัช

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

๑. ฌานกถา

๑. สุตมยฌานนิตเทศ

๑. กถิ โสดาวธานเ ปณฺณา สุตมเย
ฌานํ :

"อิเม ธมฺมา อภินฺนุญฺญา"ติ
โสดาวธานํ, ตํปชานนา ปณฺณา สุตมเย
ฌานํ. (๑)

"อิเม ธมฺมา ปริณฺนุญฺญา"ติ
โสดาวธานํ, ตํปชานนา ปณฺณา สุตมเย
ฌานํ. (๒)

"อิเม ธมฺมา ปหาตพฺพา"ติ
โสดาวธานํ, ตํปชานนา ปณฺณา สุตมเย
ฌานํ. (๓)

๑. ฌานกถา

๑. สุตมยฌานนิตเทศ

๑. ปัญฺญาในการเงี้ยโสตสคัฏฐรรมทึ
ไค้ฟ้งมาแล้ว ซึ่อว่าสุตมยฌานอยางไร :

ปัญฺญา ในการเงี้ยโสตสคัฏฐรรมทึไค้
ฟ้งมาแล้ว คึ่อเป็นเค็รื่องรุ้ชัคคัฏฐรรมทึไค้ฟ้ง
มาแล้วณั้่นว่า "ธรรมเหล่านั้คัวรรุ้ยง"
ซึ่อว่าสุตมยฌาน. (๑)

ปัญฺญา ในการเงี้ยโสตสคัฏฐรรมทึไค้
ฟ้งมาแล้ว คึ่อเป็นเค็รื่องรุ้ชัคคัฏฐรรมทึไค้ฟ้ง
มาแล้วณั้่นว่า "ธรรมเหล่านั้คัวรกาหนคัรุ้"
ซึ่อว่าสุตมยฌาน. (๒)

ปัญฺญา ในการเงี้ยโสตสคัฏฐรรมทึไค้
ฟ้งมาแล้ว คึ่อเป็นเค็รื่องรุ้ชัคคัฏฐรรมทึไค้ฟ้ง
มาแล้วณั้่นว่า "ธรรมเหล่านั้คัวรละ" ซึ่อว่า
สุตมยฌาน. (๓)

คุณวัชชัย ธรรมวัชชัย

สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

"อิเม ฐมา ภาเวตพพา"ติ ปัญญา ในการเงี้ยโสตสัคัษธรรมที่ไ้
 โสดาวธานั, คัปชานนา ปณฺญา สุตมเย พังมาแล้ว ก็เป็นเครื่องรู้ชัคัษธรรมที่ไ้ฟัง
 ณาณั. (๔) มาแล้วนั้นว่า "ธรรมเหล่านี้ควรให้เงริญ"
 ชื่อว่าสุตมยณาณ. (๔)

"อิเม ฐมา สจฺจนิกาทพพา"ติ ปัญญา ในการเงี้ยโสตสัคัษธรรมที่ไ้
 โสดาวธานั, คัปชานนา ปณฺญา สุตมเย พังมาแล้ว ก็เป็นเครื่องรู้ชัคัษธรรมที่ไ้ฟัง
 ณาณั. (๕) แล้วนั้นว่า "ธรรมเหล่านี้ควรทำให้เง็ง"
 ชื่อว่า สุตมยณาณ. (๕)

"อิเม ฐมา หานภาคิยา"ติ ปัญญา ในการเงี้ยโสตสัคัษธรรมที่ไ้
 โสดาวธานั, คัปชานนา ปณฺญา สุตมเย พังมาแล้ว ก็เป็นเครื่องรู้ชัคัษธรรมที่ไ้ฟัง
 ณาณั. (๖) มาแล้วนั้นว่า "ธรรมเหล่านี้เป็นไปในส่วน
 แห่งความเลื่อม" ชื่อว่าสุตมยณาณ. (๖)

"อิเม ฐมา จิตฺติภาคิยา"ติ ปัญญา ในการเงี้ยโสตสัคัษธรรมที่ไ้
 โสดาวธานั, คัปชานนา ปณฺญา สุตมเย พังมาแล้ว ก็เป็นเครื่องรู้ชัคัษธรรมที่ไ้ฟัง
 ณาณั. (๗) มาแล้วนั้นว่า "ธรรมเหล่านี้เป็นไปในส่วน
 แห่งความตั้งอยู่" ชื่อว่าสุตมยณาณ. (๗)

คุณวัชชัย ธรรมวัช

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

"อิเม ธมฺมา วิเสสภากิยา"ติ
โสตาวธานํ, ตํปชานนา ปณฺญา สุตมเย
ญาณํ. (๘)

ปัญญา ในการเงี่ยโสตสดับธรรมที่ได้
ฟังมาแล้ว คือเป็นเครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้ฟัง
มาแล้วนั้นว่า "ธรรมเหล่านี้เป็นไปในส่วน
แห่งความวิเศษ" ชื่อว่า สุตมยญาณ. (๘)

"อิเม ธมฺมา นิพฺเพธภากิยา"ติ
โสตาวธานํ, ตํปชานนา ปณฺญา สุตมเย
ญาณํ. (๙)

ปัญญาในการเงี่ยโสตสดับธรรมที่ได้ฟัง
มาแล้ว คือเป็นเครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้ฟังมา
แล้วนั้นว่า "ธรรมเหล่านี้เป็นไปในส่วนแห่ง
การชำแรกกิเลส" ชื่อว่า สุตมยญาณ. (๙)

"สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา"ติ
โสตาวธานํ, ตํปชานนา ปณฺญา สุตมเย
ญาณํ. (๑๐)

ปัญญาในการเงี่ยโสตสดับธรรมที่ได้ฟัง
มาแล้ว คือเป็นเครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้ฟังมา
แล้วนั้นว่า "สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง" ชื่อว่า
สุตมยญาณ. (๑๐)

"สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขา"ติ
โสตาวธานํ, ตํปชานนา ปณฺญา สุตมเย
ญาณํ. (๑๑)

ปัญญาในการเงี่ยโสตสดับธรรมที่ได้ฟัง
มาแล้ว คือเป็นเครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้ฟังมา
แล้วนั้นว่า "สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์" ชื่อว่า
สุตมยญาณ. (๑๑)

คุณวิชัย ธรรมจักรวิชัย

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

"สพเพ ฌมา อนตฺตา"ติ
โสดาวธานิ, ตปฺชานนา ปณฺหา สุตฺมเย
ณานิ. (๑๒)

ปัญญาในการเงี่ยโสตสดับธรรมที่ได้ฟัง
มาแล้ว ก็เป็นเครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้ฟังมา
แล้วนั้นว่า "ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา"
ชื่อว่า สุตมยญาณ. (๑๒)

"อิทํ ทุกฺโข อริยสจฺจนุ"ติ โสดาวธานิ,
ตปฺชานนา ปณฺหา สุตฺมเย ณานิ. (๑๓)

ปัญญา ในการเงี่ยโสตสดับธรรมที่ได้
ฟังมาแล้ว ก็เป็นเครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้ฟัง
มาแล้วนั้นว่า "นี้ทุกขอริยสัง" ชื่อว่า
สุตมยญาณ. (๑๓)

"อิทํ ทุกฺขสมุทฺทโย^๑ อริยสจฺจนุ"ติ
โสดาวธานิ, ตปฺชานนา ปณฺหา สุตฺมเย
ณานิ. (๑๔)

ปัญญา ในการเงี่ยโสตสดับธรรมที่ได้
ฟังมาแล้ว ก็เป็นเครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้ฟัง
มาแล้วนั้นว่า "นี้ทุกขสมุทัยอริยสัง" ชื่อว่า
สุตมยญาณ. (๑๔)

"อิทํ ทุกฺขนิโรธ^๒ อริยสจฺจนุ"ติ
โสดาวธานิ, ตปฺชานนา ปณฺหา สุตฺมเย
ณานิ. (๑๕)

ปัญญา ในการเงี่ยโสตสดับธรรมที่ได้
ฟังมาแล้ว ก็เป็นเครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้ฟัง
มาแล้วนั้นว่า "นี้ทุกขนิโรธอริยสัง" ชื่อว่า
สุตมยญาณ. (๑๕)

^{๑-๒} ม. อี. สัพพตฺถ ทุกฺขสมุทฺทยํ ทุกฺขนิโรธํ.

"อิหิ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา
อริยสัจฺจนฺ"ติ โสิตาวธานํ คัมปานนา ปณฺณา
สุตฺมเย ญาณิ. (๑๖)

ปัญญา ในการเงี้ยโสตสคัษธรรมที่ไค้
ฟังมาแล้ວ คือเป็นเครื่องรู้ชัคธรรมที่ไค้ฟัง
มาแล้ວนั้นว่า "นี้ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิบัติ-
อริยสัจ" ชื่อว่า สุตมยญาณ. (๑๖)

๒. กถิ "อิเม ธมฺมา อภินฺเฉยฺยา"ติ
โสิตาวธานํ, คัมปานนา ปณฺณา สุตฺมเย
ญาณิ :

๒. ปัญญาในการเงี้ยโสตสคัษธรรมที่
ไค้ฟังมาแล้ວ คือเป็นเครื่องรู้ชัคธรรมที่
ไค้ฟังมาแล้ວนั้นว่า "ธรรมเหล่านี้ควรรู้ยิ่ง"
ชื่อว่า สุตมยญาณอย่างไร :

เอโก ธมฺโม อภินฺเฉยฺโย, สพุเพ
สตุตา อาหารภูจิติกา. เทว ธมฺมา
อภินฺเฉยฺยา, เทว ธาตุโย. ตโย ธมฺมา
อภินฺเฉยฺยา, ทิสฺโส ธาตุโย. จตุตทาโร
ธมฺมา อภินฺเฉยฺยา, จตุตทาริ อริยสัจฺจานิ.
ปณฺจ ธมฺมา อภินฺเฉยฺยา, ปณฺจ
วิมุตฺตายนานิ.

ธรรมอย่างหนึ่งควรรู้ยิ่ง คือ สัตว์
ทั้งปวงดำรงอยู่ไค้ด้วยอาหาร. ธรรม
๒ อย่างควรรู้ยิ่ง คือ ธาตุ ๒. ธรรม
๓ อย่างควรรู้ยิ่ง คือ ธาตุ ๓. ธรรม
๔ อย่างควรรู้ยิ่ง คือ อริยสัจ ๔. ธรรม
๕ อย่างควรรู้ยิ่ง คือ วิมุตตายนณะ ๕.

ฉ ธมฺมา อภินฺเฉยฺยา, ฉ อนุตฺตรियานิ.
สตุต ธมฺมา อภินฺเฉยฺยา, สตุต
นิตฺทสวตฺตุนิ. อฏฺฐ ธมฺมา อภินฺเฉยฺยา,

ธรรม ๖ อย่างควรรู้ยิ่ง คือ อนุตตรียะ ๖.
ธรรม ๗ อย่างควรรู้ยิ่ง คือ นิตทสวัตต
(เหตุที่พระชัณเฒาสพนินพพานแล้ວ ไม่ปฏิบัติอีก

คุณธวัชชัย ธรรมวงศ์ธวัช

สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อภุจ อภิภายตนาณิ. นว ฐมา อภินเวຍးယာ, (ต่อไป) ๗. ธรรม ๘ อย่างควรรู้อย่าง คือ
 นว อนุပ္พวิหารา. ทส ฐมา อภิภายตนะ (อารมณ์แห่งญาณอันฌายบุคคล
 อภินเวຍးယာ, ทส นิชชรวัตถุณิ. (๑๐) ครอบงำไว้) ๘. ธรรม ๙ อย่างควรรู้อย่าง
 คือ อนุပ္พวิหาร ๙. ธรรม ๑๐ อย่างควร
 รู้อย่าง คือ นิชชรวัตถุ (เหตุกำจัดมิจฉาธิฐิ
 เป็นต้น) ๑๐. (๑๐)

๓. สัพพ ภิขเว อภินเวຍးယံ. ภิขเว
 ภิขเว สัพพ อภินเวຍးယံ ? จกขุ^๑ ภิขเว
 อภินเวຍးယံ, ฐปา อภินเวຍးယာ, จกขุวิญญาณံ
 อภินเวຍးယံ, จกขุสมฺผลุโส อภินเวຍးโย,
 ยมฺปิ^๒ จกขุสมฺผลุสฺปะจฺจยา ฐปะชชติ
 เวยยิตฺ สฺขี วา ทุกฺขี วา อทุกฺขมฺสฺขี วา,
 ตมฺปิ อภินเวຍးယံ.

๓. คุกรภิขุทั้งหลาย ธรรมชาติทั้ง-
 ปวงควรรู้อย่าง. คุกรภิขุทั้งหลาย ก็ธรรม-
 ชาติทั้งปวงควรรู้อย่างคืออะไร ? คือ ตา รูป
 จักขุวิญญาณ จักขุสัมผัส สุขเวทนา ทุกข-
 เวทนา หรือแม้ทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้น
 เพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย(แต่ละอย่าง ๆ)
 ควรรู้อย่าง.

โสไตฺ อภินเวຍးယံ, สทฺทา อภินเวຍးယာ...
 มานํ อภินเวຍးယံ, ฅนฺธา อภินเวຍးယာ...
 ชิวฺหา อภินเวຍးယา, ฐสา อภินเวຍးယา...
 กาโย อภินเวຍးโย, โฝฏฐพฺพา อภินเวຍးยา

หู เสียง ฯลฯ จมูก กลิ่น ฯลฯ ลิ้น รส
 ฯลฯ กาย โฝฏฐัพพะ ฯลฯ ใจ ธรรมารมณ์
 มโนวิญญาณ มโนสัมผัส สุขเวทนา ทุกข-
 เวทนา หรือแม้ทุกขมสุขเวทนาที่เกิดขึ้น

^๑ ม. จกขุ, เอวมฺปรี.
^๒ อ. สัพพตถ ยถิท.

...มโน อภิญเฉยโย, ฌมา อภิญเฉยยา, เพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย ควรรู้ยิ่ง.
 มโนวิญฌาณ อภิญเฉยโย, มโนสมผัสโส (๓๐)
 อภิญเฉยโย, ยมปิหิ มโนสมผัสสปัจจยา
 อุပ္ปชชติ เวทิติ สุขิ वा ทุกขิ वा
 อทุกขมสุขิ वा, ตมปิ อภิญเฉยโย. (๓๐)

รูป อภิญเฉยโย, เวทนา อภิญเฉยยา, รูปควรรู้ยิ่ง เวทนา สัญญา สังขาร
 สณฺหา อภิญเฉยยา, สงฺขารา อภิญเฉยยา, วิญญาน ควรรู้ยิ่ง. (๕)
 วิญฌาณ อภิญเฉยโย. (๕)

จักขุ อภิญเฉยโย, โสติ อภิญเฉยโย, จักขุ ควรรู้ยิ่ง โสตะ ฆานะ ชิวหา
 ฆานํ อภิญเฉยโย, ชิวหา อภิญเฉยยา, กาย ใจ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปพะ
 กาโย อภิญเฉยโย, มโน อภิญเฉยโย, ธรรมารมณํ จักขุวิญญาน โสตวิญญาน
 รูปา อภิญเฉยยา, สทฺธา อภิญเฉยยา, ฆานวิญญาน ชิวหาวิญญาน กายวิญญาน
 คนฺธา อภิญเฉยยา, รสา อภิญเฉยยา, มโนวิญญาน ควรรู้ยิ่ง.

โผฏฺฐพฺพา อภิญเฉยยา, ฌมา
 อภิญเฉยยา, จักขุวิญฌาณ อภิญเฉยโย,
 โสตวิญฌาณ อภิญเฉยโย, ฆานวิญฌาณ
 อภิญเฉยโย, ชิวหาวิญฌาณ อภิญเฉยโย,
 กายวิญฌาณ อภิญเฉยโย, มโนวิญฌาณ
 อภิญเฉยโย.

ม.ป.ท. ม.ป.ท. ม.ป.ท. ม.ป.ท. ม.ป.ท.

หม่อมหลวงขนิษฐา แร่งขำ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

จกฺขุสมฺผลฺโส อภินฺเฉยฺโย, โสทสมฺผลฺโส จกฺขุสํผัสํ คฺวรฺรูยํ โสทสํผัสํ ฆานสํผัสํ
 อภินฺเฉยฺโย, ฆานสมฺผลฺโส อภินฺเฉยฺโย, ชิวหาสํผัสํ กายสํผัสํ มโนสํผัสํ จกฺขุ-
 ชิวหาสมฺผลฺโส อภินฺเฉยฺโย, กายสมฺผลฺโส สํผัสสชาเวทนา โสทสํผัสสชาเวทนา
 อภินฺเฉยฺโย, มโนสมฺผลฺโส อภินฺเฉยฺโย, ฆานสํผัสสชาเวทนา ชิวหาสํผัสสชา-
 จกฺขุสมฺผลฺสชา เวทนา อภินฺเฉยฺยา, เวทนา กายสํผัสสชาเวทนา มโนสํผัส-
 โสทสมฺผลฺสชา เวทนา อภินฺเฉยฺยา, สชาเวทนา คฺวรฺรูยํ.
 ฆานสมฺผลฺสชา เวทนา อภินฺเฉยฺยา,
 ชิวหาสมฺผลฺสชา เวทนา อภินฺเฉยฺยา,
 กายสมฺผลฺสชา เวทนา อภินฺเฉยฺยา,
 มโนสมฺผลฺสชา เวทนา อภินฺเฉยฺยา.

รูปสณฺหา อภินฺเฉยฺยา, สทฺทสณฺหา รูปสัณฺญา คฺวรฺรูยํ สทฺทสัณฺญา กัณฺธสัณฺญา
 อภินฺเฉยฺยา, กนฺธสณฺหา อภินฺเฉยฺยา, รสสัณฺญา โผฏฐัพพสัณฺญา ธรรมสัณฺญา
 รสสณฺหา อภินฺเฉยฺยา, โผฏฐัพพสณฺหา รูปสัณฺเจตนา สทฺทสัณฺเจตนา กัณฺธสัณฺเจตนา
 อภินฺเฉยฺยา, ฌมฺมสณฺหา อภินฺเฉยฺยา, รสสัณฺเจตนา โผฏฐัพพสัณฺเจตนา ธรรมสัณฺ-
 รูปสณฺเจตนา อภินฺเฉยฺยา, สทฺทสณฺเจตนา เจตนา รูปคัณฺหา สทฺทคัณฺหา กัณฺธคัณฺหา
 อภินฺเฉยฺยา, กนฺธสณฺเจตนา อภินฺเฉยฺยา, รสคัณฺหา โผฏฐัพพคัณฺหา ธรรมคัณฺหา
 รสสณฺเจตนา อภินฺเฉยฺยา, โผฏฐัพพ- คฺวรฺรูยํ.
 สณฺเจตนา อภินฺเฉยฺยา, ฌมฺมสณฺเจตนา
 อภินฺเฉยฺยา, รูปคณฺหา อภินฺเฉยฺยา,

หม่อมหลวงขนิษฐา แร่งขำ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

สทตตถา อภินเวຍယာ, คนุชตถา
 อภินเวຍယာ, รสตถา อภินเวຍယာ,
 โผฏฐพพตถา อภินเวຍယာ, ฐมตถา
 อภินเวຍယာ.

รูปวิตกโก อภินเวຍโย, สททวิตกโก รูปวิตก ควรรูยั้ง สททวิตก คันชวิตก
 อภินเวຍโย, คนุชวิตกโก อภินเวຍโย, รสวิตก โผฏฐัพพวิตก ธรรมวิตก รูปวิจาร
 รสวิตกโก อภินเวຍโย, โผฏฐัพพวิตกโก สททวิจาร คันชวิจาร รสวิจาร โผฏฐัพพ-
 อภินเวຍโย, ฐมวิตกโก อภินเวຍโย, วิจาร ธรรมวิจาร ควรรูยั้ง. (๖๐)

รูปวิจาโร อภินเวຍโย, สททวิจาโร
 อภินเวຍโย, คนุชวิจาโร อภินเวຍโย,
 รสวิจาโร อภินเวຍโย, โผฏฐัพพวิจาโร
 อภินเวຍโย, ฐมวิจาโร อภินเวຍโย.

(๖๐)

๔. ปจวืชาตุ อภินเวຍယာ, อาโป-
 ชาติ อภินเวຍယာ, เตโชชาติ อภินเวຍယာ,
 วาโยชาติ อภินเวຍယာ, อากาสชาติ
 อภินเวຍယာ, วิญญาณชาติ อภินเวຍယာ.

(๖)

๔. ปฐวืชาตุ ควรรูยั้ง อาโปชาติ
 เตโชชาติ วาโยชาติ อากาสชาติ วิญญาณ-
 ชาติ ควรรูยั้ง. (๖)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปรจวักสีณ อภิญเฉยฺย, อาโปกสีณ ปรจวักสีณ ควรฺรุธึง อาโปกสีณ
 อภิญเฉยฺย, เตโชกสีณ อภิญเฉยฺย, เตโชกสีณ วาโยกสีณ นีลกสีณ ปีตกสีณ
 วาโยกสีณ อภิญเฉยฺย, นีลกสีณ อภิญเฉยฺย, โลหิตกสีณ โอทาทกสีณ อากาสกสีณ
 ปีตกสีณ อภิญเฉยฺย, โลหิตกสีณ อภิญเฉยฺย, วิญญาณกสีณ ควรฺรุธึง. (๑๐)
 โอทาทกสีณ อภิญเฉยฺย, อากาสกสีณ
 อภิญเฉยฺย, วิญญาณกสีณ อภิญเฉยฺย. (๑๐)

เกสา อภิญเฉยฺยา, โลมา ผม ควรฺรุธึง ขน เล็บ พัน หน้ง
 อภิญเฉยฺยา, นขา อภิญเฉยฺยา, ทนฺตา เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม
 อภิญเฉยฺยา, ตโจ อภิญเฉยฺโย, มंस หัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด ใส้ใหญ่ ใส้เล็ก
 อภิญเฉยฺย, นหารุ^๑ อภิญเฉยฺยา, อฏฺฐี อาหารใหม่ อาหารเก่า ดี เสลด หนอง
 อภิญเฉยฺยา, อฏฺฐิมิลฺล^๒ อภิญเฉยฺย, วกฺกํ เลือด เหงื่อ มันชั้น น้ำตา มันเหลว
 อภิญเฉยฺย, ททฺยํ อภิญเฉยฺย, ยกนํ น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูลร มนสมอง
 อภิญเฉยฺย, กิโถมกํ อภิญเฉยฺย, ปิทกํ ควรฺรุธึง. (๓๒)
 อภิญเฉยฺย, ปปฺผาสํ อภิญเฉยฺย, อนตฺตํ
 อภิญเฉยฺย, อนตฺตคฺคณํ อภิญเฉยฺย, อุตฺริยํ
 อภิญเฉยฺย, กรีสํ อภิญเฉยฺย, ปิตฺตํ
 อภิญเฉยฺย, เสมฺหํ อภิญเฉยฺย, ปุพฺโพ

^๑ จ. นหารุ.

^๒ ม. อฏฺฐิมิลฺลชา อภิญเฉยฺยา.

อภิณฺเวยโย, โสทิตฺ อภิณฺเวยยํ, เสโท
 อภิณฺเวยโย, เมโท อภิณฺเวยโย, อสฺสุ
 อภิณฺเวยยํ, วสา อภิณฺเวยยา, เชโพ
 อภิณฺเวยโย, สิงฺฆาณิกา อภิณฺเวยยา,
 ลสิกา อภิณฺเวยยา, มุตฺตํ อภิณฺเวยยํ,
 มตฺถลฺลํ อภิณฺเวยยํ. (๓๒)

จกฺขายตฺนํ	อภิณฺเวยยํ,	รูปายตฺนํ	จกฺขวายตนะ	ควรรู้อย่าง	รูปายตนะ
อภิณฺเวยยํ,	โสตายตฺนํ	อภิณฺเวยยํ,	โสตายตนะ	สัททายตนะ	ฆานายตนะ
สทฺทายตฺนํ	อภิณฺเวยยํ,	ฆานายตฺนํ	กัณฺธายตนะ	ชีวาทายตนะ	รสายตนะ
อภิณฺเวยยํ,	คณฺธายตฺนํ	อภิณฺเวยยํ,	กายายตนะ	โผฏฺฐัพพายตนะ	มนายตนะ
ชีวาทายตฺนํ	อภิณฺเวยยํ,	รสายตฺนํ	ธรรมาายตนะ	ควรรู้อย่าง.	(๑๒)
อภิณฺเวยยํ,	กายายตฺนํ	อภิณฺเวยยํ,			
โผฏฺฐัพพายตฺนํ	อภิณฺเวยยํ,	มนายตฺนํ			
อภิณฺเวยยํ,	ธมฺมาายตฺนํ	อภิณฺเวยยํ.			(๑๒)

จกฺขุชาตฺ	อภิณฺเวยยา,	รูปชาตฺ	จกฺขุชาตฺ	ควรรู้อย่าง	รูปชาตฺ	จกฺขุ-
อภิณฺเวยยา,	จกฺขุวิญญานชาตฺ	อภิณฺเวยยา,	วิญญานชาตฺ	โสตชาตฺ	สัททชาตฺ	
โสตชาตฺ	อภิณฺเวยยา,	สทฺทชาตฺ	โสตวิญญานชาตฺ	ฆานชาตฺ	กัณฺธชาตฺ	
อภิณฺเวยยา,	โสตวิญญานชาตฺ	อภิณฺเวยยา,	ฆานวิญญานชาตฺ	ชีวาทาตฺ	รสชาตฺ	

๑ อ. อสฺสุ อภิณฺเวยโย.

ฆานธาค อภิวณฺเษยา, คนฺธธาค ชิวหาวิญญาณธาค กายธาค โผฏฐัพพธาค
 อภิวณฺเษยา, ฆานวิญญาณธาค อภิวณฺเษยา, กายวิญญาณธาค มโนธาค ธรรมธาค
 ชิวหาธาค อภิวณฺเษยา, รสธาค มโนวิญญาณธาค กวรฺรูยฺง. (๑๘)
 อภิวณฺเษยา, ชิวหาวิญญาณธาค อภิวณฺเษยา,
 กายธาค อภิวณฺเษยา, โผฏฐัพพธาค
 อภิวณฺเษยา, กายวิญญาณธาค อภิวณฺเษยา,
 มโนธาค อภิวณฺเษยา, ธรรมธาค
 อภิวณฺเษยา, มโนวิญญาณธาค อภิวณฺเษยา.
 (๑๘)

จกฺขุณฺทริยํ	อภิวณฺเษยํ,	โสติณฺทริยํ	จกฺขุณฺทริยํ	กวรฺรูยฺง	โสติณฺทริยํ	
อภิวณฺเษยํ,	ฆานินฺทริยํ	อภิวณฺเษยํ,	ฆานินฺทริยํ	ชิวหินฺทริยํ	กายินฺทริยํ	มณินฺทริยํ
ชิวหินฺทริยํ	อภิวณฺเษยํ,	กายินฺทริยํ	ชิวติณฺทริยํ	อิตฺถินฺทริยํ	ปุริสินฺทริยํ	สุخينฺทริยํ
อภิวณฺเษยํ,	มณินฺทริยํ	อภิวณฺเษยํ,	ทุกخينฺทริยํ	โสมนัสฺสินฺทริยํ	โทมนัสฺสินฺทริยํ	
ชิวติณฺทริยํ	อภิวณฺเษยํ,	อิตฺถินฺทริยํ	อุเบกฺخينฺทริยํ	สทฺธิณฺทริยํ	วิริยินฺทริยํ	
อภิวณฺเษยํ,	ปุริสินฺทริยํ	อภิวณฺเษยํ,	สติณฺทริยํ	สมาธิณฺทริยํ	ปัญฺณินฺทริยํ	อนันฺณญา-
สุخينฺทริยํ	อภิวณฺเษยํ,	ทุกخينฺทริยํ	คตฺตฺตฺสสามิตฺถินฺทริยํ	(อินฺทริยํของผู้นปฏิบัติด้วย		
อภิวณฺเษยํ,	โสมนัสฺสินฺทริยํ	อภิวณฺเษยํ,	มนสิการวํ	เราจกฺรู้ธรรมที่ยังไม่รู้ อินฺทริย		
โทมนัสฺสินฺทริยํ	อภิวณฺเษยํ,	อุเบกฺخينฺทริยํ	นี้	เป็นชื่อของโสคาบัตติมรรคญาณ) อัณฺณิน-		
อภิวณฺเษยํ,	สทฺธิณฺทริยํ	อภิวณฺเษยํ,	ทริยํ	(อินฺทริยํของผู้นจตุสัจธรรมด้วยมรรค		

หม่อมหลวงชินชญา แรงขำ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

วีริยินทริยํ อภิญเฌยฺมํ, สตินทริยํ
 อภิญเฌยฺมํ, สมารินทริยํ อภิญเฌยฺมํ,
 ปณฺณินทริยํ อภิญเฌยฺมํ, อนนฺดาตณฺณสฺสามี-
 ตินทริยํ อภิญเฌยฺมํ, อณฺณินทริยํ อภิญเฌยฺมํ,
 อณฺญาตาวิทริยํ อภิญเฌยฺมํ. (๒๒)

นั้น อินทริยนี้เป็นชื่อของญาณในฐานะ ๖ มี
 โสคาปัตติมรรคเป็นต้น) อัญญาตาวิทริย
 (อินทริยของพระเจ้ามาสพผู้รู้จบแล้ว อินทริยนี้
 เป็นชื่อของอรหัตผลญาณ) ควรฺรุธิง..
 (๒๒)

๕. กามธาคฺ อภิญเฌยฺยา, รูปธาคฺ
 อภิญเฌยฺยา, อรูปธาคฺ อภิญเฌยฺยา,
 กามภโว อภิญเฌยฺโย, รูปภโว
 อภิญเฌยฺโย, อรูปภโว อภิญเฌยฺโย,
 สณฺหาภโว อภิญเฌยฺโย, อสณฺหาภโว
 อภิญเฌยฺโย, เนวสณฺหานาสณฺหาภโว
 อภิญเฌยฺโย. เอกโวการภโว อภิญเฌยฺโย,
 จตฺตโวการภโว อภิญเฌยฺโย, ปญฺจโวการ-
 ภโว อภิญเฌยฺโย. (๑๒)

๕. กามธาคฺ ควรฺรุธิง รูปธาคฺ
 อรูปธาคฺ กามภพ รูปภพ อรูปภพ สันฺญาณภพ
 อสันฺญาณภพ เนวสันฺญาณาสันฺญาณภพ เอก-
 โวการภพ จตฺตโวการภพ ปญฺจโวการภพ
 ควรฺรุธิง. (๑๒)

๖. ปจฺมชฺฌานํ^๑ อภิญเฌยฺมํ, ทุคฺคิชฺช-
 ฌานํ อภิญเฌยฺมํ, ตคฺคิชฺชฌานํ อภิญเฌยฺมํ,
 จตฺตชฺชฌานํ อภิญเฌยฺมํ. เมตฺตาเจโตวิมุคฺติ
 อภิญเฌยฺยา, กรุณาเจโตวิมุคฺติ อภิญเฌยฺยา,

๖. ปจฺมฌาน ควรฺรุธิง ทุคฺคิชฺชฌาน
 ตคฺคิชฺชฌาน จตฺตชฺชฌาน ควรฺรุธิง. เมตฺตา-
 เจโตวิมุคฺติ กรุณาเจโตวิมุคฺติ มุทิตาเจโตวิมุคฺติ
 อุเบกขาเจโตวิมุคฺติ อากาสาณฺณฺญาต-
 ๑

^๑ ฉ. ปจฺม ฌานํ.

มุกิตาเจโตวิมุตติ อภิญเฌยยา, อุเปกขา-
 เจโตวิมุตติ อภิญเฌยยา. อากาसानฉา-
 ยตนสมาปตติ อภิญเฌยยา, วิณฺณาณฉา-
 ยตนสมาปตติ อภิญเฌยยา, อากิญจณฉา-
 ยตนสมาปตติ อภิญเฌยยา, เนวสณฺณา-
 นาสนฺณายตนสมาปตติ อภิญเฌยยา. (๑๒)

สมาบัติ วิณฺญาณัญจนสมาบัติ อากิญ-
 จณฺณายตนสมาบัติ เนวสณฺณานาสณฺณายตน-
 สมาบัติ กวรฺรุธึยง. (๑๒)

อวิชชา อภิญเฌยยา, สงฺขาร
 อภิญเฌยยา, วิณฺณาณํ อภิญเฌยยํ, นามรูป
 อภิญเฌยยํ, สฬายตนํ อภิญเฌยยํ, ผสฺโส
 อภิญเฌยโย, เวทนา อภิญเฌยยา, ตณฺหา
 อภิญเฌยยา, อุปาทานํ อภิญเฌยยํ, ภโว
 อภิญเฌยโย, ชาติ อภิญเฌยยา, ชรามรณํ
 อภิญเฌยยํ. (๑๒)

อวิชชา กวรฺรุธึยง สงฺขาร วิณฺญาณ
 นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตณฺหา
 อุปาทาน ภพ ชาติ ชรา และมรณะ กวร
 ฐึยง. (๑๒)

๑. ทุกฺขํ อภิญเฌยยํ, ทุกฺขสมุทฺทโย
 อภิญเฌยโย, ทุกฺขนิโรธอ อภิญเฌยโย,
 ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อภิญเฌยยา.
 รูปํ อภิญเฌยยํ, รูปสมุทฺทโย อภิญเฌยโย,
 รูปนิโรธอ อภิญเฌยโย, รูปนิโรธคามินี

๑. ทุกฺขํ กวรฺรุธึยง ทุกฺขสมุทฺทโย
 ทุกฺขนิโรธอ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา รูป
 รูปสมุทฺทโย รูปนิโรธอ รูปนิโรธคามินีปฏิปทา
 เวทนา... สณฺญา... สงฺขาร...
 วิณฺญาณ... จักขุ... ชรามรณะ ชรามรณ-

หม่อมหลวงชนิษฐา แร่งขำ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปฏิบัติ อภิวณฺเษยา. เวทนา อภิวณฺเษยา สมุทฺทัย ชรามรณฺนิโรธ ชรามรณฺนิโรธคามินี
 ฯเปฯ สณฺหา อภิวณฺเษยา ฯเปฯ สงฺขาราท ปฏิปทา ควรฺรุธึง. (๘๐๘)
 อภิวณฺเษยา ฯเปฯ วิญฺญาณํ อภิวณฺเษยํ
 ฯเปฯ จกฺขุํ อภิวณฺเษยํ ฯเปฯ ชรามรณฺ
 อภิวณฺเษยํ, ชรามรณฺสมุทฺทัย อภิวณฺเษโย,
 ชรามรณฺนิโรธ อภิวณฺเษโย ชรามรณ-
 นิโรธคามินี ปฏิปทา อภิวณฺเษยา. (๘๐๘)

ทุกฺขสฺส ปริณฺณฺโง อภิวณฺเษโย,
 ทุกฺขสมุทฺทยสฺส ปหานฺโง อภิวณฺเษโย,
 ทุกฺขนิโรธสฺส สจฺฉิกิริยฺโง อภิวณฺเษโย,
 ทุกฺขนิโรธคามินียา ปฏิปทา ย ภาวนฺโง
 อภิวณฺเษโย. (๘๐๘)

สภาทึคฺวรกําหนคฺรุทกฺขํ ควรฺรุธึง
 สภาทึคฺวรลคฺทกฺขสมุทฺทัย สภาทึคฺวรทําให้
 แจงฺทกฺขนิโรธ สภาทึคฺวรเจริณฺทกฺขนิโรธ-
 คามินีปฏิบัติ ควรฺรุธึง. (๘๐๘)

รูปสฺส ปริณฺณฺโง อภิวณฺเษโย, รูปสมุทฺทยสฺส
 ปหานฺโง อภิวณฺเษโย, รูปนิโรธสฺส
 สจฺฉิกิริยฺโง อภิวณฺเษโย, รูปนิโรธ-
 คามินียา ปฏิปทา ย ภาวนฺโง อภิวณฺเษโย,
 เวทนาย ฯเปฯ สณฺหา ย... สงฺขารานํ...
 วิญฺญาณสฺส... จกฺขุสฺส ฯเปฯ ชรามรณฺสฺส
 ปริณฺณฺโง อภิวณฺเษโย, ชรามรณฺสมุทฺทยสฺส

สภาทึคฺวรกําหนคฺรุรูป ควรฺรุธึง, สภาทึ
 ควรลคฺรูปสมุทฺทัย สภาทึคฺวรทําให้แจง
 รูปนิโรธ สภาทึคฺวรเจริณฺรูปนิโรธคามินี-
 ปฏิปทา สภาทึคฺวรกําหนคฺรุเวทนา...
 สณฺหา... สงฺขาร... วิญฺญาณ...
 จกฺขุ... สภาทึคฺวรกําหนคฺรุชฺราและมรณะ
 สภาทึคฺวรลคฺชรามรณฺสมุทฺทัย สภาทึคฺวร

หม่อมหลวงชินชรา แรงขำ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปหานภูโจ อภิญเฉยโย, ชรามรณโรธสฺส ทำให้แจ้งชรามรณโรธ สภาพที่ควรเจริญ
 สจฺฉิกิริยภูโจ อภิญเฉยโย, ชรามรณ- ชรามรณโรธคามินีปฏิปทา ควรรู้ยิ่ง.
 นิโรธคามินียา ปฏิปทาย ภาวนภูโจ
 อภิญเฉยโย.

ทุกขสฺส ปริณทาปฏิเวธภูโจ สภาพที่แทงตลอด ด้วยการกำหนดรู้
 อภิญเฉยโย, ทุกขสมุทฺยสฺส ปหาน- ทุกข์ ควรรู้ยิ่ง, สภาพที่แทงตลอดด้วยการ
 ปฏิเวธภูโจ อภิญเฉยโย, ทุกฺขนิโรธสฺส ละทุกขสมุทฺย สภาพที่แทงตลอดด้วยการทำ
 สจฺฉิกิริยาปฏิเวธภูโจ อภิญเฉยโย, ให้แจ้งทุกฺขนิโรธ สภาพที่แทงตลอดด้วยการ
 ทุกฺขนิโรธคามินียา ปฏิปทาย ภาวนา- เจริญทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา, สภาพที่แทง
 ปฏิเวธภูโจ อภิญเฉยโย. รูปสฺส ปริณทา- ตลอดด้วยการกำหนดรู้รูป สภาพที่แทงตลอด
 ปฏิเวธภูโจ อภิญเฉยโย, รูปสมุทฺยสฺส ด้วยการละรูปสมุทฺย สภาพที่แทงตลอดด้วย
 ปหานปฏิเวธภูโจ อภิญเฉยโย, รูป- การทำให้แจ้งรูปนิโรธ สภาพที่แทงตลอด
 นิโรธสฺส สจฺฉิกิริยาปฏิเวธภูโจ อภิญเฉยโย, ด้วยการเจริญรูปนิโรธคามินีปฏิปทา ควร
 รูปนิโรธคามินียา ปฏิปทาย ภาวนา- รู้ยิ่ง.
 ปฏิเวธภูโจ อภิญเฉยโย.

เวทนาย ฯเปฯ สณฺณาย... สงฺขารานํ... สภาพที่แทงตลอดด้วยการเจริญเวทนา....
 วิญฺญาณสฺส... จกฺขุสฺส ฯเปฯ ชรามรณสฺส สันฺณยา... สังขาร... วิญฺญาณ... จักขุ..
 ปริณทาปฏิเวธภูโจ อภิญเฉยโย, ชรามรณ- สภาพที่แทงตลอดด้วยการกำหนดรู้ชรามรณะ
 สมุทฺยสฺส ปหานปฏิเวธภูโจ อภิญเฉยโย, สภาพที่แทงตลอด ด้วยการละชรามรณสมุทฺย

คุณพันธุผกา ไผตฉันท
 ขออุทิศส่วนกุศลให้แก่ นายฉน ไผตฉันท ผู้เป็นบิดา

ชรามรณโรธสฺส สจฺฉิกิริยาปฏิวะธฺภูโจ
 อภิญฺเฌโย, ชรามรณโรธคามินียา
 ปฏิปทาย ภาวนาปฏิวะธฺภูโจ อภิญฺเฌโย.
 (๘๐๘)

สภาพที่แทงตลอด ด้วยการทำให้แจ้งชรา-
 มรณโรธ สภาพที่แทงตลอดด้วยการเจริญ
 ชรามรณโรธคามินีปฏิบัติ ควรรู้อย่าง...
 (๘๐๘)

๘. ทุกข์ อภิญฺเฌยํ, ทุกฺขสมุทโย
 อภิญฺเฌโย, ทุกฺขนิโรโธ อภิญฺเฌโย,
 ทุกฺขสฺส สมุทฺยนิโรโธ อภิญฺเฌโย, ทุกฺขสฺส
 จนฺทรากนิโรโธ อภิญฺเฌโย, ทุกฺขสฺส
 อสฺสาโท อภิญฺเฌโย, ทุกฺขสฺส อาทีนโว
 อภิญฺเฌโย, ทุกฺขสฺส นิสฺสรณํ อภิญฺเฌยํ.

๘. ทุกข์ ควรรู้อย่าง เหตุให้เกิดทุกข์
 ความดับทุกข์ ความดับเหตุให้เกิดทุกข์
 ความดับ ความกำหนดคือความพอใจทุกข์
 ความยินดีทุกข์ โทษแห่งทุกข์ อุปายเครื่อง
 สลัดทุกข์ออก ควรรู้อย่าง.

รูป อภิญฺเฌยํ, รูปสมุทโย อภิญฺเฌโย,
 รูปนิโรโธ อภิญฺเฌโย, รูปสฺส สมุทฺย-
 นิโรโธ อภิญฺเฌโย, รูปสฺส จนฺทราก-
 นิโรโธ อภิญฺเฌโย, รูปสฺส อสฺสาโท
 อภิญฺเฌโย, รูปสฺส อาทีนโว อภิญฺเฌโย,
 รูปสฺส นิสฺสรณํ อภิญฺเฌยํ, เวทนา
 อภิญฺเฌยยา ฯเปฯ สณฺหา อภิญฺเฌยยา...
 สงฺขารอ อภิญฺเฌยยา... วิญฺญาณํ
 อภิญฺเฌยํ. จกฺขํ ฯเปฯ ชรามรณํ

รูป ควรรู้อย่าง เหตุให้เกิดรูป ความดับเหตุ
 ให้เกิดรูป ความดับ ความกำหนดคือความ
 พอใจรูป ความยินดีรูป โทษแห่งรูป อุปาย
 เครื่องสลัดรูปออก เวทนา... สัญญา...
 สังขาร... วิญญาณ... จักขุ... ชราและ
 มรณะ เหตุให้เกิดชราและมรณะ ความดับ
 ชราและมรณะ,

คุณพันธุ์ผกา ไผ่ฉันท
 ขออุทิศส่วนกุศลให้แก่ นายฉน ไผ่ฉันท ผู้เป็นบิดา

อภิณฺเวยฺยํ, ชรามรณสมุทโย อภิณฺเวยฺโย,
ชรามรณนิโรโธ อภิณฺเวยฺโย,

ชรามรณสฺส สมุทยนิโรโธ อภิณฺเวยฺโย,
ชรามรณสฺส ฉนฺทราคนิโรโธ อภิณฺเวยฺโย,
ชรามรณสฺส อสฺสาโท อภิณฺเวยฺโย,
ชรามรณสฺส อาทินโว อภิณฺเวยฺโย,
ชรามรณสฺส นิสฺสรณํ อภิณฺเวยฺยํ. (๑๖๑๖)

ความคับเหตุให้เกิดชราและมรณะ ความคับ
ความกำหนัดคือพอใจในชราและมรณะความ
ยินดีชราและมรณะ โทษแห่งชราและมรณะ
อุบายเครื่องสลัดชราและมรณะออก ควร
รู้ยิ่ง. (๑๖๑๖)

ทุกฺขํ อภิณฺเวยฺยํ, ทุกฺขสมุทโย
อภิณฺเวยฺโย, ทุกฺขนิโรโธ อภิณฺเวยฺโย,
ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อภิณฺเวยฺยา,
ทุกฺขสฺส อสฺสาโท อภิณฺเวยฺโย, ทุกฺขสฺส
อาทินโว อภิณฺเวยฺโย, ทุกฺขสฺส นิสฺสรณํ
อภิณฺเวยฺยํ.

ทุกฺขํ ควรรู้ยิ่ง ทุกฺขสมุทฺถํ ทุกฺขนิโรธ
ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิบัติ ความยินดีทุกฺขํ โทษ
แห่งทุกฺขํ อุบายเครื่องสลัดทุกฺขํออก ควร
รู้ยิ่ง.

รูปํ อภิณฺเวยฺยํ, รูปสมุทโย อภิณฺเวยฺโย,
รูปนิโรโธ อภิณฺเวยฺโย, รูปนิโรธคามินี
ปฏิบัติ อภิณฺเวยฺยา, รูปสฺส อสฺสาโท
อภิณฺเวยฺโย, รูปสฺส อาทินโว อภิณฺเวยฺโย,
รูปสฺส นิสฺสรณํ อภิณฺเวยฺยํ. เวทนา

รูปํ ควรรู้ยิ่ง เหตุให้เกิดรูป ความคั้บรูป
ปฏิบัติอันให้ถึงความคั้บรูป ความยินดีรูป
โทษแห่งรูป อุบายเครื่องสลัดรูปออก
เวทนา... สัญญา... สังขาร...
วิญญาณ... จักขุ... ชราและมรณะ เหตุ

คุณพันธุ์ภกา ไผทฉันท
ขออุทิศส่วนกุศลให้แก่ นายฉุน ไผทฉันท ผู้เป็นบิดา

อภิญฺเฌยฺยา ฯเปฯ สณฺณา อภิญฺเฌยฺยา... ให้เกิดชราและมรณะ ความคับชราและ
 สงฺขารธา อภิญฺเฌยฺยา... วิณฺณานํ มรณะ ปฏิปทา อันให้ถึงความคับชราและ
 อภิญฺเฌยฺยํ... จกฺขุ อภิญฺเฌยฺยํ ฯเปฯ มรณะ ความยินดีชราและมรณะ โทษแห่ง
 ชรามรณํ อภิญฺเฌยฺยํ. ชรามรณสมฺภโย ชราและมรณะ อุบายเครื่องสลัดชราและ
 อภิญฺเฌยฺโย, ชรามรณนิโรธอภิญฺเฌยฺโย, มรณะออก ควรรู้อย่าง. (๑๔๑๔)
 ชรามรณนิโรธคามินี ปฏิปทา อภิญฺเฌยฺยา,
 ชรามรณสฺส อสฺสาโท อภิญฺเฌยฺโย,
 ชรามรณสฺส อาทินโว อภิญฺเฌยฺโย,
 ชรามรณสฺส นิสฺสรณํ อภิญฺเฌยฺยํ. (๑๔๑๕)

๘. อนิจฺจานุปสฺสณา อภิญฺเฌยฺยา,
 ทุกฺขานุปสฺสณา อภิญฺเฌยฺยา, อนตฺตานุ-
 ปสฺสณา อภิญฺเฌยฺยา, นิพฺพิทานุปสฺสณา
 อภิญฺเฌยฺยา, วิราคานุปสฺสณา อภิญฺเฌยฺยา,
 นิโรธานุปสฺสณา อภิญฺเฌยฺยา, ปฏิ-
 นิสฺสคฺคานุปสฺสณา อภิญฺเฌยฺยา. รูเป
 อนิจฺจานุปสฺสณา อภิญฺเฌยฺยา, รูเป
 ทุกฺขานุปสฺสณา อภิญฺเฌยฺยา, รูเป
 อนตฺตานุปสฺสณา อภิญฺเฌยฺยา, รูเป
 นิพฺพิทานุปสฺสณา อภิญฺเฌยฺยา, รูเป

๘. การพิจารณาเห็นว่า ไม่เที่ยง
 ควรรู้อย่าง การพิจารณาเห็นว่า เป็นทุกข์ การ
 พิจารณาเห็นว่า เป็นอนัตตา การพิจารณา
 เห็นความเบื่อกว่า การพิจารณาเห็นความ
 คลายกำหนด การพิจารณาเห็นความคับ
 การพิจารณาเห็นความสลัดคืน การพิจารณา
 เห็นความไม่เที่ยงในรูป การพิจารณาเห็น
 ทุกข์ในรูป การพิจารณาเห็นอนัตตาในรูป
 การพิจารณาเห็นความเบื่อกว่าในรูป การ
 พิจารณาเห็นความคลายกำหนดในรูป การ

คุณพันธุ์มกา ไผทฉันท

ขออุทิศส่วนกุศลให้แก่ นายฉุน ไผทฉันท ผู้เป็นบิดา

วिरากานุปัสสนา อภิญเฌยยา, รูปे विचारणाहेनकवामकूपेनरुपे विचारणा
 निरोथानुपसुसना अणुण्णेयया, रूपे हेनकवामसलकेनरुपे कवररुण्णं.
 पुणुणिसुसुककानुपसुसना अणुण्णेयया.

वेथनाय ॡपेॡ सणुणाय... संगुขारेसु... विचारणाहेनकवामไม่เทียงในเวथนา..
 วิणुณาเณ... จกขุสมิ ॡปेॡ ชรามरणे ในสัณุณา... ในสังขาร... ในวิณुณาณ..
 อนิจุจानุปสुसना अणुण्णेयया, ชรามरणे ในจักขุ... วิचारणाहेนकवामไม่เทียง
 ทุกขานุปสुसना अणुण्णेयया, ชรามरणे ในชราและมरणे วิचारणाहेนทุกข์ใน
 อนตुकานุปสुसना अणुण्णेयया, ชรามरणे ชราและมरणे วิचारणाहेนอนัตตาใน
 นิพพิथานุปสुसना अणुण्णेयया, ชรามरणे ชราและมरणे วิचारणाहेนकवाम
 วิราคานุปสुसना अणुण्णेयया, ชรามरणे เปื่อนุหน้ายในชราและมरणे วิचारणा
 นิโรथานุปสुसना अणुण्णेयया, ชรามरणे हेनकवामคลายกำหนด ในชราและมरणे
 पुणुणिसुसुककानุपसुसना अणुण्णेयया.(๑๔๑๔) วิचारणाहेนकवामคूपे ในชราและมरणे
 วิचारणाहेนकवामसलकेन ในชราและ
 มरणे कवररुण्णं. (๑๔๑๔)

๑๐. อุปุปาโท อणุณเฌยโย, ปวตุตัง ๑๐. ความเกกคขึ้น कवररुण्णं, ความ
 อणุณเฌยยั, นิमितตุตัง อणุณเฌยยั, आयुหนาน^๑ เป็นไป เกรองหมาย ความประมवलมา
 อणุณเฌยยา, ปุณิสานุธิ อणุณเฌยยา, กติ (กรรมอันปรุงแต่งปุณิสานุธิ) ความสืบท่อ

^๑ ม. आयुหนาน, เอวมุปริปี.

คุณพัณรุศกา ไผทฉันท์

ขออุทิสส่วนกุศลให้แก่นายฉุน ไผทฉันท์ ผู้เป็นบิดา

อภิญฺเฌยฺยา, นิพฺพตฺติ อภิญฺเฌยฺยา, ความไป ความบังเกิด ความอุปบัติ ความ
 อุปตฺติ อภิญฺเฌยฺยา, ชาตฺติ อภิญฺเฌยฺยา, เกิด ความแก่ ความป่วยไข้ ความตาย
 ชรา อภิญฺเฌยฺยา, พฺยาธฺติ อภิญฺเฌยฺโย, ความเศร้าโศก ความรำพัน ความ
 มรณฺ อภิญฺเฌยฺโย, โสโก อภิญฺเฌยฺโย, คับแค้นใจ ควรฺรูยฺง. (๑๕)
 ปริเทโว อภิญฺเฌยฺโย, อฺปายาโส
 อภิญฺเฌยฺโย. (๑๕)

อนฺุปปาโท อภิญฺเฌยฺโย, อฺปวตฺตํ
 อภิญฺเฌยฺโย, อนฺิมิตฺตํ อภิญฺเฌยฺโย, อนายุหนา
 อภิญฺเฌยฺยา, อฺปปฏิสนฺธิ อภิญฺเฌยฺยา, อคฺติ
 อภิญฺเฌยฺยา, อนฺิพฺพตฺติ อภิญฺเฌยฺยา,
 อนฺุปปตฺติ อภิญฺเฌยฺยา, อชาตฺติ อภิญฺเฌยฺยา,
 อชรา อภิญฺเฌยฺยา, อฺพยาธฺติ อภิญฺเฌยฺโย,
 อมตํ อภิญฺเฌยฺโย, อโสโก อภิญฺเฌยฺโย,
 อปริเทโว อภิญฺเฌยฺโย, อนฺุปปายาโส
 อภิญฺเฌยฺโย. (๑๕)

ความไม่เกิดขึ้น ควรฺรูยฺง, ความ
 ไม่เป็นไป ความไม่มีเครื่องหมาย ความไม่
 ประมวลมา ความไม่สืบทอด ความไม่ไป
 ความไม่บังเกิด ความไม่อุปบัติ ความไม่
 เกิด ความไม่แก่ ความไม่ป่วยไข้ ความ
 ไม่ตาย ความไม่เศร้าโศก ความไม่รำพัน
 ความไม่คับแค้นใจ ควรฺรูยฺง. (๑๕)

อฺุปปาโท อภิญฺเฌยฺโย, อนฺุปปาโท
 อภิญฺเฌยฺโย, ปวตฺตํ อภิญฺเฌยฺโย, อฺปวตฺตํ
 อภิญฺเฌยฺโย, นิมิตฺตํ อภิญฺเฌยฺโย, อนฺิมิตฺตํ
 อภิญฺเฌยฺโย. आयुหนา อภิญฺเฌยฺยา,
 ประมวลมา ความไม่ประมวลมา ความ

ความเกิดขึ้น ควรฺรูยฺง, ความไม่
 เกิดขึ้น ความเป็นไป ความไม่เป็นไป
 เครื่องหมาย ความไม่มีเครื่องหมาย ความ
 ประมวลมา ความไม่ประมวลมา ความ

คุณพจน์จุฬกกา ไททฉันท
 ขออุทิศส่วนกุศลให้แก่ นายฉุน ไททฉันท ผู้เป็นบิดา

อนายุหนา อภิญเฌยยา. ปฏิสนธิ สืบต่อ ความไม่สืบต่อ ความไป ความไม่ไป
 อภิญเฌยยา, อปฺปฏิสนธิ อภิญเฌยยา. คติ ความบังเกิด ความไม่บังเกิด ควรรู้อย่าง.
 อภิญเฌยยา, อคติ อภิญเฌยยา, นิพฺพตฺติ ความอุปบัติ ควรรู้อย่าง ความไม่อุปบัติ ความ
 อภิญเฌยยา, อนิพฺพตฺติ อภิญเฌยยา. เกิด ความไม่เกิด ความแก่ ความไม่แก่
 อุปฺปตฺติ อภิญเฌยยา, อนุปฺปตฺติ ความป่วยไข้ ความไม่ป่วยไข้ ความตาย
 อภิญเฌยยา. ชาติ อภิญเฌยยา, อชาติ ความไม่ตาย ความเศร้าโศก ความไม่
 อภิญเฌยยา. ชรา อภิญเฌยยา, อชรา เศร้าโศก ความรำพัน ความไม่รำพัน
 อภิญเฌยยา, พฺยาธิ อภิญเฌยโย, อพฺยาธิ ความคับแค้นใจ ความไม่คับแค้นใจ ควร
 อภิญเฌยโย. มรณํ อภิญเฌยโย, อมตํ รู้อย่าง. (๓๐)
 อภิญเฌยโย. โสโก อภิญเฌยโย, อโสโก
 อภิญเฌยโย. ปริเทโว อภิญเฌยโย,
 อปริเทโว อภิญเฌยโย. อุปายาโส
 อภิญเฌยโย, อนุปายาโส อภิญเฌยโย.
 (๓๐)

อุปฺปาโท ทุกฺขนฺติ อภิญเฌยโย, ปวตฺตํ ควรรู้อย่างว่า ความเกิดขึ้นเป็นทุกข์
 ทุกฺขนฺติ อภิญเฌยโย, นิमितฺตํ ทุกฺขนฺติ ความเป็นไปเป็นทุกข์ เครื่องหมายเป็นทุกข์
 อภิญเฌยโย, आयुหนา ทุกฺขนฺติ อภิญเฌยโย. ความประมวลมาเป็นทุกข์ ความสืบต่อเป็น
 ปฏิสนธิ ทุกฺขนฺติ อภิญเฌยโย, คติ ทุกฺขนฺติ ทุกฺข ความไปเป็นทุกข์ ความบังเกิดเป็น
 อภิญเฌยโย, นิพฺพตฺติ ทุกฺขนฺติ อภิญเฌยโย, ทุกฺข ความอุปบัติเป็นทุกข์ ความเกิดเป็น

คุณพันธุ์ศกา ไทฉันท
 ขออุทิศส่วนกุศลให้แก่ นายฉน ไทฉันท ผู้เป็นบิดา

อุปตติ ทุกฺขนฺติ อภินฺเวยฺยํ, ชาติ ทุกฺขนฺติ
 อภินฺเวยฺยํ, ชรา ทุกฺขนฺติ อภินฺเวยฺยํ,
 พฺยาธิ ทุกฺขนฺติ อภินฺเวยฺยํ, มรณํ ทุกฺขนฺติ
 อภินฺเวยฺยํ, โสโก ทุกฺขนฺติ อภินฺเวยฺยํ,
 ปริเทโว ทุกฺขนฺติ อภินฺเวยฺยํ, อุปายาโส
 ทุกฺขนฺติ อภินฺเวยฺยํ. (๑๕)

ทุกฺข์ ความแก่เป็นทุกฺข์ ความป่วยไข้เป็น
 ทุกฺข์ ความตายเป็นทุกฺข์ ความเศร้าโศก
 เป็นทุกฺข์ ความรำพันเป็นทุกฺข์ ความ
 คับแค้นใจเป็นทุกฺข์. (๑๕)

อนุปาโท สุขนฺติ อภินฺเวยฺยํ,
 อุปฺวตฺตํ สุขนฺติ อภินฺเวยฺยํ, อนิมิตฺตํ สุขนฺติ
 อภินฺเวยฺยํ, อนาธุหนา สุขนฺติ อภินฺเวยฺยํ,
 อุปฺปฏิสนฺธิ สุขนฺติ อภินฺเวยฺยํ, อคติ สุขนฺติ
 อภินฺเวยฺยํ, อนิพฺพตฺติ สุขนฺติ อภินฺเวยฺยํ,
 อุปตติ สุขนฺติ อภินฺเวยฺยํ, อชาติ สุขนฺติ
 อภินฺเวยฺยํ,

ควรรู้ยิ่งว่า ความไม่เกิดขึ้นเป็นสุข
 ความไม่เป็นไปเป็นสุข ความไม่มีเครื่อง
 หมายเป็นสุข ความไม่ประมวลมาเป็นสุข
 ความไม่สืบท่อเป็นสุข ความไม่ไปเป็นสุข
 ความไม่บังเกิดเป็นสุข ความไม่อุบัติเป็น
 สุข ความไม่เกิดเป็นสุข,

อชรา สุขนฺติ อภินฺเวยฺยํ, อพฺยาธิ
 สุขนฺติ อภินฺเวยฺยํ, อมตํ สุขนฺติ อภินฺเวยฺยํ,
 อโสโก สุขนฺติ อภินฺเวยฺยํ, อปริเทโว
 สุขนฺติ อภินฺเวยฺยํ, อุปายาโส สุขนฺติ
 อภินฺเวยฺยํ. (๑๕)

ความไม่แก่เป็นสุข ความไม่ป่วยไข้
 เป็นสุข ความไม่ตายเป็นสุข ความไม่
 เศร้าโศกเป็นสุข ความไม่รำพันเป็นสุข
 ความไม่คับแค้นใจเป็นสุข. (๑๕)

คุณพันธุํกกา ไผทฉันท์

ขออุทิศส่วนกุศลให้แก่ นายฉุน ไผทฉันท์ ผู้เป็นบิดา

อุปปาโท ทุกฺขํ อนุปาโท สุขฺนฺติ
 อภิญฺเฌยฺมํ, ปวตฺตํ ทุกฺขํ อปฺปวตฺตํ สุขฺนฺติ
 อภิญฺเฌยฺมํ, นิमितฺตํ ทุกฺขํ อนิमितฺตํ สุขฺนฺติ
 อภิญฺเฌยฺมํ. आयุหนฺนา ทุกฺขํ อนายุหนฺนา
 สุขฺนฺติ อภิญฺเฌยฺมํ, ปฏิสนฺธิ ทุกฺขํ อปฺปปฏิสนฺธิ
 สุขฺนฺติ อภิญฺเฌยฺมํ, กตฺติ ทุกฺขํ อกตฺติ สุขฺนฺติ
 อภิญฺเฌยฺมํ, นิพฺพตฺติ ทุกฺขํ อนิพฺพตฺติ สุขฺนฺติ
 อภิญฺเฌยฺมํ, อฺอุปตฺติ ทุกฺขํ อฺนฺอุปตฺติ สุขฺนฺติ
 อภิญฺเฌยฺมํ, ชาตฺติ ทุกฺขํ อชาตฺติ สุขฺนฺติ
 อภิญฺเฌยฺมํ, ชรา ทุกฺขํ อชรา สุขฺนฺติ
 อภิญฺเฌยฺมํ, พฺยาธิตฺติ ทุกฺขํ อพฺยาธิตฺติ สุขฺนฺติ
 อภิญฺเฌยฺมํ, มรณํ ทุกฺขํ อมตํ สุขฺนฺติ
 อภิญฺเฌยฺมํ, โสโဂิ ทุกฺขํ อโสโဂิ สุขฺนฺติ
 อภิญฺเฌยฺมํ, ปรีเทโว ทุกฺขํ อปรีเทโว
 สุขฺนฺติ อภิญฺเฌยฺมํ, อฺุปายาโส ทุกฺขํ
 อฺุนฺปายาโส สุขฺนฺติ อภิญฺเฌยฺมํ. (๓๐)

ควรรู้ยิ่งว่า ความเกิดขึ้นเป็นทุกข์
 ความไม่เกิดขึ้นเป็นสุข, ความเป็นไปเป็น
 ทุกข์ ความไม่เป็นไปเป็นสุข เครื่องหมาย
 เป็นทุกข์ ความไม่มีเครื่องหมายเป็นสุข
 ความประมวลมาเป็นทุกข์ ความไม่ประมวล
 มาเป็นสุข ความสืบทอดเป็นทุกข์ ความไม่
 สืบทอดเป็นสุข ความไปเป็นทุกข์ ความไม่ไป
 เป็นสุข ความบังเกิดเป็นทุกข์ ความไม่
 บังเกิดเป็นสุข ความอุปบัติเป็นทุกข์ ความ
 ไม่อุปบัติเป็นสุข ความเกิดเป็นทุกข์ ความ
 ไม่เกิดเป็นสุข ความแก่เป็นทุกข์ ความไม่
 แก่เป็นสุข ความป่วยไข้เป็นทุกข์ ความไม่
 ป่วยไข้เป็นสุข ความตายเป็นทุกข์ ความไม่
 ตายเป็นสุข ความเศร้าโศกเป็นทุกข์ ความ
 ไม่เศร้าโศกเป็นสุข ความรำพันเป็นทุกข์
 ความไม่รำพันเป็นสุข ความคับแค้นใจเป็น
 ทุกข์ ความไม่คับแค้นใจเป็นสุข. (๓๐)

อุปปาโท ภยฺนฺติ อภิญฺเฌยฺมํ,
 ปวตฺตํ ภยฺนฺติ อภิญฺเฌยฺมํ, นิमितฺตํ ภยฺนฺติ

ควรรู้ยิ่งว่า ความเกิดขึ้นเป็นภัย
 ความเป็นไปเป็นภัย เครื่องหมายเป็นภัย

คุณตันจุมภา โทถฉันท
 ขออุทิศส่วนกุศลให้แก่ นายจุน โทถฉันท ผู้เป็นบิดา

อภิญญะยัม, आयुหนา गयन्ति अภिञ्जयन्,
 ปฏิสนธิ गयन्ति अภिञ्जयन्, कति गयन्ति
 अภिञ्जयन्, निपत्तुति गयन्ति अภिञ्जयन्,
 उपत्तुति गयन्ति अภिञ्जयन्, चाति गयन्ति
 अภिञ्जयन्, शरा गयन्ति अภिञ्जयन्, पयाति
 गयन्ति अภिञ्जयन्, मरुन्ति गयन्ति अภिञ्जयन्,
 सोโก गयन्ति अภिञ्जयन्, परिเทवो गयन्ति
 अภिञ्जयन्, उपयासो गयन्ति अภिञ्जयन्.
 (๑๕)

ความประมวลมาเป็นภัย ความสืบทอดเป็นภัย
 ความไปเป็นภัย ความบังเกิดเป็นภัย ความ
 อุปบัติเป็นภัย ความเกิดเป็นภัย ความแก่
 เป็นภัย ความป่วยไข้เป็นภัย ความตาย
 เป็นภัย ความเศร้าโศกเป็นภัย ความรำพัน
 เป็นภัย ความคับแค้นใจเป็นภัย. (๑๕)

อนุปาโท चेมนติ อภिञ्जयन्,
 उपवत्तुติ चेมนติ อภिञ्जयन्, อนิมิต्तं
 चेมนติ อภิञ्जयन्, อนायुหนา चेมนติ
 อภिञ्जयन्, อปปฏิสนธิ चेมนติ อภิञ्जयन्,
 อคติ चेมนติ อภิञ्जयन्, อนิพत्ตुติ चेมนติ
 อภิञ्जयन्, अनुपत्तुติ चेมนติ อภิञ्जयन्,
 อชาติ चेมนติ อภิञ्जयन्, อชรา चेมนติ
 อภิञ्जयन्, อพयाति चेมนติ อภิञ्जयन्,
 อมत्तं चेมนติ อภิञ्जयन्, อโสโก चेมนติ
 อภิञ्जयन्, अपरिเทवो चेมนติ อภิञ्जयन्,
 अनुयासो चेมนติ อภิञ्जयन्. (๑๕)

ควรรู้อย่างไรว่า ความไม่เกิดขึ้นปลอดภัย
 ความไม่เป็นไปปลอดภัย ความไม่มีเครื่อง-
 หมายปลอดภัย ความไม่ประมวลมาปลอดภัย
 ความไม่สืบทอดปลอดภัย ความไม่ไปปลอดภัย
 ความไม่บังเกิดปลอดภัย ความไม่อุปบัติ
 ปลอดภัย ความไม่เกิดปลอดภัย ความไม่แก่
 ปลอดภัย ความไม่ป่วยไข้ปลอดภัย ความ
 ไม่ตายปลอดภัย ความไม่เศร้าโศกปลอดภัย
 ความไม่รำพันปลอดภัย ความไม่คับแค้นใจ
 ปลอดภัย. (๑๕)

คุณพันธุ์ผกา ไผทฉันท

ขออุทิศส่วนกุศลให้แก่ นายฉุน ไผทฉันท ผู้เป็นบิดา

อุปปาโท ภัย อนุปปาโท	เชมนฺติ	ควรรู้อย่าง	ความเกิดขึ้นเป็นภัย
อภิญฺเวยฺยํ, ปวตฺตํ ภัย อปฺปวตฺตํ	เชมนฺติ	ความไม่เกิดขึ้นปลอดภัย	ความเป็นไป
อภิญฺเวยฺยํ, นิमितฺตํ ภัย อนิमितฺตํ	เชมนฺติ	เป็นภัย ความไม่เป็นไปปลอดภัย	เครื่อง-
อภิญฺเวยฺยํ, อายุหนํ ภัย อนอายุหนํ		หมายเป็นภัย ความไม่มีเครื่องหมายปลอด-	
เชมนฺติ อภิญฺเวยฺยํ, ปฏิสนฺธิ ภัย อปฺปฏิสนฺธิ		ภัย ความประมวลมาเป็นภัย ความไม่	
เชมนฺติ อภิญฺเวยฺยํ, กติ ภัย อคติ	เชมนฺติ	ประมวลมาปลอดภัย ความสืบทอดเป็นภัย	
อภิญฺเวยฺยํ, นิพฺพตฺติ ภัย อนิพฺพตฺติ	เชมนฺติ	ความไม่สืบทอดปลอดภัย ความไปเป็นภัย	
อภิญฺเวยฺยํ, อุปฺปตฺติ ภัย อนุปฺปตฺติ	เชมนฺติ	ความไม่ไปปลอดภัย ความบังเกิดเป็นภัย	
อภิญฺเวยฺยํ, ชาติ ภัย อชาติ	เชมนฺติ	ความไม่บังเกิดปลอดภัย ความอุปบัติเป็นภัย	
อภิญฺเวยฺยํ, ชรา ภัย อชรา	เชมนฺติ	ความไม่อุปบัติปลอดภัย ความเกิดเป็นภัย	
อภิญฺเวยฺยํ, พฺยาธิ ภัย อพฺยาธิ	เชมนฺติ	ความไม่เกิดปลอดภัย ความแก่เป็นภัย	
อภิญฺเวยฺยํ, มรณํ ภัย อมตํ	เชมนฺติ	ความไม่แก่ปลอดภัย ความป่วยไข้เป็นภัย	
อภิญฺเวยฺยํ, โสโก ภัย อโสโก	เชมนฺติ	ความไม่ป่วยไข้ปลอดภัย ความตายเป็นภัย	
อภิญฺเวยฺยํ, ปรีเทโว ภัย อปรีเทโว		ความไม่ตายปลอดภัย ความเศร้าโศกเป็น	
เชมนฺติ อภิญฺเวยฺยํ, อุปายาโส ภัย		ภัย ความไม่เศร้าโศกปลอดภัย ความรำพัน	
อนุปายาโส	เชมนฺติ อภิญฺเวยฺยํ. (๓๐)	เป็นภัย ความไม่รำพันปลอดภัย ความ	
		คับแค้นใจเป็นภัย ความไม่คับแค้นใจ	
		ปลอดภัย. (๓๐)	

อุปปาโท สามิสฺสนฺติ อภิญฺเวยฺยํ,	ควรรู้อย่าง	ความเกิดขึ้นมีอามิส
ปวตฺตํ สามิสฺสนฺติ อภิญฺเวยฺยํ, นิमितฺตํ	(เครื่องล่อ)	ความเป็นไปมีอามิส เครื่อง-

คุณมนัส-คุณคณิง กิจบารุง
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สามีสนฺติ อภิวฺเณยฺมํ, आयुหนา สามีสนฺติ
 อภิวฺเณยฺมํ, ปฏิสนฺติ สามีสนฺติ อภิวฺเณยฺมํ,
 คติ สามีสนฺติ อภิวฺเณยฺมํ, นิพฺพตฺติ สามีสนฺติ
 อภิวฺเณยฺมํ, อุปฺตฺติ สามีสนฺติ อภิวฺเณยฺมํ,
 ชาติ สามีสนฺติ อภิวฺเณยฺมํ, ชรา สามีสนฺติ
 อภิวฺเณยฺมํ, พฺยาธิ สามีสนฺติ อภิวฺเณยฺมํ,
 มรณํ สามีสนฺติ อภิวฺเณยฺมํ, โสโก สามีสนฺติ
 อภิวฺเณยฺมํ, ปรีเทโว สามีสนฺติ อภิวฺเณยฺมํ,
 อฺพายาโส สามีสนฺติ อภิวฺเณยฺมํ. (๑๕)

หมายมีอามิส ความประมวลมา มีอามิส
 ความสืบท่อมมีอามิส ความไปมีอามิส ความ
 บังเกิดมีอามิส ความอุปบัติมีอามิส ความ
 เกิดมีอามิส ความแก่มมีอามิส ความป่วยใช้มี
 อามิส ความตายมีอามิส ความเศร้าโศก
 มีอามิส ความรำพันมีอามิส ความคับแค้นใจ
 มีอามิส. (๑๕)

อนุปฺปาโท นีรามิสฺนฺติ อภิวฺเณยฺมํ,
 อปฺปวตฺตํ นีรามิสฺนฺติ อภิวฺเณยฺมํ, อนิมิตฺตํ
 นีรามิสฺนฺติ อภิวฺเณยฺมํ, อนายุหนา
 นีรามิสฺนฺติ อภิวฺเณยฺมํ, อปฺปฏิสนฺติ
 นีรามิสฺนฺติ อภิวฺเณยฺมํ, อคติ นีรามิสฺนฺติ
 อภิวฺเณยฺมํ, อนิพฺพตฺติ นีรามิสฺนฺติ
 อภิวฺเณยฺมํ, อนุปฺตฺติ นีรามิสฺนฺติ
 อภิวฺเณยฺมํ, อชาติ นีรามิสฺนฺติ อภิวฺเณยฺมํ,
 อชรา นีรามิสฺนฺติ อภิวฺเณยฺมํ, อพฺยาธิ
 นีรามิสฺนฺติ อภิวฺเณยฺมํ, อมตํ นีรามิสฺนฺติ
 อภิวฺเณยฺมํ, อโสโก นีรามิสฺนฺติ อภิวฺเณยฺมํ,

ควรรู้งว่า ความไม่เกิดขึ้นไม่มี
 อามิส (หมดเครื่องล่อ) ความไม่เป็นไป
 ไม่มีอามิส ความไม่มีเครื่องหมายไม่มีอามิส
 ความไม่ประมวลมาไม่มีอามิส ความไม่
 สืบทอดไม่มีอามิส ความไม่ไปไม่มีอามิส
 ความไม่บังเกิดไม่มีอามิส ความไม่อุปบัติ
 ไม่มีอามิส ความไม่เกิดไม่มีอามิส ความไม่
 แก่ไม่มีอามิส ความไม่ป่วยใช้ไม่มีอามิส
 ความไม่ตายไม่มีอามิส ความไม่เศร้าโศก
 ไม่มีอามิส ความไม่รำพันไม่มีอามิส ความ
 ไม่คับแค้นใจไม่มีอามิส. (๑๕)

คุณมณีส-คุณคณิง กิจบํารุง
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อปรีเทโว นีรามิสฺสนฺติ อภิญฺเวยฺยํ,
อนุปายาโส นีรามิสฺสนฺติ อภิญฺเวยฺยํ. (๑๕)

อุปฺปาโท	สามิสฺ	อนุปฺปาโท	ควรรู้ยั้งว่า	ความเกิดขึ้นมีอามิส
นีรามิสฺสนฺติ	อภิญฺเวยฺยํ,	ปวตฺตํ	สามิสฺ	ความไม่เกิดขึ้นไม่มีอามิส
ความเป็นไปมี				อามิส
อูปฺปวตฺตํ	นีรามิสฺสนฺติ	อภิญฺเวยฺยํ,	นิमितฺตํ	ความไม่เป็นไปไม่มีอามิส
เครื่อง-				หมายมีอามิส
สามิสฺ	อนิมิตฺตํ	นีรามิสฺสนฺติ	อภิญฺเวยฺยํ,	ความไม่มีเครื่องหมายไม่มี
อามิส				อามิส
อายุหนา	สามิสฺ	อนายุหนา	นีรามิสฺสนฺติ	ความประมวลมาไม่มีอามิส
ประมวลมาไม่มีอามิส				ความไม่
อภิญฺเวยฺยํ,	ปฏิสฺสนฺติ	สามิสฺ	อูปฺปฏิสฺสนฺติ	ความสืบท่อมมีอามิส
ความไม่สืบท่อไม่มีอามิส				ความไปมีอามิส
นีรามิสฺสนฺติ	อภิญฺเวยฺยํ,	กตฺติ	สามิสฺ	อกตฺติ
ความไม่ไปไม่มีอามิส				ความบังเกิดมีอามิส
นีรามิสฺสนฺติ	อภิญฺเวยฺยํ,	นิพฺพตฺติ	สามิสฺ	อนิพฺพตฺติ
ความไม่บังเกิดไม่มีอามิส				ความอุปบัติมี
สามิสฺ	อนุปฺปตฺติ	นีรามิสฺสนฺติ	อภิญฺเวยฺยํ,	อามิส
ความไม่อุปบัติไม่มีอามิส				ความเกิดมี
ชาติ	สามิสฺ	อชาติ	นีรามิสฺสนฺติ	อภิญฺเวยฺยํ,
อามิส				ความไม่เกิดไม่มีอามิส
ชรา	สามิสฺ	อชรา	นีรามิสฺสนฺติ	อภิญฺเวยฺยํ,
อามิส				ความไม่แก่ไม่มีอามิส
พฺยาธิ	สามิสฺ	อพฺยาธิ	นีรามิสฺสนฺติ	อภิญฺเวยฺยํ,
อามิส				ความป่วยไข้มี
อภิญฺเวยฺยํ,	มรณํ	สามิสฺ	อมตํ	นีรามิสฺสนฺติ
มีอามิส				ความไม่ตายไม่มีอามิส
อภิญฺเวยฺยํ.	โสโก	สามิสฺ	อโสโก	เศรฺร่าโศกมีอามิส
ความไม่เศร่าโศกไม่มี				อามิส
นีรามิสฺสนฺติ	อภิญฺเวยฺยํ,	ปรีเทโว	สามิสฺ	อามิส
ความรำพันมีอามิส				ความไม่รำพัน
อปรีเทโว	นีรามิสฺสนฺติ	อภิญฺเวยฺยํ,		ไม่มีอามิส
ความคับแค้นใจมีอามิส				ความไม่

คุณนัส-คุณนิง กิจบํารุง
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุปายาโส สามิสฺสึ อุนุปายาโส นีรามิสฺสนุติ คับคั้นใจไม่มีอามิส. (๓๐)

อภิณฺเณยฺยํ. (๓๐)

อุปฺปาโท สงฺขาราคิ อภิณฺเณยฺยํ,	ควรรู้อย่างนี้ว่า ความเกิดขึ้นเป็นสังขาร
ปวตฺตํ สงฺขาราคิ อภิณฺเณยฺยํ, นิमितฺตํ	ความเป็นไปเป็นสังขาร เครื่องหมายเป็น
สงฺขาราคิ อภิณฺเณยฺยํ, อายุหนฺนา สงฺขาราคิ	สังขาร ความประมวลมาเป็นสังขาร ความ
อภิณฺเณยฺยํ, ปฏิสนฺธิ สงฺขาราคิ อภิณฺเณยฺยํ,	สืบต่อเป็นสังขาร ความไปเป็นสังขาร
กฺติ สงฺขาราคิ อภิณฺเณยฺยํ, นิพฺพตฺติ	ความบังเกิดเป็นสังขาร ความอุปบัติเป็น
สงฺขาราคิ อภิณฺเณยฺยํ, อุปฺปตฺติ สงฺขาราคิ	สังขาร ความเกิดเป็นสังขาร ความแก่เป็น
อภิณฺเณยฺยํ, ชาติ สงฺขาราคิ อภิณฺเณยฺยํ,	สังขาร ความป่วยไข้เป็นสังขาร ความตาย
ชรา สงฺขาราคิ อภิณฺเณยฺยํ, พฺยาธิ	เป็นสังขาร ความเศร้าโศกเป็นสังขาร
สงฺขาราคิ อภิณฺเณยฺยํ, มรณํ สงฺขาราคิ	ความรำพันเป็นสังขาร ความคับคั้นใจเป็น
อภิณฺเณยฺยํ, โสโก สงฺขาราคิ อภิณฺเณยฺยํ,	สังขาร. (๑๕)
ปริเทโว สงฺขาราคิ อภิณฺเณยฺยํ, อุปายาโส	
สงฺขาราคิ อภิณฺเณยฺยํ. (๑๕)	

อุปฺปาโท นิพฺพานนุติ อภิณฺเณยฺยํ,	ควรรู้อย่างนี้ว่า ความไม่เกิดขึ้นเป็น
อุปฺปวตฺตํ นิพฺพานนุติ อภิณฺเณยฺยํ, อนิมนิตฺตํ	นิพพาน ความไม่เป็นไปเป็นนิพพาน ความ
นิพฺพานนุติ อภิณฺเณยฺยํ, อนายุหนฺนา	ไม่มีเครื่องหมายเป็นนิพพาน ความไม่
นิพฺพานนุติ อภิณฺเณยฺยํ, อุปฺปฏิสนฺธิ	ประมวลมาเป็นนิพพาน ความไม่สืบต่อเป็น

คุณมณีส-คุณคณิง กิจบํารุง

สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นิพพานนฺติ อภิญฺเฌยฺมฺ, อคติ นิพพานนฺติ นิพพาน ความไม่ไปเป็นนิพพาน ความไม่
 อภิญฺเฌยฺมฺ, อนิพฺพตฺติ นิพพานนฺติ บังเกิดเป็นนิพพาน ความไม่อุปบัติเป็น
 อภิญฺเฌยฺมฺ, อนุปฺตฺติ นิพพานนฺติ นิพพาน ความไม่เกิดเป็นนิพพาน ความไม่
 อภิญฺเฌยฺมฺ, อชาติ นิพพานนฺติ อภิญฺเฌยฺมฺ, แก่เป็นนิพพาน ความไม่ป่วยไข้เป็นนิพพาน
 อชรา นิพพานนฺติ อภิญฺเฌยฺมฺ, อพฺยาธิ ความไม่ตายเป็นนิพพาน ความไม่เศร้าโศก
 นิพพานนฺติ อภิญฺเฌยฺมฺ, อมตํ นิพพานนฺติ เป็นนิพพาน ความไม่รำพันเป็นนิพพาน
 อภิญฺเฌยฺมฺ, อโสโก นิพพานนฺติ อภิญฺเฌยฺมฺ, ความไม่คับแค้นใจเป็นนิพพาน. (๑๕)
 อปริเทโว นิพพานนฺติ อภิญฺเฌยฺมฺ,
 อนุปายาโส นิพพานนฺติ อภิญฺเฌยฺมฺ. (๑๕)

อุปฺปาโท สงฺขารา อนุปฺปาโท ควรรู้อย่างนี้ว่า ความเกิดขึ้นเป็นสังขาร
 นิพพานนฺติ อภิญฺเฌยฺมฺ, ปวตฺตํ สงฺขารา ความไม่เกิดขึ้นเป็นนิพพาน ความเป็นไป
 อปฺปวตฺตํ นิพพานนฺติ อภิญฺเฌยฺมฺ, นิमितฺตํ เป็นสังขาร ความไม่เป็นไปเป็นนิพพาน
 สงฺขารา อนิมิตฺตํ นิพพานนฺติ อภิญฺเฌยฺมฺ, เครื่องหมายเป็นสังขาร ความไม่มีเครื่อง-
 आयุหนา สงฺขารา อนุายุหนา นิพพานนฺติ หมายเป็นนิพพาน ความประมวลมาเป็น
 อภิญฺเฌยฺมฺ, ปฏิสนฺธิ สงฺขารา อปฺปฏิสนฺธิ สังขาร ความไม่ประมวลมาเป็นนิพพาน
 นิพพานนฺติ อภิญฺเฌยฺมฺ, คติ สงฺขารา อคติ ความสืบทอดเป็นสังขาร ความไม่สืบทอดเป็น
 นิพพานนฺติ อภิญฺเฌยฺมฺ, นิพฺพตฺติ สงฺขารา นิพพาน ความไปเป็นสังขาร ความไม่ไป
 อนิพฺพตฺติ นิพพานนฺติ อภิญฺเฌยฺมฺ, อุปฺตฺติ เป็นนิพพาน ความบังเกิดเป็นสังขาร ความ
 สงฺขารา อนุปฺตฺติ นิพพานนฺติ อภิญฺเฌยฺมฺ, ไม่บังเกิดเป็นนิพพาน ความอุปบัติเป็น

คุณฺณนํส-คุณฺณนํง กิจฺจํ รุจ
 สร้างต้นฉยับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ชาติ	สงฺขาร	อชาติ	นิพฺพานนฺติ	สังขาร	ความไม่อุบัติเป็นนิพพาน	ความ
อภิญฺเวยฺยํ,	ชรา	สงฺขาร	อชรา	เกิดเป็นสังขาร	ความไม่เกิดเป็นนิพพาน	
นิพฺพานนฺติ	อภิญฺเวยฺยํ,	พฺยาธิ	สงฺขาร	ความแก่เป็นสังขาร	ความไม่แก่เป็นนิพพาน	
อพฺยาธิ	นิพฺพานนฺติ	อภิญฺเวยฺยํ,	มรณํ	ความป่วยไข้เป็นสังขาร	ความไม่ป่วยไข้	
สงฺขาร	อมตํ	นิพฺพานนฺติ	อภิญฺเวยฺยํ,	เป็นนิพพาน	ความตายเป็นสังขาร	ความ
โสโก	สงฺขาร	อโสโก	นิพฺพานนฺติ	ไม่ตายเป็นนิพพาน	ความเศร้าโศกเป็น	
อภิญฺเวยฺยํ,	ปริเทโว	สงฺขาร	อปฺริเทโว	สังขาร	ความไม่เศร้าโศกเป็นนิพพาน	
นิพฺพานนฺติ	อภิญฺเวยฺยํ.	อุปายาโส	สงฺขาร	ความรำพันเป็นสังขาร	ความไม่รำพันเป็น	
อนุปายาโส	นิพฺพานนฺติ	อภิญฺเวยฺยํ.	(๓๐)	นิพพาน	ความคับแค้นใจเป็นสังขาร	ความ
					ไม่คับแค้นใจเป็นนิพพาน.	(๓๐)

ปจฺมภาณวาโร.

ปฐฺมภาณวาร จบ.

๑๑. ปฺริคฺคหฺกุโฉ อภิญฺเวยฺโย,
 ปฺริวารกุโฉ อภิญฺเวยฺโย, ปฺริปุรกุโฉ
 อภิญฺเวยฺโย, เอกคฺคกุโฉ อภิญฺเวยฺโย,
 อวิกฺเขปกุโฉ อภิญฺเวยฺโย, ปคฺคหฺกุโฉ
 อภิญฺเวยฺโย, อวิสาร์กุโฉ อภิญฺเวยฺโย,
 อนาวิลกุโฉ อภิญฺเวยฺโย, อนินฺชณกุโฉ
 อภิญฺเวยฺโย, เอกคฺคฺคฺกุปฺกุจฺจานวเสน จิตฺตสฺส
 จิตฺกุโฉ อภิญฺเวยฺโย, อารมฺมณกุโฉ

๑๑. สภาพแห่งธรรมที่ควรกำหนด
 ถือเอา ควรรู้อย่าง สภาพแห่งธรรมที่เป็น
 บริวาร สภาพแห่งธรรมที่บริบูรณ์ สภาพ
 แห่งจิตที่มีอารมณ์เป็นหนึ่ง สภาพแห่งจิต
 ไม่มีความฟุ้งซ่าน สภาพแห่งจิตที่ประคองไว้
 สภาพแห่งจิตที่ไม่กระจายไป สภาพแห่งจิต
 ไม่ขุ่นมัว สภาพแห่งจิตไม่หวั่นไหว สภาพ
 แห่งจิตตั้งมั่นด้วยสามารถ ความปรากฏแห่ง

คุณนัส-คุณนิง กิจบ่ารุง

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อภิณฺเวยโย, โคจรภูโจ อภิณฺเวยโย, จิตมึอารมณฺ์เค็ยว สภาพแห่งธรรมเป็น
 ปทานภูโจ อภิณฺเวยโย, ปริจจาคภูโจ อารมณฺ์ สภาพแห่งธรรมเป็นโคจร สภาพ
 อภิณฺเวยโย, วุฏฺจานภูโจ อภิณฺเวยโย, แห่งธรรมเครื่องละ สภาพแห่งธรรมเครื่อง
 วิวฏฺฏนภูโจ^๑ อภิณฺเวยโย, สนฺตภูโจ สละ สภาพแห่งธรรมเครื่องออก สภาพแห่ง
 อภิณฺเวยโย, ปถิตภูโจ อภิณฺเวยโย, ธรรมเครื่องสลักไป สภาพแห่งธรรมที่สงบ
 วิมุตฺตภูโจ อภิณฺเวยโย, อนาสวภูโจ สภาพแห่งธรรมที่ประณีต สภาพแห่งธรรม
 อภิณฺเวยโย, ตรณฺภูโจ อภิณฺเวยโย, เครื่องหลุดพ้น สภาพแห่งธรรมที่ไม่มีอาสวะ
 อนิมิตฺตภูโจ อภิณฺเวยโย, อปุปฺปิตฺตภูโจ สภาพแห่งธรรมเครื่องข้าม สภาพแห่งธรรม
 อภิณฺเวยโย, สุตฺตภูโจ อภิณฺเวยโย, ที่ไม่มีเครื่องหมาย สภาพแห่งธรรมที่ไม่มีที่
 เอกรสภูโจ อภิณฺเวยโย, อนติวตฺตนภูโจ ตัง สภาพแห่งธรรมที่ว่างเปล่า สภาพแห่ง
 อภิณฺเวยโย, ยุกนทฺธภูโจ อภิณฺเวยโย, ธรรมที่มีกิจเป็นอันเดียวกัน สภาพแห่ง
 นิยฺยานภูโจ อภิณฺเวยโย, เหตุภูโจ^๒ ธรรมที่ไม่ล่วงเลยกัน สภาพแห่งธรรมที่
 อภิณฺเวยโย, ทสฺสนภูโจ อภิณฺเวยโย, เป็นคู่ สภาพแห่งธรรมเครื่องนำออก สภาพ
 อาธิปเตยฺยภูโจ อภิณฺเวยโย. (๓๑) แห่งธรรมที่เป็นเหตุ สภาพแห่งธรรมเครื่อง
 เห็น สภาพแห่งธรรมที่เป็นใหญ่ กวรรัฐัง.

(๓๑)

๑๒. สมถสฺส อวิกฺเขปภูโจ ๑๒. สภาพแห่งสมถะเป็นธรรมไม่
 อภิณฺเวยโย, วิปสฺสนาย อนุปสฺสนภูโจ พึงชาน กวรรัฐัง สภาพแห่งวิปัสสนาเป็น

^๑ ม. วิวตฺตนภูโจ.
^๒ ม. อี. เหตุภูโจ, เอวมฺปรีปี.

อภิณฺเวยโย, สมถวิปัสสนานํ เอกรสมฺภูโจ
อภิณฺเวยโย, ยุกนทฺตสฺส อนตฺวตฺตณฺภูโจ
อภิณฺเวยโย. (๔)

ธรรมเครื่องที่พิจารณาเห็น สภาพแห่งสมถะ
และวิปัสสนามีกิจเสมอกัน สภาพแห่งธรรม
ที่เป็นคู่ไม่ล่วงเลยกันและกัน ควรรู้อย่าง. (๔)

สิกฺขาย สมาทานมฺภูโจ อภิณฺเวยโย,
อารมฺมณฺตสฺส โจรมฺภูโจ อภิณฺเวยโย, ลีนฺตสฺส
จิตฺตสฺส ปกฺคทฺมฺภูโจ อภิณฺเวยโย, อุทฺตตสฺส
จิตฺตสฺส วนิคฺคทฺมฺภูโจ^๑ อภิณฺเวยโย,
อุโภวิสฺสุทฺธานํ อชฺฌนฺเปกฺขณมฺภูโจ อภิณฺเวยโย,
วิเสสชาติกมฺภูโจ อภิณฺเวยโย, อุตฺตริ-
ปฏฺวิเวรฺมฺภูโจ อภิณฺเวยโย, สจฺจจาภิสมยมฺภูโจ
อภิณฺเวยโย, นิโรธ ปตฺติจฺราปกมฺภูโจ
อภิณฺเวยโย. (๕)

สภาพที่สมาทานสิกขา ควรรู้อย่าง
สภาพที่อารมณ์เป็นโจจร สภาพที่ประคองจิต
ที่ย่อท้อ สภาพที่ปราบจิตที่ฟุ้งซ่าน สภาพที่
วางเฉยจิตที่หมดจดจากความย่อท้อ และ
ความฟุ้งซ่านทั้งสองประการ สภาพที่จิต
บรรลुकุณวิเศษ สภาพที่จิตรู้แจ้งธรรมอันยิ่ง
สภาพที่ตรัสรู้สัจจะ สภาพที่ให้จิตตั้งอยู่
เฉพาะในนิโรธ ควรรู้อย่าง. (๕)

สทฺธิทฺตริยสฺส อธิโมกฺขมฺภูโจ
อภิณฺเวยโย, วัริยิทฺตริยสฺส ปกฺคทฺมฺภูโจ
อภิณฺเวยโย, สติทฺตริยสฺส อุปฺปจฺจานมฺภูโจ
อภิณฺเวยโย, สมာธิทฺตริยสฺส อวิกฺเขปมฺภูโจ
อภิณฺเวยโย, ปณฺณิทฺตริยสฺส ทสฺสนมฺภูโจ
อภิณฺเวยโย. (๕)

สภาพที่โน้มไปแห่งสัทธินทรีย์ ควร
รู้อย่าง สภาพที่ประคองไว้แห่งวัริยิทฺตริย
สภาพที่ตั้งมั่นแห่งสติทฺตริย สภาพที่ไม่ฟุ้งซ่าน
แห่งสมာธิทฺตริย สภาพที่เห็นแห่งปณฺณิทฺตริย
ควรรู้อย่าง. (๕)

^๑ ม. นิคฺคทฺมฺภูโจ.

สทุธาพลสฺส อสฺสทฺธิเย อกมฺปิยญฺโจะ   สภาที่ศรัทธาผละมิได้หวันไหวเพราะ
 อภินฺเฉยฺโย,   วัริยพลสฺส   โกสชฺเช   จิตตฺบาทอันเป็นข้าศึกแก่ศรัทธา   ควรฺรุธึยัง
 อกมฺปิยญฺโจะ อภินฺเฉยฺโย,   สติพลสฺส   ปมาเท   สภาที่วัริยผละมิได้หวันไหว   เพราะความ-
 อกมฺปิยญฺโจะ   อภินฺเฉยฺโย,   สมาธิพลสฺส   เกยจกร้าน   สภาที่สติผละมิได้หวันไหว
 อุตฺตจฺเจ   อกมฺปิยญฺโจะ   อภินฺเฉยฺโย,   เพราะความประมาท   สภาที่สมาธิผละมิได้
 ปณฺณาพลสฺส   อวิชฺชาย^๑   อกมฺปิยญฺโจะ   หวันไหว   เพราะอุทัจจะ   สภาที่ปัญญาผละ
 อภินฺเฉยฺโย.   (๕)   มิได้หวันไหว   เพราะอวิชชา   ควรฺรุธึยัง. (๕)

สติสมฺโพชฌงฺกสฺส   อุกฺกุจฺจานญฺโจะ   สภาที่ตั้งมั่นแห่งสติสมฺโพชฌงฺก   ควร
 อภินฺเฉยฺโย,   ธรรมวิจยสมฺโพชฌงฺกสฺส   ฐึยัง   สภาที่เลือกเฟ้นแห่งธรรมวิจย-
 ปวิจยญฺโจะ อภินฺเฉยฺโย,   วัริยสมฺโพชฌงฺกสฺส   สัมโพชฌงฺก   สภาที่ประคองไว้แห่งวัริย-
 ปคฺคทญฺโจะ อภินฺเฉยฺโย,   ปิติสมฺโพชฌงฺกสฺส   สัมโพชฌงฺก   สภาที่แผ่ไปแห่งปิติสมฺโพชฌงฺก
 ผรณญฺโจะ   อภินฺเฉยฺโย,   ปสฺสทฺธิ-   สภาที่สงบแห่งปัสสทฺธิสมฺโพชฌงฺก   สภาที่
 สมฺโพชฌงฺกสฺส   อุกฺกุสมฺญฺโจะ   อภินฺเฉยฺโย,   ไม่ฟุ้งซ่านแห่งสมาธิสมฺโพชฌงฺก   สภาที่
 สมาธิสมฺโพชฌงฺกสฺส   อวิกฺเขปญฺโจะ   พิจารณาหาทางแห่งอุเบกขาสัมโพชฌงฺก   ควร
 อภินฺเฉยฺโย,   อุกฺกุเบกขาสมฺโพชฌงฺกสฺส   ฐึยัง.   (๑)

ปฐีสงฺขานญฺโจะ   อภินฺเฉยฺโย.   (๑)

สมฺมาทฺฐิฌิยา   ทสฺสนญฺโจะ   อภินฺเฉยฺโย,   สัมมาทฺฐิมีสภาวะเห็น   ควรฺรุธึยัง
 สมฺมาสงฺกปฺปสฺส   อภินฺโรปนญฺโจะ   อภินฺเฉยฺโย,   สัมมาสังกัปปะ   มีสภาวะยกจิตขึ้นสู่อารมณ

^๑ ส. อภิชฌาย.

สมมาวาจา ย ปริกคทญฺโจ อภิญฺเฌโย,
 สมมากมฺมนตสฺส สมุจฺจานญฺโจ อภิญฺเฌโย,
 สมมาอาชีวสฺส โวทานญฺโจ อภิญฺเฌโย,
 สมมาวายามสฺส ปคฺคทญฺโจ อภิญฺเฌโย,
 สมมาสติยา อุปฺจฺจานญฺโจ อภิญฺเฌโย,
 สมมาสมาธิสฺส อวิกฺเขปนญฺโจ อภิญฺเฌโย.
 (๘)

สมมาวาจามีสภาวะกำหนด สมมากัมมันตะ
 มีสภาวะตั้งขึ้นพร้อม สมมาอาชีวะมีสภาวะ
 หมตจค สมมาวายามะมีสภาวะระคอง
 สมมาสติมีสภาวะตั้งมั่น สมมาสมาธิมีสภาวะ
 ไม่ฟุ้งซ่าน ควรรู้อย่าง. (๘)

๑๓. อินฺทริยานํ อาธิปเตยฺยุญฺโจ
 อภิญฺเฌโย, พฺลานํ อกมฺปิยญฺโจ
 อภิญฺเฌโย, โปชฌนฺคานํ นิยฺยานญฺโจ
 อภิญฺเฌโย, มคฺคสฺส เหตุญฺโจ
 อภิญฺเฌโย, สติปฺจฺจานานํ อุปฺจฺจานญฺโจ
 อภิญฺเฌโย, สมฺมปฺปธานานํ ปทหนญฺโจ
 อภิญฺเฌโย, อิทฺธิปาทานํ อิชฺฌณญฺโจ
 อภิญฺเฌโย, สจฺจจฺจานํ ตถญฺโจ อภิญฺเฌโย,
 ปโยคานํ ปฏฺิปปสฺสทฺธญฺโจ อภิญฺเฌโย,
 ผลานํ สจฺจฉิกริยญฺโจ อภิญฺเฌโย. (๑๐)

๑๓. อินทรีย์มีสภาวะเป็นใหญ่ ควร
 รู้อย่าง พละมีสภาวะไม่หวั่นไหว โปชฌงก็มี
 สภาวะเป็นเครื่องนำออก มรรคมีสภาวะ
 เป็นเหตุ สติปัญญา มีสภาวะตั้งมั่น สมมฺป-
 ธานมีสภาวะตั้งความเพียร อิทฺธิปาทมี
 สภาวะสำเร็จ สัจจะ มีสภาวะแท้ ปโยคะ
 มีสภาวะสงบระงับ สภาวะที่กระทำให้แจ้ง
 แห่งผล ควรรู้อย่าง. (๑๐)

วิตกฺกสฺส อภินิโรปนญฺโจ
 อภิญฺเฌโย, วิจารณ์สฺส อุปวิจารณ์ญฺโจ

วิตกมีสภาวะยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ วิจารณ์
 มีสภาวะตรวจตราอารมณ์ ปีติมีสภาวะแผ่ไป

คุณมนัส-คุณคณิง กิจบารุง
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ปฏฺิสมภทามรรค .ป-ท. ๑-๕

อภิญฺเฌโย, ปิตฺยา ปรณฺญโฌ อภิญฺเฌโย, สุขมีสภาวะไหลไป สภาวะที่จิตมีอารมณ์เดียว
 สุขสฺส อภิสนฺทณฺญโฌ อภิญฺเฌโย, จิตฺตสฺส ครอบรู้ยิ่ง. (๕)
 เอกกฺกณฺโฌ อภิญฺเฌโย. (๕)

อวชฺชนณฺโฌ	อภิญฺเฌโย,	จิตมีสภาวะกึกก้อง วิญญาณมีสภาวะ	
วิชานณฺโฌ	อภิญฺเฌโย, ปชานณฺโฌ	รู้แจ้ง ครอบรู้ยิ่ง ปัญญาที่มีสภาวะรู้ชัด สัจญา	
อภิญฺเฌโย, สณฺชานณฺโฌ	อภิญฺเฌโย,	มีสภาวะจำได้ สมาธิมีสภาวะเป็นธรรมเอก	
เอโกทณฺโฌ	อภิญฺเฌโย, อภิญฺเฌโย	ผูกขึ้น อภิญญามีสภาวะรู้สภาวะธรรม ปริณญา	
ณาตณฺโฌ	อภิญฺเฌโย, ปริณฺเฌโย	มีสภาวะพิจารณา ปหานะมีสภาวะสละออก	
อภิญฺเฌโย, ปหานสฺส	ปริจฺจกณฺโฌ	ไป ภาวนามีสภาวะเป็นธรรมมีรสอย่าง-	
อภิญฺเฌโย,	ภาวนาย	เอกรสณฺโฌ	เดียว สัจฉิกิริยา(การกระทำให้แจ้ง) มี
อภิญฺเฌโย,	สัจฉิกิริยาย	ผลฺสนณฺโฌ	สภาวะถูกต้อง ชั้นมีสภาวะเป็นกอง ชาติ
อภิญฺเฌโย,	ชนฺธานํ	ชนฺธณฺโฌ	มีสภาวะทรงไว้
อภิญฺเฌโย,	ธาตุนํ	ธาตณฺโฌ ^๑	อายตนะมีสภาวะต่อ
อภิญฺเฌโย,	อายตนาณํ	อายตณฺโฌ	เขตแดนของตน ๆ สังขตธรรมมีสภาวะถูก
อภิญฺเฌโย,	สงฺขตานํ	สงฺขตณฺโฌ	ปัจจัยปรุงแต่ง อสังขตธรรมมีสภาวะไม่ถูก
อภิญฺเฌโย,	อสงฺขตสฺส	อสงฺขตณฺโฌ	ปัจจัยปรุงแต่ง ครอบรู้ยิ่ง. (๑๕)
อภิญฺเฌโย.	(๑๕)		

---

^๑ ม. อ. ธาตุนฺโฌ, เอวมฺปริปี.

คุณชิ้นพร-คุณสัจดา สิงทเสณี และครอบครัว
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

๑๔. จิตฺตภูโจ อภินฺเวຍ္ဗโย, จิตฺตา-
 นนฺตริกภูโจ^๑ อภินฺเวຍ္ဗโย, จิตฺตສສ
 ภูจฺจານภูโจ อภินฺเวຍ္ဗโย, จิตฺตສສ
 วิวภูจฺจານภูโจ อภินฺเวຍ္ဗโย, จิตฺตສສ เหตุภูโจ
 อภินฺเวຍ္ဗโย, จิตฺตສສ ปรจฺจຍภูโจ
 อภินฺเวຍ္ဗโย, จิตฺตສສ วัตฺตภูโจ^๒
 อภินฺเวຍ္ဗโย, จิตฺตສສ ภูม္မภูโจ
 อภินฺเวຍ္ဗโย, จิตฺตສສ อารม္မဏ္ဍူโจ
 อภินฺเวຍ္ဗโย, จิตฺตສສ โคจฺรภูโจ
 อภินฺเวຍ္ဗโย, จิตฺตສສ จริยภูโจ
 อภินฺเวຍ္ဗโย, จิตฺตສສ កតฺတူโจ อภินฺเวຍ္ဗโย,
 จิตฺตສສ อภิน္ฑารภูโจ อภินฺเวຍ္ဗโย, จิตฺตສສ
 นិຍฺຍານภูโจ อภินฺเวຍ္ဗโย, จิตฺตສສ
 นิสฺສรณฺဉ္ဇူโจ อภินฺเวຍ္ဗโย. (๑๕)

๑๕. เอกตฺเต อวชฺชนภูโจ
 อภินฺเวຍ္ဗโย, เอกตฺเต วิชานนฺภูโจ
 อภินฺเวຍ္ဗโย, เอกตฺเต ปรชานนฺภูโจ

๑๕. สภาทฺที่เป็ญจิต ควฺรຽຽຶງ สภาท
 ที่ไม่มีลําคັບແ່ງຈິຕ สภาทฺที่ออกໄປແ່ງຈິຕ
 สภาทฺที่หຸນออกແ່ງຈິຕ สภาทฺที่เป็ญเหตุແ່ງ
 จິຕ สภาทฺที่เป็ญປັຈຈັຍແ່ງຈິຕ สภาทฺที่เป็ญ
 วัตฺตແ່ງຈິຕ สภาทฺที่เป็ญภูມີແ່ງຈິຕ สภาทฺที่
 เป็ญอารມ္မແ່ງຈິຕ สภาทฺที่เป็ญໂຄຈຽແ່ງຈິຕ
 สภาทฺที่เป็ญໄປແ່ງຈິຕ สภาทฺที่ໄປແ່ງຈິຕ
 สภาทฺที่ນຳໄປຶຍິ່ງແ່ງຈິຕ สภาทฺที่ນຳອອກໄປ
 ແ່ງຈິຕ สภาทฺที่ສັດອອກແ່ງຈິຕ ควฺรຽຽຶງ.
 (๑๕)

๑๕. สภาทฺที่นึกในควาມที่ຈິຕມີอารມ္မ
 ເຄີຍວ ควฺรຽຽຶງ สภาทฺที่ຮູ້ແຈ້ງ... สภาทฺที่
 ຮູ້ຊັດ... สภาทฺที่ຈຳໄດ້... สภาทฺที่ຈິຕມັ້ນຄງ

^๑ ฉ. จิตฺตานนฺตริยภูโจ.
^๒ ฉ. อี. วัตฺตภูโจ.

อภิณฺเวยโย,	เอกตฺเต	สณฺชานนฺฺญโจ	... สภาที่สมาธิเป็นธรรมเอกผู้ขึ้น...
อภิณฺเวยโย,	เอกตฺเต	เอโกทฺญโจ	สภาที่แล่นไป... สภาที่ผ่องใส...
อภิณฺเวยโย,	( ) ^๑	เอกตฺเต ปกฺขนฺทนฺฺญโจ	สภาที่ตั้งมั่น... สภาที่หลุดพ้น... สภา
อภิณฺเวยโย,	เอกตฺเต	ปสฺสีทนฺฺญโจ	ที่เห็นว่า "นี่สงบ"... สภาที่ทำให้เป็น
อภิณฺเวยโย,	เอกตฺเต	สนฺตฺติจฺจนฺฺญโจ	เช่นคังยาน... สภาที่ทำให้เป็นที่ตั้ง...
อภิณฺเวยโย,	เอกตฺเต	วิมุจฺจนฺฺญโจ	สภาที่ปรากฏเนื่อง ๆ... สภาที่สั่งสม...
อภิณฺเวยโย,	เอกตฺเต	"เอตํ สนฺตฺนฺ"ติ	สภาที่ปรารภชอบด้วยดี... สภาที่กำหนด
ปสฺสนนฺฺญโจ	อภิณฺเวยโย,	เอกตฺเต	ถือไว้... สภาที่เป็นบริวาร... สภาที่
ยานิกตฺญโจ	อภิณฺเวยโย,	เอกตฺเต	เต็มรอบ... สภาที่ประชุม... สภาที่
วตฺถุกตฺญโจ	อภิณฺเวยโย,	เอกตฺเต	อริษฐาน... สภาที่เสพจนกัน... สภาที่
อนฺฺนุจฺิตฺญโจ	อภิณฺเวยโย,	เอกตฺเต	เจริญ... สภาที่ทำให้มาก... สภาที่
ปริจฺิตฺญโจ	อภิณฺเวยโย,	เอกตฺเต	ขึ้นไปเสมอด้วยดี... สภาที่หลุดพ้น
สุสมารทฺตฺญโจ	อภิณฺเวยโย,	เอกตฺเต	ด้วยดี... สภาที่ตรัสรู้... สภาที่ตรัสรู้
ปริคฺคหฺญโจ	อภิณฺเวยโย,	เอกตฺเต	ตาม... สภาที่ตรัสรู้เฉพาะ... สภาที่
ปริวารนฺฺญโจ	อภิณฺเวยโย,	เอกตฺเต	ตรัสรู้พร้อม... สภาที่ตน... สภาที่ตน
ปริปุรนฺฺญโจ	อภิณฺเวยโย,	เอกตฺเต	ตาม... สภาที่ตนเฉพาะ... สภาที่ตน
นฺฺญโจ	อภิณฺเวยโย,	เอกตฺเต	พร้อม... สภาที่เป็นไปในฝักฝ่ายความ
อภิณฺเวยโย,	เอกตฺเต	อาเสวนนฺฺญโจ	ตรัสรู้... สภาที่เป็นไปในฝักฝ่ายความ

^๑ จ. โวสคฺคนฺฺญโจ. ม. อ. อุปนินฺฺนทฺญโจ.

อภิณฺเวยฺโย, เอกตฺเต ภาวณฺุโจ ตรัสรู้ตาม... สภาพที่เป็นไปในฝักฝ่าย
 อภิณฺเวยฺโย, เอกตฺเต พหุสํกมฺุโจ ความตรัสรู้เฉพาะ... สภาพที่เป็นไปใน
 อภิณฺเวยฺโย, เอกตฺเต สํสมุคฺคตฺุโจ ฝักฝ่ายความตรัสรู้พร้อม... สภาพที่
 อภิณฺเวยฺโย, เอกตฺเต สํวิมฺุคฺคตฺุโจ สว่าง... สภาพที่สว่างขึ้น... สภาพที่
 อภิณฺเวยฺโย, เอกตฺเต พุชฺณณฺุโจ สว่างเนื่อง ๆ... สภาพที่สว่างเฉพาะ...
 อภิณฺเวยฺโย, เอกตฺเต อนุพุชฺณณฺุโจ สภาพที่สว่างพร้อม ในความที่จิตมีอารมณ์
 อภิณฺเวยฺโย, เอกตฺเต ปฏฺิพุชฺณณฺุโจ เคี้ยว ควรรู้ยิ่ง. (๕๒)
 อภิณฺเวยฺโย, เอกตฺเต สมฺพุชฺณณฺุโจ
 อภิณฺเวยฺโย, เอกตฺเต โปนฺุโจ
 อภิณฺเวยฺโย, เอกตฺเต อนุโปนฺุโจ
 อภิณฺเวยฺโย, เอกตฺเต ปฏฺิโปนฺุโจ
 อภิณฺเวยฺโย, เอกตฺเต สมฺโปนฺุโจ
 อภิณฺเวยฺโย, เอกตฺเต โปนฺุชฺยณฺุโจ
 อภิณฺเวยฺโย, เอกตฺเต อนุโปนฺุชฺยณฺุโจ
 อภิณฺเวยฺโย, เอกตฺเต ปฏฺิโปนฺุชฺยณฺุโจ
 อภิณฺเวยฺโย, เอกตฺเต สมฺโปนฺุชฺยณฺุโจ
 อภิณฺเวยฺโย, เอกตฺเต โชตนฺุโจ
 อภิณฺเวยฺโย, เอกตฺเต อุชฺุชฺยณฺุโจ
 อภิณฺเวยฺโย, เอกตฺเต อนุโชตนฺุโจ
 อภิณฺเวยฺโย, เอกตฺเต ปฏฺิโชตนฺุโจ

คุณชั้นพร-คุณลัดดา สิงหเสนี และครอบครัว
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อภิญเฌยโย, เอกตฺเต สวโขคนฺนุโจ
อภิญเฌยโย. (๔๒)

๑๖. ปตาปนฺนุโจ^๑ อภิญเฌยโย,
วิโรจนฺนุโจ อภิญเฌยโย, กิเลสํ
สนฺตปาปนฺนุโจ อภิญเฌยโย, อมฺลฺนุโจ
อภิญเฌยโย, วิมฺลฺนุโจ อภิญเฌยโย,
นิมฺมลฺนุโจ อภิญเฌยโย, สมฺนุโจ
อภิญเฌยโย, สมยฺนุโจ อภิญเฌยโย,
วิเวกฺนุโจ อภิญเฌยโย, วิเวกจฺริยฺนุโจ
อภิญเฌยโย, วิราคฺนุโจ อภิญเฌยโย,
วิราคจฺริยฺนุโจ อภิญเฌยโย, นิโรธฺนุโจ
อภิญเฌยโย, นิโรธจฺริยฺนุโจ อภิญเฌยโย,
โวสฺสคฺคฺนุโจ^๒ อภิญเฌยโย, โวสฺสคฺค-
จฺริยฺนุโจ อภิญเฌยโย, วิมุตฺตฺนุโจ
อภิญเฌยโย, วิมุตฺตจฺริยฺนุโจ อภิญเฌยโย.
(๑๘)

๑๖. สภาที่อริยมรรคให้สว่าง ควร
รู้ยิ่ง สภาที่อริยมรรคให้รุ่งเรือง สภาที่
อริยมรรคให้กิเลสทั้งหลายเร่าร้อน สภา
ที่อริยมรรคไม่มีมลทิน สภาที่อริยมรรค
ปราศจากมลทิน สภาที่อริยมรรคหมดมลทิน
สภาที่อริยมรรคสงบ สภาที่อริยมรรคให้
กิเลสระงับ สภาแห่งวิเวก สภาแห่ง
ความประพฤตินวิเวก สภาแห่งวิราคะ
สภาแห่งความประพฤตินวิราคะ สภา
แห่งนิโรธ สภาแห่งความประพฤตินนิโรธ
สภาที่ปล่อย สภาแห่งความประพฤติน
ความปล่อย สภาที่หลุดพ้น สภาแห่งความ
ประพฤตินความหลุดพ้น ควรรู้ยิ่ง. (๑๘)

^๑ อ. ปกาสนฺนุโจ.

^๒ ฉ. โวสคฺคฺนุโจ.

ฉนทญฺโโจ	อภินฺเดยฺโย,	ฉนทสฺส	สภาทแห่งฉนฺทะ	ควรรู้อยิ่ง	สภาทที่
มุลญฺโโจ	อภินฺเดยฺโย,	ฉนทสฺส	ปาทญฺโโจ	เป็นมูลแห่งฉนฺทะ	สภาทที่เป็นปาทแห่งฉนฺทะ
อภินฺเดยฺโย,		ฉนทสฺส	ปธานญฺโโจ	สภาทที่เป็นประธานแห่งฉนฺทะ	สภาทที่
อภินฺเดยฺโย,		ฉนทสฺส	อิชฺฉณญฺโโจ	สำเร็จแห่งฉนฺทะ	สภาทที่น้อมไปแห่งฉนฺทะ
อภินฺเดยฺโย,		ฉนทสฺส	อิโมกฺขญฺโโจ	สภาทที่ประคองไว้แห่งฉนฺทะ	สภาทที่ปรากฏ
อภินฺเดยฺโย,		ฉนทสฺส	ปกฺกทญฺโโจ	แห่งฉนฺทะ	สภาทที่ไม่พึงชานแห่งฉนฺทะ
อภินฺเดยฺโย,		ฉนทสฺส	อุปฺภุจฺฉณญฺโโจ	สภาทที่เห็นแห่งฉนฺทะ	ควรรู้อยิ่ง. (๑๐)
อภินฺเดยฺโย,		ฉนทสฺส	อวิกฺเขปญฺโโจ		
อภินฺเดยฺโย,		ฉนทสฺส	ทสฺสนญฺโโจ		
อภินฺเดยฺโย.		(๑๐)			

วีริยญฺโโจ	อภินฺเดยฺโย,	วีริยสฺส	สภาทแห่งวีริยะ	ควรรู้อยิ่ง	สภาทที่
มุลญฺโโจ	อภินฺเดยฺโย,	วีริยสฺส	ปาทญฺโโจ	เป็นมูลแห่งวีริยะ	สภาทที่เป็นปาทแห่งวีริยะ
อภินฺเดยฺโย,		วีริยสฺส	ปธานญฺโโจ	สภาทที่เป็นประธานแห่งวีริยะ	สภาทที่
อภินฺเดยฺโย,		วีริยสฺส	อิชฺฉณญฺโโจ	สำเร็จแห่งวีริยะ	สภาทที่น้อมไปแห่งวีริยะ
อภินฺเดยฺโย,		วีริยสฺส	อิโมกฺขญฺโโจ	สภาทที่ประคองไว้แห่งวีริยะ	สภาทที่ปรากฏ
อภินฺเดยฺโย,		วีริยสฺส	ปกฺกทญฺโโจ	แห่งวีริยะ	สภาทที่ไม่พึงชานแห่งวีริยะ
อภินฺเดยฺโย,		วีริยสฺส	อุปฺภุจฺฉณญฺโโจ	สภาทที่เห็นแห่งวีริยะ	ควรรู้อยิ่ง. (๑๐)
อภินฺเดยฺโย,		วีริยสฺส	อวิกฺเขปญฺโโจ		
อภินฺเดยฺโย,		วีริยสฺส	ทสฺสนญฺโโจ		
อภินฺเดยฺโย.		(๑๐)			

คุณชินพร-คุณศักดิ์ดา สิงท เสนี และครอบครัว
 สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จิตตภูโจ อภิญเฉยโย, จิตตสุส   สภาแห่งจิต ควรรู้อย่าง   สภาที่เป็น
 มุลภูโจ อภิญเฉยโย, จิตตสุส ปาทภูโจ   มุลแห่งจิต สภาที่เป็นบาทแห่งจิต สภาที่
 อภิญเฉยโย,   จิตตสุส   ปธานภูโจ   เป็นประธานแห่งจิต สภาที่สำเร็จแห่งจิต
 อภิญเฉยโย,   จิตตสุส   อิชฺฌนภูโจ   สภาที่นุ่มไปแห่งจิต สภาที่ประคองไว้
 อภิญเฉยโย,   จิตตสุส   อธิโมกฺขภูโจ   แห่งจิต สภาที่ปราภวแห่งจิต สภาที่ไม่
 อภิญเฉยโย,   จิตตสุส   ปคฺคหภูโจ   ฟุ้งซ่านแห่งจิต สภาที่เห็นแห่งจิต ควร
 อภิญเฉยโย,   จิตตสุส   อပ္ภุจानภูโจ   รู้อย่าง. (๑๐)
 อภิญเฉยโย,   จิตตสุส   อวิกฺเขปภูโจ
 อภิญเฉยโย,   จิตตสุส   ทสฺสนภูโจ
 อภิญเฉยโย. (๑๐)

วมฺสภูโจ อภิญเฉยโย, วมฺสาย   สภาแห่งวิมฺงสา ควรรู้อย่าง   สภา
 มุลภูโจ อภิญเฉยโย, วมฺสาย ปาทภูโจ   ที่เป็นมุลแห่งวิมฺงสา สภาที่เป็นบาทแห่ง
 อภิญเฉยโย,   วมฺสาย   ปธานภูโจ   วิมฺงสา สภาที่เป็นประธานแห่งวิมฺงสา
 อภิญเฉยโย,   วมฺสาย   อิชฺฌนภูโจ   สภาที่สำเร็จแห่งวิมฺงสา สภาที่นุ่มไป
 อภิญเฉยโย,   วมฺสาย   อธิโมกฺขภูโจ   แห่งวิมฺงสา สภาที่ประคองไว้แห่งวิมฺงสา
 อภิญเฉยโย,   วมฺสาย   ปคฺคหภูโจ   สภาที่ปราภวแห่งวิมฺงสา สภาที่ไม่ฟุ้งซ่าน
 อภิญเฉยโย,   วมฺสาย   อပ္ภุจानภูโจ   แห่งวิมฺงสา สภาที่เห็นแห่งวิมฺงสา ควร
 อภิญเฉยโย,   วมฺสาย   อวิกฺเขปภูโจ   รู้อย่าง. (๑๐)
 อภิญเฉยโย,   วมฺสาย   ทสฺสนภูโจ
 อภิญเฉยโย. (๑๐)

คุณชินพร-คุณศักดิ์ดา สิงห์เสนี และครอบครัว
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

๑๑. ทุกขญฺโจ อภินฺเฉยฺโย :
 ทุกขสฺส ปิพนฺญฺโจ อภินฺเฉยฺโย, ทุกขสฺส
 สงฺขตฺตญฺโจ อภินฺเฉยฺโย, ทุกขสฺส
 สนฺตปาญฺโจ อภินฺเฉยฺโย, ทุกขสฺส
 วิปริณามญฺโจ อภินฺเฉยฺโย, สมุทฺตญฺโจ
 อภินฺเฉยฺโย : สมุทฺตสฺส อายุหนฺญฺโจ^๑
 อภินฺเฉยฺโย, สมุทฺตสฺส นิทานญฺโจ
 อภินฺเฉยฺโย, สมุทฺตสฺส สยฺโวกญฺโจ
 อภินฺเฉยฺโย, สมุทฺตสฺส ปลิโพธญฺโจ
 อภินฺเฉยฺโย.

๑๑. สภาพแห่งทุกขฺ ควรฺรุธฺยํ
 สภาพที่บีบคั้นแห่งทุกขฺ สภาพที่ถูกปัจจัย
 ปรุงแต่งแห่งทุกขฺ สภาพที่ให้เค็้อคร้อนแห่ง
 ทุกขฺ สภาพที่แปรปรวนแห่งทุกขฺ สภาพแห่ง
 สมุทฺต สภาพที่ประมวลทุกขฺมาแห่งสมุทฺต
 สภาพที่เป็นเหตุแห่งสมุทฺต สภาพที่เกี่ยวข้อง
 แห่งสมุทฺต สภาพที่พัวพันแห่งสมุทฺต ควร
 ุธฺยํ.

นิโรธญฺโจ อภินฺเฉยฺโย : นิโรธสฺส
 นิสฺสรณญฺโจ อภินฺเฉยฺโย, นิโรธสฺส
 วิเวกญฺโจ อภินฺเฉยฺโย, นิโรธสฺส
 อสงฺขตญฺโจ อภินฺเฉยฺโย, นิโรธสฺส
 อมตญฺโจ อภินฺเฉยฺโย, มคฺคญฺโจ
 อภินฺเฉยฺโย : มคฺคสฺส นิยฺยานญฺโจ
 อภินฺเฉยฺโย, มคฺคสฺส เหตุญฺโจ
 อภินฺเฉยฺโย, มคฺคสฺส หสฺสนญฺโจ

สภาพแห่งนิโรธ ควรฺรุธฺยํ สภาพที่สลัดออก
 แห่งนิโรธ สภาพที่สงบแห่งนิโรธ สภาพที่ไม่
 ถูกปัจจัยปรุงแต่งแห่งนิโรธ สภาพที่ไม่ตาย
 แห่งนิโรธ สภาพแห่งมรรค สภาพที่นำออก
 แห่งมรรค สภาพที่เป็นเหตุแห่งมรรค สภาพ
 ที่เห็นแห่งมรรค สภาพที่เป็นอธิบดีแห่งมรรค
 ควรฺรุธฺยํ. (๑๖)

^๑ ฉ. อายุหนฺญฺโจ.

อภิณฺเวยโย, มกฺกสฺส อธิปเตยฺยญฺโโจ
อภิณฺเวยโย. (๑๖)

ตถญฺโโจ	อภิณฺเวยโย,	อนตฺตญฺโโจ	สภาทที่แท้	ควรรู้อย่าง	สภาทที่เป็น
อภิณฺเวยโย,	สจฺจญฺโโจ	อภิณฺเวยโย,	อนัตตา	สภาทที่เป็นสัจจะ	สภาทที่แทงตลอด
ปฏิวาธญฺโโจ	อภิณฺเวยโย,	อภิชานนญฺโโจ	สภาทที่รู้อย่าง	สภาทที่กำหนดรู้	สภาทที่ทรงไว้
อภิณฺเวยโย,	ปริชานนญฺโโจ	อภิณฺเวยโย,	สภาทที่เป็นธาตุ	สภาทที่รู้	สภาทที่ทำให้แจ้ง
ธมฺมญฺโโจ	อภิณฺเวยโย,	ธาตฺตญฺโโจ	สภาทที่ถูกต้อง	สภาทที่ตรัสรู้	ควรรู้อย่าง.
อภิณฺเวยโย,	ฉาตฺตญฺโโจ	อภิณฺเวยโย,	(๑๒)		
สจฺจฉิกิริยญฺโโจ	อภิณฺเวยโย,	ผสฺสนญฺโโจ			
อภิณฺเวยโย,	อภิสมมญฺโโจ	อภิณฺเวยโย.			

(๑๒)

๑๘.	เนกขมฺม	อภิณฺเวยยํ,	๑๘.	เนกขัมมะ	ควรรู้อย่าง	อัพยาบาท
อพฺยาปาโท	อภิณฺเวยโย,	อาโลกสฺสณฺญา	อาโลกสฺสณฺญา	ความไม่พึงชาน	การกำหนด	
อภิณฺเวยยา,	อวิกฺเขโป	อภิณฺเวยโย,	ธรรม	ญาณ	ความปราโมทย์	ควรรู้อย่าง.
ธมฺมวาทฺถานํ	อภิณฺเวยยํ,	ฉาตฺตํ	อภิณฺเวยยํ,	(๑)		
ปามุชฺช ^๑	อภิณฺเวยยํ.	(๑)				

ปจฺมชฺฌานํ	อภิณฺเวยยํ,	ทฺติยชฺฌานํ	ปฐฺมฉาน	ควรรู้อย่าง	ทฺติยฉาน
อภิณฺเวยยํ,	ทฺติยชฺฌานํ	อภิณฺเวยยํ,	ทฺติยฉาน	จตุตถฉาน	อากาสาณฺณฺญาจตน-

^๑ ฉ. ปาโมชฺช, เอวมฺปรีปี.

จตุตถชฎานํ อภิญเฌยํ, อากาसानญา-
 ยตนสมาปตฺติ อภิญเฌยยา, วิณฺณาณญา-
 ยตนสมาปตฺติ อภิญเฌยยา, อากิญจณฺญา-
 ยตนสมาปตฺติ อภิญเฌยยา, เนวสณฺญา-
 นาสณฺญา ยตนสมาปตฺติ อภิญเฌยยา. (๘)

อนิจฺจานุสฺสนา อภิญเฌยยา,
 ทุกฺขานุสฺสนา อภิญเฌยยา, อนตฺตานุ-
 สฺสนา อภิญเฌยยา, นิพฺพิทานุสฺสนา
 อภิญเฌยยา, วิรากานุสฺสนา อภิญเฌยยา,
 นิโรธานุสฺสนา อภิญเฌยยา, ปฏฺิ-
 นิสฺสคฺคานุสฺสนา อภิญเฌยยา, ขยานุ-
 สฺสนา อภิญเฌยยา, วยานุสฺสนา
 อภิญเฌยยา, วิปริณามานุสฺสนา
 อภิญเฌยยา, อนิมิตฺตานุสฺสนา อภิญเฌยยา,
 อปฺปณฺธิทานุสฺสนา อภิญเฌยยา, สฺสณฺตานุ-
 สฺสนา อภิญเฌยยา, อธิปณฺณาธมฺมวิปฺสฺสนา
 อภิญเฌยยา, ยถากุตฺตญาณทสฺสนํ อภิญเฌยํ,
 อาทึนวานุสฺสนา อภิญเฌยยา, ปฏฺิสงฺขานุ-
 สฺสนา อภิญเฌยยา, วิวฏฺฏฺานานุสฺสนา
 อภิญเฌยยา. (๑๘)

สมาบัติ วิณฺญาณฺญายตนสมาบัติ อากิญ-
 จณฺญา ยตนสมาบัติ เนวสณฺญานาสณฺญา ยตน-
 สมาบัติ ควรฺรุธึยง. (๘)

การพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ควร
 ฐึยง การพิจารณาเห็นความทุกข์ การ
 พิจารณาเห็นความเป็นอนัตตา การพิจารณา
 เห็นความเบื่อหน่าย การพิจารณาเห็นความ
 คลายกำหนด การพิจารณาเห็นความดับ
 การพิจารณาเห็นความสลละคืน การพิจารณา
 เห็นความสิ้นไป การพิจารณาเห็นความ
 เลื่อมไป การพิจารณาเห็นความแปรปรวน
 การพิจารณาเห็นความไม่มีเครื่องหมายการ
 พิจารณาเห็นธรรมไม่มีที่ตั้ง การพิจารณา
 เห็นความว่างเปล่า การพิจารณาเห็นธรรม
 คัวยปัญญอันยั้ง, ความรู้ความเห็นตาม
 ความเป็นจริง การพิจารณาเห็นโทษ การ
 พิจารณาหาทาง การพิจารณาเห็นอุปายที่
 จะหลีกไป ควรฺรุธึยง. (๑๘)

พันโทพิชิต กสิกรรม

สร้างค้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๘. โสตาปัตติมคฺโค อภินฺเวยฺโย,
 โสตาปัตติผลสมาปัตติ อภินฺเวยฺยา,
 สกทาคามิมคฺโค อภินฺเวยฺโย, สกทาคามิ-
 ผลสมาปัตติ อภินฺเวยฺยา, อนาคามิมคฺโค
 อภินฺเวยฺโย, อนาคามิผลสมาปัตติ
 อภินฺเวยฺยา, อรหตุตมคฺโค อภินฺเวยฺโย,
 อรหตุตผลสมาปัตติ อภินฺเวยฺยา. (๘)

๑๘. โสตาปัตติมรรค ควรฺรุธิง
 โสตาปัตติผลสมาบัติ สกทาคามิมรรค
 สกทาคามิผลสมาบัติ อนาคามิมรรค
 อนาคามิผลสมาบัติ อรหัตมรรค อรหัต-
 ผลสมาบัติ ควรฺรุธิง. (๘)

อธิโมกฺขญฺเจน สหฺชินฺทฺริยํ อภินฺเวยฺยํ,
 ปคฺคทญฺเจน วิริยินฺทฺริยํ อภินฺเวยฺยํ,
 อุกฺกุจฺจานญฺเจน สติณฺทฺริยํ อภินฺเวยฺยํ,
 อวิกฺเขปญฺเจน สมาธิณฺทฺริยํ อภินฺเวยฺยํ,
 ทสฺสนญฺเจน ปณฺณินฺทฺริยํ อภินฺเวยฺยํ.

สัทฺชินฺทฺริยํเพราะอรรถว่า น้อมไป
 ควรฺรุธิง วิริยินฺทฺริยํเพราะอรรถว่าประคอง
 ไว้ สติณฺทฺริยํเพราะอรรถว่าตั้งมั่น สมา-
 ธิณฺทฺริยํเพราะอรรถว่าไม่ฟุ้งซ่าน ปณฺณินฺทฺริยํ
 เพราะอรรถว่าเห็น ควรฺรุธิง.

อสฺสทฺธิเย อกมฺปิยญฺเจน สทฺธาพลํ
 อภินฺเวยฺยํ, โกสชฺเช อกมฺปิยญฺเจน วิริยพลํ
 อภินฺเวยฺยํ, ปมาเท อกมฺปิยญฺเจน สติพลํ
 อภินฺเวยฺยํ, อุตฺถจฺเจ อกมฺปิยญฺเจน
 สมาธิพลํ อภินฺเวยฺยํ, อวิชฺชาย
 อกมฺปิยญฺเจน ปณฺณาพลํ อภินฺเวยฺยํ.

ศรฺทธาพละเพราะอรรถว่า ไม่หวั่น-
 ไหวในเพราะความไม่มีศรฺทธา ควรฺรุธิง
 วิริยพละเพราะอรรถว่า ไม่หวั่นไหวใน
 เพราะความเกียจคร้าน สติพละเพราะ
 อรรถว่าไม่หวั่นไหวในเพราะความประมาท
 สมาธิพละเพราะอรรถว่าไม่หวั่นไหว ใน
 เพราะความฟุ้งซ่าน ปณฺญาพละเพราะอรรถ
 ว่า ไม่หวั่นไหวในเพราะอวิชชา ควรฺรุธิง.

พันโทพิชิต กสิกรรม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อุปกฺขจฺจํ สติสฺมโชนฺโณ
 อภินฺเฉยฺโย, ปวิจฺยญฺจํ ธรรมวิจฺย-
 สฺมโชนฺโณ อภินฺเฉยฺโย, ปคฺคทฺทญฺจํ
 วิริยสฺมโชนฺโณ อภินฺเฉยฺโย, ผรณฺญญฺจํ
 ปิตฺติสฺมโชนฺโณ อภินฺเฉยฺโย, อุปสมฺมญฺจํ
 ปสฺสทฺธิสฺมโชนฺโณ อภินฺเฉยฺโย, อวิกฺเข-
 ปญฺจํ สฺมาธิสฺมโชนฺโณ อภินฺเฉยฺโย,
 ปฏิสฺงฺขานญฺจํ อุเปกฺขาสฺมโชนฺโณ
 อภินฺเฉยฺโย.

สติสฺมโชนฺโณ เพราะอรรถว่า ตั้งมั่น
 ธรรมวิจฺย สฺมโชนฺโณ เพราะอรรถ
 ว่าเลือกเฟ้น วิริยสฺมโชนฺโณ เพราะอรรถ
 ว่าระคองไว้ ปิตฺติสฺมโชนฺโณ เพราะอรรถ
 ว่าแผ่ไป ปสฺสทฺธิสฺมโชนฺโณ เพราะอรรถว่า
 สงบ สฺมาธิสฺมโชนฺโณ เพราะอรรถว่าไม่
 พึงข่าน อุเปกฺขาสฺมโชนฺโณ เพราะอรรถว่า
 พิจารณาหาทาง ธรรมวิจฺย.

ทสฺสนญฺจํ สฺมมาทิจฺฉิ อภินฺเฉยฺยา,
 อภินฺโรปนญฺจํ สฺมมาสงฺกปฺโป
 อภินฺเฉยฺโย, ปรีคฺคทฺทญฺจํ สฺมมาวาจา
 อภินฺเฉยฺยา, สฺมฺกฺขจฺจํ สฺมมากมฺมฺนฺโต
 อภินฺเฉยฺโย, โวทานญฺจํ สฺมมาอาชีโว
 อภินฺเฉยฺโย, ปคฺคทฺทญฺจํ สฺมมาวายาโม
 อภินฺเฉยฺโย, อุปกฺขจฺจํ สฺมมาสติ
 อภินฺเฉยฺยา, อวิกฺเขปญฺจํ สฺมมาสมาธิ
 อภินฺเฉยฺโย.

สฺมมาทิจฺฉิ เพราะอรรถว่าเห็น ธรรม
 วิจฺย สฺมมาสงฺกปฺโป เพราะอรรถว่ายกจิต
 สฺมมาวาจา เพราะอรรถว่ากำหนดเอา
 สฺมมากมฺมฺนฺโต เพราะอรรถว่าให้กุศลธรรม
 เกิด สฺมมาอาชีโว เพราะอรรถว่าปล่อยใส
 สฺมมาวายามะ เพราะอรรถว่าระคองไว้
 สฺมมาสติ เพราะอรรถว่าตั้งมั่น สฺมมาสมาธิ
 เพราะอรรถว่าไม่พึงข่าน ธรรมวิจฺย.

พันโทพิชิต กสิกรรม
 สร้างคณฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อาธิปไตยยฺยญฺเณ	อินทฺริยา	อินทฺริยฺเพราะอรรธว่่าเป็นใหญ่	ควร
อภิญฺเณยฺยา,	อกมฺปิยญฺเณ	พลา	รู้ยฺง
อภิญฺเณยฺยา,	นियฺยานญฺเณ	โพชฌนฺกา	โพชฌนฺคฺเพราะอรรธว่่านำออก
อภิญฺเณยฺยา,	เหตุญฺเณ	มคฺโค	เพราะอรรธว่่าเป็นเหตุ
อภิญฺเณยฺโย,	อุปฺภุจฺจณญฺเณ	สติปฺภุจฺจนา	อรรธว่่าตั้งมั่น
อภิญฺเณยฺยา,	ปทฺทณญฺเณ	สมฺมปฺปชานา	ตั้งไว้
อภิญฺเณยฺยา,	อิชฺฌณญฺเณ	อิทฺธิปาทา	อทิธาทเพราะอรรธว่่าสำเร็จ
อภิญฺเณยฺยา,	ตถญฺเณ	สจฺจจา	สัจจะเพราะอรรธว่่าเที่ยงแท้
อภิญฺเณยฺยา,	อภิญฺเณยฺยา.		ควรรู้ยฺง.

(๓๓)

อวิกฺเขปญฺเณ	สมโถ	อภิญฺเณยฺโย,	สมถะเพราะอรรธว่่าไม่ฟังช่่าน
อนุสฺสณญฺเณ	วิปฺสฺสนา	อภิญฺเณยฺยา,	รู้ยฺง
เอกรสฺสญฺเณ	สมถวิปฺสฺสนา	อภิญฺเณยฺยา,	วิปฺสฺสนาเพราะอรรธว่่าพิจารณา
อนตฺิวตฺตณญฺเณ	ยฺคนทฺธํ	อภิญฺเณยฺยํ.	สมถะและวิปฺสฺสนาเพราะอรรธว่่ามีกิจเสมอ

(๔)

กัน ธรรมที่เป็นคู่เพราะอรรธว่่าไม่ล่วงเลย

กันและกัน ควรรู้ยฺง. (๕)

สํวรญฺเณ	สํลวิสฺสุทฺธิ	อภิญฺเณยฺยา,	สํลวิสฺสุทฺธิเพราะอรรธว่่าสํรวม
อวิกฺเขปญฺเณ	จิตฺตวิสฺสุทฺธิ	อภิญฺเณยฺยา,	ควร
ทสฺสณญฺเณ	ทิกฺขวิสฺสุทฺธิ	อภิญฺเณยฺยา,	รู้ยฺง
มุตฺตญฺเณ	วิโมกฺโข	อภิญฺเณยฺโย,	จิตฺตวิสฺสุทฺธิเพราะอรรธว่่าไม่ฟังช่่าน

ทิกฺขวิสฺสุทฺธิเพราะอรรธว่่าเห็น

วิโมกฺช

เพราะอรรธว่่าหลุดพ้น

วิชาเพราะอรรธว่่า

คุณศรีสอวงศ์ พาชีรัตน์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ปฏิบัติเวธกุเจณ วิชชา อภิญเฌยยา, แทนตลอด วิมุตติเพราะอรรถว่าสละ ญาณ
 ปริจจาคกุเจณ วิมุตติ อภิญเฌยยา, ในความสิ้นไปเพราะอรรถว่าตัดขาด ญาณ
 สมุจเฉตกุเจณ ขเย ฌาณ อภิญเฌยยํ. ในความไม่เกิดขึ้นเพราะอรรถว่าสงบระงับ
 ปฏิปฺปสฺสทฺตกุเจณ อนุปปาเท ฌาณ กวรฺรุธึยง. (๘)
 อภิญเฌยยํ. (๘)

๒๐. ฉนฺโท มุลกุเจณ อภิญเฌยโย,
 มนสิกาโร สมุจฺจานกุเจณ อภิญเฌยโย,
 ผสฺโส สโมธานกุเจณ อภิญเฌยโย, เวทนา
 สโมสฺรณกุเจณ อภิญเฌยยา, สมาธิ
 ปมุขกุเจณ อภิญเฌยโย, สติ อาธิปเตยฺ-
 ยกุเจณ อภิญเฌยยา, ปณฺณา ตทฺตตรกุเจณ
 อภิญเฌยยา, วิมุตติ สารกุเจณ อภิญเฌยยา,
 อมโตะถึ นีพพานํ ปรีโยสานกุเจณ
 อภิญเฌยยํ. (๙)

๒๐. ฉันทะเพราะอรรถว่าเป็นมูล
 กวรฺรุธึยง มนสิการเพราะอรรถว่าเป็น
 สมุจฺจาน ผัสสะเพราะอรรถว่าประชุม
 เวทนา เพราะอรรถว่าเป็นที่ประชุมลง
 สมาธิเพราะอรรถว่าเป็นประธาน สติ
 เพราะอรรถว่าเป็นใหญ่ ปัญญาเพราะอรรถ
 ว่ายอดเยี่ยมกว่ากุศลธรรมนั้น ๆ วิมุตติ
 เพราะอรรถว่าเป็นแก่นสาร นีพพานอัน
 หัยงลงในอมตะ เพราะอรรถว่าเป็นที่สุด
 กวรฺรุธึยง. (๙)

เย เย ธมฺมา อภิญญาตา โหนฺติ,
 เต เต ธมฺมา ญาตา โหนฺติ, ตํญาตกุเจณ
 ฌาณํ, ปชานนกุเจณ ปณฺณา, เตน วุจฺจติ

ธรรมใด ๆ ที่รู้ยิ่งแล้ว ธรรมนั้น ๆ
 เป็นคุณที่รู้แล้ว ชื่อว่าญาณ เพราะอรรถว่า
 รู้ธรรมนั้น ชื่อว่าปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ทั่ว

คุณศรีสอวงศ์ พาชีรัตน์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

"อิเม ธมฺมา อภิญฺเวยฺยาติ โสทาวธานํ,
คัมปชานนา ปณฺณา สุตฺมเย ญาณฺ"ติ^๑ (๑)

เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "ปัญญา
เครื่องทรงจำธรรมที่ได้ฟังมา คือเป็น
เครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้ฟังมาแล้วนั้นว่า ธรรม
เหล่านี้ควรรู้อย่างไร ชื่อว่าสุตมยญาณ". (๑)

ทุตฺยภาณวาโร.

ทุตฺยภาณวาร จบ.

๒๑. กถิ "อิเม ธมฺมา ปริญฺเวยฺยา"ติ
โสทาวธานํ, คัมปชานนา ปณฺณา สุตฺมเย
ญาณํ :

๒๑. ปัญญาเครื่องทรงจำธรรมที่ได้
ฟังมา คือเป็นเครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้ฟังมา
แล้วนั้นว่า "ธรรมเหล่านี้ควรกำหนดรู้"
ชื่อว่าสุตมยญาณอย่างไร :

เอโก ธมฺโม ปริญฺเวยฺโย, ผสฺโส
สาสโว อูปาทานิโย. เทว ธมฺมา
ปริญฺเวยฺยา, นามญฺจ รูปญฺจ. ตโย ธมฺมา
ปริญฺเวยฺยา, ทิสฺโส เวทนา. จตฺตารो
ธมฺมา ปริญฺเวยฺยา, จตฺตารो อาหารา.
ปญฺจ ธมฺมา ปริญฺเวยฺยา, ปญฺจูปาทา-
นุกฺขนธา. ฉ ธมฺมา ปริญฺเวยฺยา, ฉ
อชฺชตฺติกานิ อายตนาणि. สตฺต ธมฺมา

ธรรมอย่างหนึ่งควรกำหนดรู้ คือ
ผัสสะอันมีอาสวะ เป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน.
ธรรม ๒ อย่าง ควรกำหนดรู้ คือ นาม ๑
รูป ๑. ธรรม ๓ อย่าง ควรกำหนดรู้ คือ
เวทนา ๓. ธรรม ๔ อย่าง ควรกำหนดรู้
คือ อาหาร ๔. ธรรม ๕ อย่าง ควร
กำหนดรู้ คืออุปาทานชั้น ๕. ธรรม
๖ อย่าง ควรกำหนดรู้ คือ อายตนะภายใน-
ภายนอก

^๑ ม. อี. ฉาน.

ปริณฺเวชฺยา, สตฺต วิณฺญาณฐฺติโย. อฏฺฐ
ธมฺมา ปริณฺเวชฺยา, อฏฺฐ โลกธมฺมา. นว
ธมฺมา ปริณฺเวชฺยา, นว สตฺตาวาสา. ทส
ธมฺมา ปริณฺเวชฺยา, ทสાયตนาณิ. (๑๐)

ใน ๖. ธรรม ๖ อย่าง ควรกำหนดรู้ คือ
วิณฺญาณฐฺติ ๖. ธรรม ๘ อย่าง ควร
กำหนดรู้ คือ โลกธรรม ๘. ธรรม ๙ อย่าง
ควรกำหนดรู้ คือ สตฺตาวาสา ๙. ธรรม
๑๐ อย่าง ควรกำหนดรู้ คือ อายตนะ ๑๐.
(๑๐)

สพฺพํ ภิกฺขเว ปริณฺเวชฺยํ, กิณฺจ
ภิกฺขเว สพฺพํ ปริณฺเวชฺยํ ? จกฺขุํ ภิกฺขเว
ปริณฺเวชฺยํ, รูปา ปริณฺเวชฺยา, จกฺขุวิณฺญาณํ
ปริณฺเวชฺยํ, จกฺขุสมฺผัสฺโส ปริณฺเวชฺโย,
ยมฺปิทํ^๑ จกฺขุสมฺผัสฺสพฺจฺจยา อุปฺปชฺชติ
เวทยิตํ สุขํ वा ทุกฺขํ वा อทุกฺขมฺสุขํ वा,
คฺมฺปิ ปริณฺเวชฺยํ.

คุณภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงควร
กำหนดรู้ คุณภิกษุทั้งหลาย ก็สิ่งทั้งปวงที่
ควรกำหนดรู้คืออะไร ? คือ ตา รูป จักขุ-
วิณฺญาณ จักขุสัมผัส สุขเวทนา ทุกขเวทนา
หรือแม้ทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะ
จักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ควรกำหนดรู้.

โสถํ ปริณฺเวชฺยํ, สทฺทา ปริณฺเวชฺยา ฯเปฯ
ฆานํ ปริณฺเวชฺยํ, กนฺธา ปริณฺเวชฺยา.
ชีวฺหา ปริณฺเวชฺยา, รสา ปริณฺเวชฺยา.
กาโย ปริณฺเวชฺโย, โผฏฺฐพฺพา ปริณฺเวชฺยา

หู ควรกำหนดรู้ เสียง... จมูก กลิ่น...
ลิ้น รส... กาย โผฏฐัพพะ... ใจ
ธรรมารมณ์ มโนวิณฺญาณ มโนสัมผัส
สุขเวทนา ทุกขเวทนา หรือแม้ทุกขม-

^๑ อธิ. ยทิตํ, เอวมฺปฺริยิ.

คุณศรีสอวงศ์ พาชีร์คน
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๕
๖
๗
๘
๙
๑๐
๑๑
๑๒
๑๓
๑๔
๑๕
๑๖
๑๗
๑๘
๑๙
๒๐
๒๑
๒๒
๒๓
๒๔
๒๕
๒๖
๒๗
๒๘
๒๙
๓๐
๓๑
๓๒
๓๓
๓๔
๓๕
๓๖
๓๗
๓๘
๓๙
๔๐
๔๑
๔๒
๔๓
๔๔
๔๕
๔๖
๔๗
๔๘
๔๙
๕๐

๗เป๗ มโน ปริณฺเณยโย, ธมฺมา สุขเวทนา ที่เกิดขึ้น เพราะมโนสัมผัสเป็น
 ปริณฺเณยยา, มโนวิณฺณณํ ปริณฺเณยฺยํ, ปัจจัย ควรกำหนดรู้.
 มโนสมฺพสฺสโส ปริณฺเณยโย. ยมฺปิหิ
 มโนสมฺพสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ
 วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมฺสุขํ วา, ตมฺปิ
 ปริณฺเณยฺยํ.

รูป ปริณฺเณยฺยํ. เวทนา ปริณฺเณยฺยา.
 สณฺหา ปริณฺเณยฺยา. สงฺขารฯ ปริณฺเณยฺยา.
 วิณฺณณํ ปริณฺเณยฺยํ. จกฺขุํ ปริณฺเณยฺยํ ๗เป๗
 ชรามรณํ ปริณฺเณยฺยํ ๗เป๗ อมโตคธํ
 นิพฺพานํ ปริโยสานญฺเฐน ปริณฺเณยฺยํ. เยสํ
 เยสํ ธมฺมานํ ปฏิลาภตฺถาย วายมฺนตฺสฺส,
 เต เต ธมฺมา ปฏิลฺลทฺธา โทหนฺติ, เอวํ เต
 ธมฺมา ปริณฺณตฺตา เจว โทหนฺติ ตีริตฺตา จ.

๒๒. เนกขมฺมํ ปฏิลาภตฺถาย
 วายมฺนตฺสฺส เนกขมฺมํ ปฏิลฺลทฺธํ โทติ, เอวํ
 โส ธมฺโม ปริณฺณตฺโต เจว โทติ ตีริตฺโต จ.
 อพฺยาปาหิ ปฏิลาภตฺถาย วายมฺนตฺสฺส
 อพฺยาปาโท ปฏิลฺลทฺโธ โทติ, เอวํ โส

รูป ควรกำหนดรู้ เวทนา สันฺหา สงฺขาร
 วิณฺณณณ จักฺขุ... ชราและมรณะ...
 นิพฺพานที่หยั่งลงในอมตะ เพราะอรรถว่า
 เป็นที่สุด ควรกำหนดรู้. บุคคลผู้พยายาม
 เพื่อจะได้ธรรมใด ๆ เป็นอันได้ธรรมนั้น ๆ
 แล้ว ธรรมเหล่านั้นเป็นธรรม อันบุคคลนั้น
 กำหนดรู้แล้วและพิจารณาแล้วอย่างนี้.

๒๒. บุคคลผู้พยายามเพื่อต้องการจะ
 ได้เนกขมฺมะ เป็นอันได้เนกขมฺมะแล้ว
 ธรรมนั้นเป็นธรรมอันบุคคลนั้น กำหนดรู้แล้ว
 และพิจารณาแล้วอย่างนี้. บุคคลผู้พยายาม
 เพื่อต้องการจะได้ความไม่พยาบาท เป็นอัน

กรมประชาสัมพันธ์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ธมฺโม ปริณฺหาโต เจว โหติ ตีริโต จ. ได้ความไม่พยายามแล้ว... บุคคลผู้
 อาโลกสณฺณํ ปฏิลาภตุถาย วายมนฺตสฺส พยายามเพื่อต้องการจะได้ อาโลกสฺสญฺญา เป็น
 อาโลกสณฺญา ปฏิลฺหุธา โหติ, เอวํ โส อันได้ อาโลกสฺสญฺญา แล้ว...
 ธมฺโม ปริณฺหาโต เจว โหติ ตีริโต จ.

อวิกฺเขปํ ปฏิลาภตุถาย วายมนฺตสฺส บุคคลผู้พยายาม เพื่อต้องการจะได้ความไม่
 อวิกฺเขโป ปฏิลฺหุโธ โหติ, เอวํ โส ธมฺโม พึงชาน เป็นอันได้ความไม่พึงชานแล้ว...
 ปริณฺหาโต เจว โหติ ตีริโต จ. บุคคลผู้พยายาม เพื่อต้องการจะได้ การ
 ธมฺมวตฺถานํ ปฏิลาภตุถาย วายมนฺตสฺส กำหนดธรรม เป็นอันได้ การกำหนดธรรม
 ธมฺมวตฺถานํ ปฏิลฺหุโธ โหติ, เอวํ โส แล้ว... บุคคลผู้พยายามเพื่อต้องการจะได้
 ธมฺโม ปริณฺหาโต เจว โหติ ตีริโต จ. ญาณ เป็นอันได้ ญาณแล้ว... บุคคลผู้
 ฌานํ ปฏิลาภตุถาย วายมนฺตสฺส ฌานํ พยายาม เพื่อต้องการจะได้ ความปราโมทย์
 ปฏิลฺหุโธ โหติ, เอวํ โส ธมฺโม ปริณฺหาโต เป็นอันได้ ความปราโมทย์แล้ว ธรรมนั้น
 เจว โหติ ตีริโต จ. ปามุชฺชํ เป็นธรรมอันบุคคลนั้น กำหนดรู้แล้ว และ
 ปฏิลาภตุถาย วายมนฺตสฺส ปามุชฺชํ ปฏิลฺหุโธ พิจารณาแล้วอย่างนี้. (๗)
 โหติ, เอวํ โส ธมฺโม ปริณฺหาโต เจว
 โหติ ตีริโต จ. (๗)

ปจฺมชฺฌานํ ปฏิลาภตุถาย วายมนฺตสฺส บุคคลผู้พยายาม เพื่อต้องการจะได้
 ปจฺมชฺฌานํ ปฏิลฺหุโธ โหติ, เอวํ โส ธมฺโม ปจฺมฌาน เป็นอันได้ ปจฺมฌานแล้ว ธรรมนั้น
 ปริณฺหาโต เจว โหติ ตีริโต จ. หุตฺติยชฺฌานํ เป็นธรรมอันบุคคลนั้น กำหนดรู้แล้ว และ

กรมประชาสัมพันธ์

สร้างค้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อ ถวาย เป็นพุทธบูชา

สงวนลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๕๕

ฯเปฯ ตติยชฺฌานํ. จตุตฺถชฺฌานํ พิจารณาแล้วอย่างนี้. บุคคลผู้พยายามเพื่อ
 ปฏิลาภตฺถาย วายมนฺตสฺส จตุตฺถชฺฌานํ ต้องการจะได้ตติยฌาน... ตติยฌาน...
 ปฏิทฺธํ โหติ, เอวํ โส ธมฺโม ปริณฺหาโต จตุตฺถฌาน เป็นอันได้จตุตถฌานแล้ว...
 เจว โหติ ตีริโต จ.

อากาสาณฺจายตนสมาปตฺตี ปฏิลาภตฺถาย บุคคลผู้พยายาม เพื่อต้องการจะได้อากา-
 วายมนฺตสฺส. อากาสาณฺจายตนสมาปตฺตี สานฺณฺจายตนสมาปตฺตี... วิญฺญาณฺญายตน-
 ปฏิทฺธํ โหติ, เอวํ โส ธมฺโม ปริณฺหาโต สมาปตฺตี... อากิณฺจณฺญายตนสมาปตฺตี...
 เจว โหติ ตีริโต จ. วิญฺญาณฺญายตน- เนวสฺสณฺยานาสฺสณฺญายตนสมาปตฺตี เป็นอันได้
 สมาปตฺตี ปฏิลาภตฺถาย วายมนฺตสฺส เนวสฺสณฺยานาสฺสณฺญายตนสมาปตฺตีแล้ว ธรรมนั้น
 วิญฺญาณฺญายตนสมาปตฺตี ปฏิทฺธํ โหติ, เป็นธรรมอันบุคคลนั้นกำหนดรู้แล้ว และ
 เอวํ โส ธมฺโม ปริณฺหาโต เจว โหติ พิจารณาแล้วอย่างนี้. (๘)

ตีริโต จ. อากิณฺจณฺญายตนสมาปตฺตี
 ปฏิลาภตฺถาย วายมนฺตสฺส อากิณฺจณฺญายตน-
 สมาปตฺตี ปฏิทฺธํ โหติ, เอวํ โส ธมฺโม
 ปริณฺหาโต เจว โหติ ตีริโต จ.
 เนวสฺสณฺยานาสฺสณฺญายตนสมาปตฺตี ปฏิ-
 ลาภตฺถาย วายมนฺตสฺส เนวสฺสณฺยานาสฺสณฺญา-
 ยตนสมาปตฺตี ปฏิทฺธํ โหติ, เอวํ โส
 ธมฺโม ปริณฺหาโต เจว โหติ ตีริโต จ.
 (๘)

คุณนอม จันทศรี

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อนิจฺจานุปัสฺสนํ ปฏฺิลาภตฺถาย วาย-
 มนฺตสฺส อนิจฺจานุปัสฺสนา ปฏฺิลทฺธา โหติ,
 เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺหาโต เจว โหติ
 ตีริโต จ. ทุกฺขานุปัสฺสนํ ปฏฺิลาภตฺถาย
 วายมนฺตสฺส ทุกฺขานุปัสฺสนา ปฏฺิลทฺธา โหติ,
 เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺหาโต เจว โหติ
 ตีริโต จ. อนตฺตานุปัสฺสนํ ปฏฺิลาภตฺถาย
 วายมนฺตสฺส อนตฺตานุปัสฺสนา ปฏฺิลทฺธา
 โหติ, เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺหาโต เจว
 โหติ ตีริโต จ. นิพฺพิทานุปัสฺสนํ
 ปฏฺิลาภตฺถาย วายมนฺตสฺส นิพฺพิทานุปัสฺสนา
 ปฏฺิลทฺธา โหติ, เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺหาโต
 เจว โหติ ตีริโต จ. วิราคานุปัสฺสนํ
 ปฏฺิลาภตฺถาย วายมนฺตสฺส วิราคานุปัสฺสนา
 ปฏฺิลทฺธา โหติ, เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺหาโต
 เจว โหติ ตีริโต จ. นิโรธานุปัสฺสนํ
 ปฏฺิลาภตฺถาย วายมนฺตสฺส นิโรธานุปัสฺสนา
 ปฏฺิลทฺธา โหติ, เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺหาโต
 เจว โหติ ตีริโต จ. ปฏฺินิสฺสํกคฺคานุปัสฺสนํ
 ปฏฺิลาภตฺถาย วายมนฺตสฺส ปฏฺินิสฺสํกคฺคานุ-

บุคคลผู้พยายาม เพื่อต้องการจะได้
 อนิจฺจานุปัสฺสนา เป็นอันได้อนิจฺจานุปัสฺสนา
 แล้ว ธรรมนั้น เป็นธรรมอันบุคคลนั้นกำหนด
 รู้แล้วและพิจารณาแล้วอย่างนี้. บุคคลผู้
 พยายามเพื่อต้องการจะได้ทุกฺขานุปัสฺสนา..
 อนตฺตานุปัสฺสนา... นิพฺพิทานุปัสฺสนา...
 วิราคานุปัสฺสนา... นิโรธานุปัสฺสนา...
 ปฏฺินิสฺสํกคฺคานุปัสฺสนา... (ชฺยานุปัสฺสนา...
 วฺยานุปัสฺสนา... วิปริณฺหมานุปัสฺสนา...)
 อนิมิตฺตานุปัสฺสนา... อัปฺปณฺธิคฺคานุปัสฺสนา..
 สฺสอญฺญตานุปัสฺสนา... เป็นอันได้สฺสอญฺญตานุ-
 ปัสฺสนาแล้ว ธรรมนั้น เป็นธรรมอันบุคคล
 นั้นกำหนดรู้แล้วและพิจารณาแล้วอย่างนี้.

คุณถนอม จันทศรี

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๒๕๒๕

ปัสสนา ปฏิลทฺธา โหติ, เอวํ โส ฌมฺโม
ปริณฺหาโต เจว โหติ ตีริโต จ.

(ขยานุปัสสนํ ปฏิลาภคฺถาย วายมนฺตสฺส
ขยานุปัสสนา ปฏิลทฺธา โหติ, เอวํ โส
ฌมฺโม ปริณฺหาโต เจว โหติ ตีริโต จ.

วยานุปัสสนํ ปฏิลาภคฺถาย วายมนฺตสฺส
วยานุปัสสนา ปฏิลทฺธา โหติ, เอวํ โส
ฌมฺโม ปริณฺหาโต เจว โหติ ตีริโต จ.

วิปริณามานุปัสสนํ ปฏิลาภคฺถาย วายมนฺตสฺส
วิปริณามานุปัสสนา ปฏิลทฺธา โหติ, เอวํ
โส ฌมฺโม ปริณฺหาโต เจว โหติ ตีริโต

จ.) อนิมิตฺตานุปัสสนํ ปฏิลาภคฺถาย
วายนฺตสฺส อนิมิตฺตานุปัสสนา ปฏิลทฺธา
โหติ, เอวํ โส ฌมฺโม ปริณฺหาโต เจว
โหติ ตีริโต จ. อပ္ปณฺหิตานุปัสสนํ

ปฏิลาภคฺถาย วายมนฺตสฺส อပ္ปณฺหิตานุ-
ปัสสนา ปฏิลทฺธา โหติ, เอวํ โส ฌมฺโม
ปริณฺหาโต เจว โหติ ตีริโต จ.

สฺสณฺณตานุปัสสนํ ปฏิลาภคฺถาย วายมนฺตสฺส
สฺสณฺณตานุปัสสนา ปฏิลทฺธา โหติ, เอวํ โส
ฌมฺโม ปริณฺหาโต เจว โหติ ตีริโต จ.

คุณถนอม จันทศรี

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โหติ, เอวํ โส ธมฺโม ปริณฺหาโต เจว แล้ว ธรรมนั้น เป็นธรรมอันบุคคลนั้น
 โหติ ตีริโต จ. สกทาคามิมคฺคํ กำหนดรู้แล้ว และพิจารณาแล้วอย่างนี้.
 ปฏิลาภตฺถาย วายมนฺตสฺส สกทาคามิมคฺโค บุคคลผู้พยายามเพื่อต้องการจะได้สกทาคา-
 ปฏิลฺหฺโต โหติ, เอวํ โส ธมฺโม ปริณฺหาโต มิมรรค... อนาคามิมรรค... อรหัต-
 เจว โหติ ตีริโต จ. อนาคามิมคฺคํ มรรค เป็นอันได้อรหัตมรรคแล้ว ธรรมนั้น
 ปฏิลาภตฺถาย วายมนฺตสฺส อนาคามิมคฺโค เป็นธรรมอันบุคคลนั้นกำหนดรู้แล้ว และ
 ปฏิลฺหฺโต โหติ, เอวํ โส ธมฺโม ปริณฺหาโต พิจารณาแล้วอย่างนี้. (๔)
 เจว โหติ ตีริโต จ. อรหตฺตมคฺคํ
 ปฏิลาภตฺถาย วายมนฺตสฺส อรหตฺตมคฺโค
 ปฏิลฺหฺโต โหติ, เอวํ โส ธมฺโม ปริณฺหาโต
 เจว โหติ ตีริโต จ. (๔)

เยสํ เยสํ ธมฺมานํ ปฏิลาภตฺถาย บุคคลผู้พยายาม เพื่อต้องการจะได้
 วายมนฺตสฺส, เต เต ธมฺมา ปฏิลฺหฺธา ธรรมใด ๆ เป็นอันได้ธรรมนั้น ๆ แล้ว
 โทหนฺติ, เอวํ เต ธมฺมา ปริณฺหาตา เจว ธรรมเหล่านั้น เป็นธรรมอันบุคคลนั้นกำหนด
 โทหนฺติ ตีริตา จ. คํผาตฺถุ เจน ฌานํ, รู้แล้วและพิจารณาแล้วอย่างนี้. ชื่อว่าญาณ
 ปชานนฺนุ เจน ปณฺญา, เตน วุจฺจติ "อิมํ เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น, ชื่อว่าปัญญา
 ธมฺมา ปริณฺเฉยฺยชาติ โสดาวธานํ, เพราะอรรถว่ารู้ชัด, เพราะเหตุนี้ท่านจึง
 คํปชานนา ปณฺญา สุตฺตมเย ฌานนฺ"ติ. (๒) กล่าวว่า "ปัญญาเครื่องทรงจำธรรมที่ได้ฟัง
 มาแล้ว คือ เครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้ฟังมาแล้ว

คุณทองคำ เศษสี่

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

นั่นว่า ธรรมเหล่านี้ควรกำหนดรู้ ชื่อว่า สุตมยญาณ". (๒)

๒๓. กถิ "อิเม ธมฺมา ปหาคพฺพา"ติ โสิตาวธานํ, คัมปชานนา ปณฺญา สุตมยญาณํ :

๒๓. ปัญญาเครื่องทรงจำธรรมที่ได้ฟังมาแล้ว คือเครื่องรู้จักธรรมที่ได้ฟังมาแล้วนั่นว่า "ธรรมเหล่านี้ควรละ" ชื่อว่า สุตมยญาณอย่างไร:

เอโก ธมฺโม ปหาคพฺโ, อสฺมิมาโน. เทว ธมฺมา ปหาคพฺพา, อวิชฺชา จ ภวตณฺหา จ. ตโย ธมฺมา ปหาคพฺพา, คิสฺโส ตณฺหา. จตฺตาริ ธมฺมา ปหาคพฺพา, จตฺตาริ โธฆา. ปณฺจ ธมฺมา ปหาคพฺพา, ปณฺจ นีวรณานิ. ฉ ธมฺมา ปหาคพฺพา, ฉ ตณฺหากายา. สตฺต ธมฺมา ปหาคพฺพา, สตฺตานุสฺยา. อฏฺฐ ธมฺมา ปหาคพฺพา, อฏฺฐ มิจฺฉตฺตา. นว ธมฺมา ปหาคพฺพา, นว ตณฺหามูลกา ธมฺมา. ทส ธมฺมา ปหาคพฺพา, ทส มิจฺฉตฺตา.

ธรรมอย่างหนึ่งควรละคืออัสสมิมานะ. ธรรม ๒ อย่างควรละ คือ อวิชชา ๑ ภวตณฺหา ๑. ธรรม ๓ อย่างควรละ คือ ตณฺหา ๓. ธรรม ๔ อย่างควรละ คือ โธฆะ ๔. ธรรม ๕ อย่างควรละ คือ นีวรณ ๕. ธรรม ๖ อย่างควรละ คือ กองตณฺหา ๖. ธรรม ๗ อย่างควรละ คือ อนุสฺย ๗. ธรรม ๘ อย่างควรละ คือ มิจฉตตะ ๘. ธรรม ๙ อย่างควรละ คือ ธรรมมีตณฺหาเป็นมูลเหตุ ๙. ธรรม ๑๐ อย่างควรละ คือ มิจฉตตะ ๑๐.

๒๔. เทว ปหานานิ, สมฺมุจฺเจทฺท- ปหานํ ปฏิปฺสสฺสทฺธิปหานํ. สมฺมุจฺเจทฺท-

๒๔. ปหานะ ๒ คือสมฺมุจฺเจทฺทปหานะ ๑ ปฏิปฺสสฺสทฺธิปหานะ ๑. สมฺมุจฺเจทฺทปหานะ อัน

คุณทองคำ เศษสี
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปทานฉจ โลกุตฺตริ ชยคามิมคฺคิ ภาวยโต,
ปฏิบัติสฺสทฺธิปทานฉจ ผลกฺขณ.

เป็นโลกุตรมรรค และปฏิบัติสัทธิปทานะ อัน
เป็นโลกุตระผล ในขณะแห่งผลย่อมมีแก่บุคคล
ผู้เจริญมรรคเครื่องให้ถึงความสิ้นไป.

ศีลิตฺติ ปทานานิ : กามานเมตฺติ นิสฺสรณํ ยทิตฺติ
เนกขมฺมํ, รูปานเมตฺติ นิสฺสรณํ ยทิตฺติ
อารุပ္ปํ. ยํ โข ปน กิณฺจิ ภูตํ สงฺขตํ
ปฏิจฺจ สมุပ္ปนํ นิโรธ, ตสฺส นิสฺสรณํ.
เนกขมฺมํ ปฏิทฺธสฺส กามา ปหีนา เจว
โหนติ ปริจฺจตฺตา จ, อารุပ္ปํ ปฏิทฺธสฺส
รูปา ปหีนา เจว โหนติ ปริจฺจตฺตา จ
นิโรธํ ปฏิทฺธสฺส สงฺขารา ปหีนา เจว
โหนติ ปริจฺจตฺตา จ.

ปทานะ ๓ คือ เนกขัมมะ เป็นอุบายเครื่อง
สลัดออกจากกาม ๑ อรูปฌานเป็นอุบาย
เครื่องสลัดออกจากรูป ๑ นิโรธ เป็นอุบาย
เครื่องสลัดออกจากสังขตธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว
อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาศัยกันและกัน
เกิดขึ้น ๑ บุคคลผู้ได้เนกขัมมะเป็นอันละ
และสละกามได้แล้ว บุคคลผู้ได้อรูปฌานเป็น
อันละและสละรูปได้แล้ว บุคคลผู้ได้นิโรธ
เป็นอันละและสละสังขารได้แล้ว.

จตฺตาริ ปทานานิ : ทุกฺขสจฺจํ ปริณฺหา-
ปฏิวาธํ ปฏิวิชฺฌนฺโต ปชหติ, สมุทฺยสจฺจํ
ปทานปฏิวาธํ ปฏิวิชฺฌนฺโต ปชหติ,
นิโรธสจฺจํ สจฺจิกิริยาปฏิวาธํ ปฏิวิชฺฌนฺโต
ปชหติ, มคฺคสจฺจํ ภาวนาปฏิวาธํ
ปฏิวิชฺฌนฺโต ปชหติ.

ปทานะ ๔ คือบุคคลผู้แห่งตลอดทุกขสังข์ อัน
เป็นการแห่งตลอดด้วยการกำหนดรู้ ย่อม
ละกิเลสที่ควรละได้ ๑ บุคคลผู้แห่งตลอด
สมุทัยสังข์ อันเป็นการแห่งตลอดด้วยการละ
ย่อมละกิเลสที่ควรละได้ ๑ บุคคลผู้แห่งตลอด
นิโรธสังข์ อันเป็นการแห่งตลอดด้วยการทำ

^๑ ฉ. ปชหาติ.

คุณทองคำ เศษสี่

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ให้แจ้ง ย่อมละกิเลสที่ควรละได้ ๑ บุคคลผู้
แห่งตลอดมรรคสัง อันเป็นการแห่งตลอด
ด้วยการเจริญ ย่อมละกิเลสที่ควรละได้ ๑.

ปณฺจ ปทานานิ : วิกฺขมฺภนฺนปฺทานํ ตทฺงคฺป-
ปทานํ สมฺมุจฺเจทฺตปฺทานํ ปฏิปฺปสฺสทฺธิปฺทานํ
นิสฺสรณฺณปฺทานํ. วิกฺขมฺภนฺนปฺทานณฺจ
นีวรณานิ ปจฺมชฺฌานํ ภาวยโต,
ตทฺงคฺปปฺทานณฺจ ทิฏฺฐิกตานิ นิพฺเพชฺฌภาคิยํ
สมาริ ภาวยโต, สมฺมุจฺเจทฺตปฺทานณฺจ
โลกุตฺตรํ ชยคามิมคฺคํ ภาวยโต,
ปฏิปฺปสฺสทฺธิปฺทานณฺจ ผลกฺขณฺ, นิสฺสรณฺณ-
ปฺทานณฺจ นิโรธํ นิพฺพานํ.

ปทานะ ๕ คือ วิกขัมภนปทานะ ๑ ตทังค-
ปทานะ ๑ สมุจเจตปทานะ ๑ ปฏิปัสสทธิ-
ปทานะ ๑ นิสสรณปทานะ ๑. วิกขัมภน-
ปทานะ ได้แก่ การละนิวรณ์ด้วยการข่มไว้
ของบุคคลผู้เจริญปฐมฌาน ตทังคปทานะ
ได้แก่การละทิวฏด้วยองค์นั้น ๆ ของบุคคล
ผู้เจริญสมาธิ อันเป็นไปในส่วนแห่งการ
ทำลายกิเลส สมุจเจตปทานะ ได้แก่การละ
กิเลสได้เด็ดขาดของบุคคลผู้เจริญมรรคที่ให้
ถึงความสิ้นกิเลสอันเป็นโลกุตระ ปฏิปัสสทธิ
ปทานะ ได้แก่การละกิเลสอย่างราบคาบ
ในขณะแห่งผล และนิสสรณปทานะ ได้แก่
การละกิเลสด้วยการสลัดออกไปเป็นนิพพาน
คือนิโรธ.

สพฺพํ ภิกฺขเว ปหาตพฺพํ. กิณฺจ
ภิกฺขเว สพฺพํ ปหาตพฺพํ ? จกฺขุ ภิกฺขเว

กุรฺรภิกฺขุทฺถฺหลาย สิ่งทັงปวงควรละ
กุรฺรภิกฺขุทฺถฺหลาย ก็สิ่งทັงปวงควรละคือ

คุณทองคำ เศษสี
สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปหาคัพพัง, รูป ปหาคัพพัง, จกฺขุวิญญานัง อะไร ? คือจักขุ รูป จักขุวิญญาน จักขุ-
 ปหาคัพพัง, จกฺขุสมฺผลฺโส ปหาคัพพโ. ยมฺปิที่ สัมผัส สุขเวทนา ทุกขเวทนา หรือแม้
 จกฺขุสมฺผลฺสฺปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ อทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัส
 วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ เป็นปัจจัย ควรละ.
 ปหาคัพพัง.

โสถํ ปหาคัพพัง, สทฺธา ปหาคัพพวา ฯเปฯ หู เสียง... จมูก กลิ่น... ลิ้น รส...
 ฆานํ ปหาคัพพัง, คนฺธา ปหาคัพพวา. ชิวฺหา กาย โผฏฺฐัพพะ... ใจ ธรรมารมณ์...
 ปหาคัพพวา, รสา ปหาคัพพวา, กาโย มโนวิญญาน... มโนสัมผัส... สุขเวทนา
 ปหาคัพพโ, โผฏฺฐัพพวา ปหาคัพพวา. มโน ทุกขเวทนา หรือแม้ทุกขมสุขเวทนาที่
 ปหาคัพพโ, ฌมฺมา ปหาคัพพวา. มโนวิญญานัง เกิดขึ้น เพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยควรละ.
 ปหาคัพพัง, มโนสมฺผลฺโส ปหาคัพพโ. ยมฺปิที่
 มโนสมฺผลฺสฺปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ
 วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ
 ปหาคัพพัง.

รูปํ ปสฺสนฺโต ปชฺหติ, เวทณํ ปสฺสนฺโต เมื่อพิจารณาเห็นรูป โดยความเป็นของไม่
 ปชฺหติ, สณฺณํ ปสฺสนฺโต ปชฺหติ, สงฺขารา เทียงเป็นต้น ย่อมละกิเลสที่ควรละได้ เมื่อ
 ปสฺสนฺโต ปชฺหติ, วิญญานํ ปสฺสนฺโต ปชฺหติ. พิจารณาเห็นเวทนา... สัญญา...
 จกฺขุ ฯเปฯ ชรามรณํ ฯเปฯ อมโตคฺคิ สงฺขาร... วิญญาน... จักขุ ฯลฯ ชรา
 นิพฺพานํ ปริโยสานญฺเณ ปสฺสนฺโต ปชฺหติ. และมรณะ... นิพพานอันหยั่งลงสู่อมตะ

คุณพรพิมล ประมวลทรัพย์

สร้างค้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

เย เย ธมฺมา ปหีนา โทหนฺติ, เต เต
ธมฺมา ปริจฺจตุตา โทหนฺติ, ตํณาทญฺเฐน
ณฺณํ, ปชานนญฺเฐน ปณฺณา, เตน วุจฺจติ
"อิมเ ธมฺมา ปหาตพฺพาทิ โสิตาวธานํ,
ตํปชานนา ปณฺณา สุตมเย ญาณ"ติ. (๓)

(ด้วยความเป็นอนัตตา) ด้วยอรรถว่าเป็น
ที่สุด ย่อมละกิเลสที่ควรละได้, ธรรมใด ๆ
เป็นธรรมที่ละได้แล้ว ธรรมนั้น ๆ เป็นอัน
ละได้แล้ว, ชื่อว่าญาณ เพราะอรรถว่า
รู้ธรรมนั้น ชื่อว่าปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด
เพราะเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า "ปัญญา
เครื่องทรงจำธรรมที่ได้ฟังมาแล้ว คือ
เครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้ฟังมาแล้วนั้นว่า ธรรม
เหล่านี้ควรละ ชื่อว่าสุตมยญาณ". (๓)

ศตยภาณวาโร.

ศตยภาณวาร จบ.

๒๕. กถํ "อิมเ ธมฺมา ภาเวตพฺพาทิ
โสิตาวธานํ, ตํปชานนา ปณฺณา สุตมเย
ณฺณํ :

๒๕. ปัญญาเครื่องทรงจำธรรมที่ได้
ฟังมาแล้ว คือเครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้ฟังมา
แล้วนั้นว่า "ธรรมเหล่านี้ควรเจริญ" ชื่อว่า
สุตมยญาณอย่างไร :

เอโก ธมฺโม ภาเวตพฺโพ : กายกตา
สตี สาทสทกตา. เทว ธมฺมา ภาเวตพฺพา:
สมโถ จ วิปัสสนา จ. ตโย ธมฺมา
ภาเวตพฺพา : ตโย สมฺมาธิ. จตุคาวโร

ธรรมอย่างหนึ่งควรเจริญ คือกาย-
กตาสติ อันสทรรคด้วยความสำราญ ธรรม
๒ อย่างควรเจริญ คือ สมถะ ๑ วิปัสสนา ๑
ธรรม ๓ อย่างควรเจริญ คือ สมฺมาธิ ๓

คุณพรพิมล ประมวลทรัพย์

สร้างคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ธมฺมา ภาเวตฺตฺวา : จตฺตวโร สติ- ธรรม ๔ อย่างควรเจริญ คือสติปัฏฐาน ๔.
 ปฏฺจนา.

ปณฺจ ธมฺมา ภาเวตฺตฺวา : ปณฺจกฺโข ธรรม ๕ อย่างควรเจริญ คือ สัมมาสมาธิมี
 สัมมาสมาธิ^๑. ฉ ธมฺมา ภาเวตฺตฺวา : ฉ อํกํ ๕ ธรรม ๖ อย่างควรเจริญ คือ
 อนุสฺสตีฏฺจนาณิ. สตฺต ธมฺมา ภาเวตฺตฺวา : อนุสฺสตี ๖ ธรรม ๗ อย่างควรเจริญ คือ
 สตฺต โพชฺฌนฺกา. อฏฺฐ ธมฺมา ภาเวตฺตฺวา : โพชฌนํ ๗ ธรรม ๘ อย่างควรเจริญ คือ
 อริโย อฏฺฐกฺโข มกฺโข. นว ธมฺมา อริยมรรคมีองค์ ๘ ธรรม ๙ อย่างควรเจริญ
 ภาเวตฺตฺวา : นว ปาริสฺสฺสตีปฺปชานินฺจนาณิ. คือ อํกํอันเป็นประธานแห่งความบริสุทธิ์
 ทส ธมฺมา ภาเวตฺตฺวา : ทส (ปาริสฺสฺสตี) ๙ ธรรม ๑๐ อย่างควรเจริญ
 กสิณายตนาณิ. คือ กสิณ ๑๐.

๒๖. เทว ภาวนา : โลกียา จ ๒๖. ภาวนา ๒ คือโลกียภาวนา ๑
 ภาวนา, โลกุตฺตรา จ ภาวนา. ติสฺโส โลกุตฺตรภาวนา ๑. ภาวนา ๓ คือ การ
 ภาวนา : รูปาวจรกฺุสลานํ ธมฺมานํ เจริญธรรมอันเป็นรูปาวจรกฺุสล ๑ การเจริญ
 ภาวนา, อรูปาวจรกฺุสลานํ ธมฺมานํ ธรรมอันเป็นอรูปาวจรกฺุสล ๑ การเจริญกฺุสล-
 ภาวนา, อปริยาปนฺนानํ กฺุสลานํ^๒ ธมฺมานํ ธรรมอันไม่นับเนื่องในโลก (โลกุตฺตรกฺุสล) ๑.
 ภาวนา. รูปาวจรกฺุสลานํ ธมฺมานํ ภาวนา การเจริญธรรมอันเป็นรูปาวจรกฺุสล เป็น
 อตฺถิ หีนา, อตฺถิ มชฺฌิมา^๓, อตฺถิ ปณีตา, ส่วนเลวก็มี เป็นส่วนปานกลางก็มี เป็นส่วน

^๑ ฉ. สมาธิ.

^๒ ฉ. อปริยาปนฺนกฺุสลานํ.

^๓ ฉ. มชฺฌา.

คุณชัยรัตน์ พิสุทธิศรีสกุล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อรุปาวจรกุสลานํ ฌมฺมานํ ภาวนา อตฺถิ
 ทัณฺหา, อตฺถิ มชฺฌิมา, อตฺถิ ปถิตา,
 อปริยาปนฺนํ กุสลานํ ฌมฺมานํ ภาวนา^(๑)
 ปถิตา.

ประณีตก็มี การเจริญธรรมอันเป็นอรุปาวจร
 กุศล เป็นส่วนเลวก็มี เป็นส่วนปานกลางก็มี
 เป็นส่วนประณีตก็มี การเจริญกุศลธรรมอัน
 ไม่นับเนื่องในโลก เป็นส่วนประณีตอย่าง-
 เดียว.

๒๗. จตฺสฺโส ภาวนา ทุกฺขสจฺจํ
 ปรีณฺวาปฏฺเฐวํ ปฏฺวิชฺฌนฺโต ภาเวติ,
 สมุทฺยสจฺจํ ปทานปฏฺเฐวํ ปฏฺวิชฺฌนฺโต
 ภาเวติ, นิโรธสจฺจํ สจฺฉิกิริยาปฏฺเฐวํ
 ปฏฺวิชฺฌนฺโต ภาเวติ, มคฺคสจฺจํ ภาวนา-
 ปฏฺเฐวํ ปฏฺวิชฺฌนฺโต ภาเวติ : อีมา
 จตฺสฺโส ภาวนา. (๔)

๒๗. ภาวนา ๔ คือเมื่อแทงตลอด
 ทุกขสัง อันเป็นการแทงตลอดด้วยปัญญา
 ชื่อว่าเจริญอริยมรรค ๑ เมื่อแทงตลอด
 สมุทัยสัง อันเป็นการแทงตลอดด้วยปทานะ
 ชื่อว่าเจริญอริยมรรค ๑ เมื่อแทงตลอด
 นิโรธสัง อันเป็นการแทงตลอดด้วยการ
 กระทำให้แจ้ง ชื่อว่าเจริญอริยมรรค ๑
 เมื่อแทงตลอดมรรคสัง อันเป็นการแทง
 ตลอดด้วยภาวนา ชื่อว่าเจริญอริยมรรค ๑
 นี้ ชื่อว่าภาวนา ๔. (๔)

อปราบิ จตฺสฺโส ภาวนา เอสนา-
 ภาวนา, ปฏฺิลากภาวนา, เอกรสภาวนา,
 อาเสวนาภาวนา. กตมา เอสนาภาวนา ?

ภาวนา ๔ อีกประการหนึ่ง คือ
 เอสนาภาวนา ๑ ปฏฺิลากภาวนา ๑ เอกรส-
 ภาวนา ๑ อาเสวนาภาวนา ๑. เอสนา-

^๑ อ. อตฺถิ.

สพฺเพสํ สสมาธิ สสมาปชฺชนฺตานํ ตตฺถ ชาตา
ธมฺมา เอกรสา โทหนฺตํติ อัยฺย เอสนา-
ภาวนา.

กตมา ปฏิลาภภาวนา ? สพฺเพสํ สสมาธิ
สสมาปนฺนํ ตตฺถ ชาตา ธมฺมา อณฺณมณฺณ
นาตีวตฺตุนฺตํติ อัยฺย ปฏิลาภภาวนา.

กตมา เอกรสภาวนา ? อธิโมกฺขญฺเณ
สทฺธินฺทฺริยํ ภาวยโต สทฺธินฺทฺริยสฺส วเสน
จตฺตารี อินฺทฺริยานิ เอกรสา โทหนฺตํติ
อินฺทฺริยานํ เอกรสญฺเณ ภาวนา,
(ปกฺคทญฺเณ วิริยอินฺทฺริยํ ภาวยโต
วิริยอินฺทฺริยสฺส วเสน จตฺตารี อินฺทฺริยานิ
เอกรสา โทหนฺตํติ อินฺทฺริยานํ เอกรสญฺเณ
ภาวนา.) อุปกฺจจฺญญฺเณ สตินฺทฺริยํ
ภาวยโต สตินฺทฺริยสฺส วเสน จตฺตารี
อินฺทฺริยานิ เอกรสา โทหนฺตํติ อินฺทฺริยานํ

ภาวนาเป็นไฉน ? เมื่อพระโยคาวจรทั้งปวง
เข้าสมาธิอยู่ ธรรมทั้งหลายที่เกิดในสมาธิ
นั้น มีกิจเป็นอย่างเดียวกัน เพราะฉะนั้น
ภาวนานี้จึงชื่อว่าเอสนาภาวนา.

ปฏิลาภภาวนาเป็นไฉน ? เมื่อพระโยคาวจร
ทั้งปวงเข้าสมาธิแล้ว ธรรมทั้งหลายที่เกิด
ในสมาธินั้น ไม่เป็นไปล่วงกันและกัน
เพราะฉะนั้นภาวนานี้ จึงชื่อว่าปฏิลาภ-
ภาวนา.

เอกรสภาวนาเป็นไฉน ? เมื่อพระโยคาวจร
เจริญสัทธินทรีย์ เพราะอรรถว่าน้อมใจเชื่อ
อินทรีย์อีก ๔ อย่าง มีกิจเป็นอย่างเดียวกัน
ด้วยสามารถแห่งสัทธินทรีย์ เพราะฉะนั้น
ชื่อว่าภาวนา เพราะอรรถว่าอินทรีย์ทั้ง-
หลายมีกิจเป็นอย่างเดียวกัน (เมื่อพระ-
โยคาวจรเจริญวิริยอินทรีย์ เพราะอรรถว่า
ประคองไว้...) เมื่อเจริญสตินทรีย์เพราะ
อรรถว่าตั้งมั่น... เมื่อเจริญสมาธิอินทรีย์
เพราะอรรถว่าไม่ฟุ้งซ่าน... เมื่อเจริญ

คุณอารมณ์-คุณฌีรติ-คุณอุปลรติ-คุณศิริพจน์ ธรรมขจรจิต

และคุณนงลักษณ์ ลักษณะาศีฬนกุล ขออุทิศให้แก่ญาติผู้ใหญ่ผู้ล่วงลับไปแล้ว

เอกรสภูเจณ ภาวนา. อวิกุเขปภูเจณ ปัญญินทรีย์ เพราะอรรถว่าเห็น อินทรีย์อีก
 สมาธิทรีย์ กาวยโต สมาธิทรียสส ๔ อย่าง มีกิจอย่างเดียวกัน ด้วยสามารถ
 วเสน จตุตถาริ อินทรีย์านิ เอกรสา โทนุคิตติ ปัญญินทรีย์ เพราะฉะนั้นชื่อว่าภาวนา
 อินทรีย์านิ เอกรสภูเจณ ภาวนา, เพราะอรรถว่า อินทรีย์ทั้งหลายมีกิจเป็น
 ทสสนภูเจณ ปณฺณินทรีย์ กาวยโต อย่างเดียวกัน.
 ปณฺณินทรียสส วเสน จตุตถาริ อินทรีย์านิ
 เอกรสา โทนุคิตติ อินทรีย์านิ เอกรสภูเจณ
 ภาวนา.

อสสทธิเย อกมฺปิยภูเจณ สทฺธาพลํ
 กาวยโต สทฺธาพลสส วเสน จตุตถาริ พลานิ
 เอกรสา โทนุคิตติ พลานํ เอกรสภูเจณ
 ภาวนา, โกสชฺเช อกมฺปิยภูเจณ วิริยพลํ
 กาวยโต วิริยพลสส วเสน จตุตถาริ พลานิ
 เอกรสา โทนุคิตติ พลานํ เอกรสภูเจณ
 ภาวนา, ปมาเท อกมฺปิยภูเจณ สติพลํ
 กาวยโต สติพลสส วเสน จตุตถาริ พลานิ
 เอกรสา โทนุคิตติ พลานํ เอกรสภูเจณ
 ภาวนา, อุทฺธจฺเจ อกมฺปิยภูเจณ สมาธิพลํ
 กาวยโต สมาธิพลสส วเสน จตุตถาริ พลานิ

เมื่อพระโยคาวจรเจริญสทฺธาพละ
 เพราะอรรถว่า ไม่ทวนไหวในเพราะ
 อสสทธิยะ ณะอีก ๔ อย่างมีกิจเป็นอย่าง-
 เดียวกันด้วยสามารถสทฺธาพละ เพราะ
 ฉะนั้น ชื่อว่าภาวนา เพราะอรรถว่าพละ
 ทั้งหลายมีกิจเป็นอย่างเดียวกัน เมื่อพระ-
 โยคาวจรเจริญวิริยพละ เพราะอรรถว่า
 ไม่ทวนไหวในเพราะโกสชชะ... เมื่อ
 พระโยคาวจรเจริญสติพละ เพราะอรรถว่า
 ไม่ทวนไหวในเพราะปมาทะ... เมื่อพระ-
 โยคาวจรเจริญสมาธิพละ เพราะอรรถว่า

คุณอาการ-คุณฌีรัตน์-คุณอุบลรัตน์-คุณศิริพจน์ ธรรมขจรจิต
 และคุณนงลักษณ์ ลักษณาพิพัฒนกุล ขออุทิศให้แก่ญาติผู้ใหญ่ผู้ล่วงลับไปแล้ว

เอกรสา โทนุตีติ พลานัน เอกรสกุเจน
 ภาวนา, อวิชชาย อภิมปิยกุเจน ปณฺณพลํ
 ภาวยโต ปณฺณพลสฺส วเสน จคฺตาริ พลานินิ
 เอกรสา โทนุตีติ พลานัน เอกรสกุเจน
 ภาวนา.

ไม่หวั่นไหวในเพราะอุทฺธัจจะ... เมื่อ
 พระโยคาวจรเจริญปัญญาผละ เพราะอรรถ
 ว่าไม่หวั่นไหวในเพราะอวิชา ผละอีก
 ๔ อย่าง มีกิจเป็นอย่างเดียวกัน ด้วย
 สามารถปัญญาผละ เพราะฉะนั้น ชื่อว่า
 ภาวนา เพราะอรรถว่าผละทั้งหลายมีกิจ
 เป็นอย่างเดียวกัน.

อุปกฺขานกุเจน สติสมฺโพชฌงฺกํ
 ภาวยโต สติสมฺโพชฌงฺกสฺส วเสน ฉ
 โพชฌงฺกา เอกรสา โทนุตีติ โพชฌงฺกานํ
 เอกรสกุเจน ภาวนา, ปวิจยกุเจน
 ธรรมวิจยสมฺโพชฌงฺกํ ภาวยโต ธรรมวิจย-
 สมฺโพชฌงฺกสฺส วเสน ฉ โพชฌงฺกา
 เอกรสา โทนุตีติ โพชฌงฺกานํ เอกรสกุเจน
 ภาวนา ปคฺคทกุเจน วิริยสมฺโพชฌงฺกํ
 ภาวยโต วิริยสมฺโพชฌงฺกสฺส วเสน ฉ
 โพชฌงฺกา เอกรสา โทนุตีติ โพชฌงฺกานํ
 เอกรสกุเจน ภาวนา, ฃรณฺญกุเจน
 ปีตีสมฺโพชฌงฺกํ ภาวยโต ปีตีสมฺโพชฌงฺกสฺส

เมื่อพระโยคาวจรเจริญสติสมโพชฌงค์
 เพราะอรรถว่าตั้งมั่น โพชฌงค์อีก ๖ อย่าง
 มีกิจเป็นอย่างเดียวกัน ด้วยสามารถสติ-
 สมโพชฌงค์ เพราะฉะนั้น ชื่อว่าภาวนา
 เพราะอรรถว่าโพชฌงค์ทั้งหลาย มีกิจเป็น
 อย่างเดียวกัน เมื่อพระโยคาวจรเจริญ
 ธรรมวิจยสมโพชฌงค์ เพราะอรรถว่า
 เลือกเฟ้น... เมื่อเจริญวิริยสมโพชฌงค์
 เพราะอรรถว่าประคองไว้... เมื่อเจริญ
 ปีตีสมโพชฌงค์เพราะอรรถว่าซาบซ่านไป..
 เมื่อเจริญปัสสัทธิสมโพชฌงค์เพราะอรรถว่า
 สงบ... เมื่อเจริญสมาธิสมโพชฌงค์เพราะ

คุณอารมณ์-คุณณิรัตน์-คุณอุบลรัตน์-คุณศิริพจน์ ธรรมขจรจิต
 และคุณนงลักษณ์ ลักษณาสัทธมนกุล ขออุทิศให้แก่ญาติผู้ใหญ่ผู้ล่วงลับไปแล้ว

วเสน ฉ โขชฌงฺกา เอกรสฺสา โทหนฺตฺติ
 โขชฌงฺกานํ เอกรสฺสุเจเน ภาวนา,
 อฺปสมฺภูเจเน ปสฺสทฺหฺติสมฺโขชฌงฺกํ ภาวยโต
 ปสฺสทฺหฺติสมฺโขชฌงฺกสฺส วเสน ฉ โขชฌงฺกา
 เอกรสฺสา โทหนฺตฺติ โขชฌงฺกานํ เอก-
 รสฺสุเจเน. ภาวนา, อวิกฺเขปนฺภูเจเน สฺมาธิ-
 สมฺโขชฌงฺกํ ภาวยโต สฺมาธิสมฺโขชฌงฺกสฺส
 วเสน ฉ โขชฌงฺกา เอกรสฺสา โทหนฺตฺติ
 โขชฌงฺกานํ เอกรสฺสุเจเน ภาวนา.
 ปฏฺิสงฺขานฺภูเจเน อฺเปกฺขาสฺมโขชฌงฺกํ
 ภาวยโต อฺเปกฺขาสฺมโขชฌงฺกสฺส วเสน ฉ
 โขชฌงฺกา เอกรสฺสา โทหนฺตฺติ โขชฌงฺกานํ
 เอกรสฺสุเจเน ภาวนา.

อรรถว่าไม่ฟังชาน... เมื่อเจริญอุเบกขา-
 สัมโพชฌงค์ เพราะอรรถว่าพิจารณาหาทาง
 โพชฌงค์อีก ๖ อย่าง มีกิจเป็นอย่างเดียว
 กันด้วยสามารถอุเบกขาสัมโพชฌงค์ เพราะ
 ฉะนั้น ชื่อว่าภาวนา เพราะอรรถว่า
 โพชฌงค์ทั้งหลายมีกิจเป็นอย่างเดียวกัน.

ทสฺสนฺภูเจเน สฺมมาทฺธิภูจฺฉิ ภาวยโต
 สฺมมาทฺธิภูจฺฉิยา วเสน สตฺต มกฺกงฺกา
 เอกรสฺสา โทหนฺตฺติ มกฺกงฺกานํ เอกรสฺสุเจเน
 ภาวนา, อภินิโรปนฺภูเจเน สฺมมาสงฺกปฺปํ
 ภาวยโต สฺมมาสงฺกปฺปสฺส วเสน สตฺต
 มกฺกงฺกา เอกรสฺสา โทหนฺตฺติ มกฺกงฺกานํ

เมื่อพระโยคาวจร เจริญสัมมาทิสฺ
 เพราะอรรถว่าเห็น องค์มรรคอีก ๗ อย่าง
 มีกิจเป็นอย่างเดียวกันด้วยสามารถสัมมาทิสฺ
 เพราะฉะนั้น ชื่อว่าภาวนา เพราะอรรถว่า
 องค์มรรคทั้งหลาย มีกิจเป็นอย่างเดียวกัน
 เมื่อพระโยคาวจร เจริญสัมมาสังกัปปะ

คุณอาจารย์-คุณณัฏฐ์-คุณอุบลรัตน์-คุณศิริพจน์ ธรรมขจรจิต
 และคุณนงลักษณ์ ลักษณะชาติพัฒนกุล ขออุทิศให้แก่ญาติผู้ใหญ่ผู้ล่วงลับไปแล้ว

เอกรสฺสุเจเน ภาวนา, ปริกฺคหฺนุเจเน เพราะอรรถว่าตริก... เมื่อเจริญสมา-
 สมฺมาวาจํ ภาวยโต สมฺมาวาจาเย วเสน วาจาเพราะอรรถว่ากำหนดเอา... เมื่อ
 สत्ต มคฺคกฺกา เอกรสา โหนฺตึติ มคฺคกฺกานํ เจริญสมาทํมันตะ เพราะอรรถว่าเป็น
 เอกรสฺสุเจเน ภาวนา, สมฺภูจฺจานฺนุเจเน สมฺภูฐาน... เมื่อเจริญสมาอาชีวะเพราะ
 สมฺมากมฺมนฺตํ ภาวยโต สมฺมากมฺมนฺตสฺส อรรถว่าห้องแผ้ว... เมื่อเจริญสมา-
 วเสน สत्ต มคฺคกฺกา เอกรสา โหนฺตึติ วายามะ เพราะอรรถว่าประคองไว้...
 มคฺคกฺกานํ เอกรสฺสุเจเน ภาวนา, เมื่อเจริญสมาสติเพราะอรรถว่าตั้งมั่น...
 โวทานฺนุเจเน สมฺมาอาชีว์ ภาวยโต เมื่อเจริญสมาสมาธิ เพราะอรรถว่าไม่
 สมฺมาอาชีว์สฺส วเสน สत्ต มคฺคกฺกา พึงชาน องค์มรรคอีก ๑ อย่าง มีกิจเป็น
 เอกรสา โหนฺตึติ มคฺคกฺกานํ เอกรสฺสุเจเน อย่างเดียวกัน ค้ำยสามารถสมาสมาธิ
 ภาวนา, ปคฺคหฺนุเจเน สมฺมาวายามํ เพราะฉะนั้น ชื่อว่าภาวนา เพราะอรรถว่า
 ภาวยโต สมฺมาวายามสฺส วเสน สत्ต องค์มรรคทั้งหลายมีกิจเป็นอย่างเดียวกัน.
 มคฺคกฺกา เอกรสา โหนฺตึติ มคฺคกฺกานํ ภาวนานี้ ชื่อว่าเอกรสาภาวนา.
 เอกรสฺสุเจเน ภาวนา, อุปฺภูจฺจานฺนุเจเน
 สมฺมาสติ ภาวยโต สมฺมาสติยา วเสน สत्ต
 มคฺคกฺกา เอกรสา โหนฺตึติ มคฺคกฺกานํ
 เอกรสฺสุเจเน ภาวนา, อวิกฺเขปนฺนุเจเน
 สมฺมาสมาธิ ภาวยโต สมฺมาสมาธิสฺส วเสน
 สत्ต มคฺคกฺกา เอกรสา โหนฺตึติ มคฺคกฺกานํ
 เอกรสฺสุเจเน ภาวนา. อย์ เอกรสา-
 ภาวนา.

คุณประวัติ ศิริจรรยา

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กตมา อาเสวนาภาวณา ? อธิ ภิกษุ
 ปุพฺพตฺถสมยํปี^๑ อาเสวติ, มชฺฌนฺตฺถสมยํปี^๒
 อาเสวติ, สายณฺตฺถสมยํปี อาเสวติ,
 ปุเรกตฺถปี อาเสวติ, ปจฺฉาภคฺตฺถปี
 อาเสวติ, ปุริเมปี ยามเ อาเสวติ,
^๓ปจฺฉิเมปี ยามเ อาเสวติ,^๓ รคฺตฺถปี
 อาเสวติ, ทิวาปี อาเสวติ, รคฺตฺถินฺทิวาปี
 อาเสวติ, กาเพปี อาเสวติ, ชุณฺเฒปี
 อาเสวติ, วสุเสปี อาเสวติ, เหมนฺเตปี
 อาเสวติ, กิเมฺหปี อาเสวติ, ปุริเมปี
 วโยชนฺเช อาเสวติ, มชฺฉิเมปี วโยชนฺเช
 อาเสวติ, ปจฺฉิเมปี วโยชนฺเช อาเสวติ,
 อย์ อาเสวนาภาวณา. อีมา จตฺสฺโส
 ภาวณา.

อาเสวนาภาวณาเป็นไฉน ? ภิกษุใน
 ธรรมวินัยนี้ ย่อมเสพเป็นอันมากซึ่งสมาธิ
 ที่ถึงความชำนาญในเวลาเช้าก็ดี ในเวลา
 เที่ยงก็ดี ในเวลาเย็นก็ดี ในเวลาก่อนภัต
 ก็ดี ในเวลาหลังภัตก็ดี ในยามต้นก็ดี ใน
 ยามหลังก็ดี ในกลางคืนก็ดี ในกลางวันก็ดี
 ในกลางคืนและกลางวันก็ดี ในกาฬภัยก็ดี
 ในชุกภัยก็ดี ในฤดูฝนก็ดี ในฤดูหนาวก็ดี
 ในฤดูร้อนก็ดี ในส่วนแห่งวัยต้นก็ดี ในส่วน
 แห่งวัยกลางก็ดี ในส่วนแห่งวัยหลังก็ดี
 ภาวนานี้ ชื่อว่าอาเสวนาภาวณา ภาวนา ๔
 ประการนี้.

๒๔. อปรابي จตฺสฺโส ภาวณา, ตตฺถ
 ชาตานํ ฌมฺมานํ อนตฺถิตฺถนฺนุญฺเชน ภาวณา,

๒๔. ภาวนา ๔ อีกประการหนึ่ง คือ
 ชื่อว่าภาวนา เพราะอรรถว่าธรรมทั้งหลาย

^๑ ม. ปิสทโท นตฺถิ.
^๒ ก. มชฺฌนฺตฺถสมยํปี. ฉ. . . .สมยํปี.
^{๓-๓} ฉ. มชฺฉิเมปี ยามเ อาเสวติ,
 ปจฺฉิเมปี ยามเ อาเสวติ.

คุณประวัติ ศิริจรรยา
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ม.ป.ช. ม.ว.ป.บ. ม.ว.ป.บ. ม.ว.ป.บ. ม.ว.ป.บ.

อินทริยาน์ เอกรสภูเจน
คหุปกวีริยวาทนภูเจน
อาเสวนภูเจน ภาวนา.

ภาวนา, ที่เกิดในภาวนานั้น ไม่เป็นไปล่วงกันและกัน ๑ ชื่อว่าภาวนา เพราะอรรถว่าอินทรีย์ทั้งหลายมีกิจเป็นอย่างเดียวกัน ๑ ชื่อว่าภาวนา เพราะอรรถว่านำไปซึ่งความเพียรอันสมควรแก่กรรมนั้น ๆ ๑ ชื่อว่าภาวนา เพราะอรรถว่าเป็นอันมาก ๑.

กถิ์ คตฺถ ชาตานิ ธมฺมานิ อนตฺวิตฺตุนฺทฺติ
ภาวนา ? กามจฺจนฺทํ ปชฺหโต เนกขมฺม-
วเสน ชาตา ธมฺมา อณฺณมณฺณํ นาตฺวิตฺตุนฺทฺติ
คตฺถ ชาตานิ ธมฺมานิ อนตฺวิตฺตุนฺทฺติ
ภาวนา, พฺยาปาทํ ปชฺหโต อพฺยาปาทวเสน
ชาตา ธมฺมา อณฺณมณฺณํ นาตฺวิตฺตุนฺทฺติ คตฺถ
ชาตานิ ธมฺมานิ อนตฺวิตฺตุนฺทฺติ ภาวนา,
ถินมิตฺถ^๑ ปชฺหโต อาโลกสฺสณฺณาวเสน ชาตา
ธมฺมา อณฺณมณฺณํ นาตฺวิตฺตุนฺทฺติ คตฺถ ชาตานิ
ธมฺมานิ อนตฺวิตฺตุนฺทฺติ ภาวนา.

ชื่อว่าภาวนา เพราะอรรถว่ากรรมทั้งหลายที่เกิดในภาวนานั้น ไม่เป็นไปล่วงกันและกันอย่างไร ? เมื่อพระโยคาวจรละกามฉันทะกรรมทั้งหลาย ที่เกิดด้วยสามารถเนกขัมมะ ย่อมไม่เป็นไปล่วงกันและกัน เพราะฉะนั้น ชื่อว่าภาวนา เพราะอรรถว่ากรรมทั้งหลายที่เกิดในภาวนานั้น ไม่เป็นไปล่วงกันและกัน เมื่อพระโยคาวจรละพยาบาท กรรมทั้งหลาย ที่เกิดด้วยสามารถความไม่พยาบาท ย่อมไม่เป็นไปล่วงกันและกัน... เมื่อละถินมิตฺถะ กรรมทั้งหลายที่เกิดด้วยสามารถ อาโลกสฺสณฺญา ย่อมไม่เป็นไปล่วงกันและกัน...

^๑ จ. ถินมิตฺถ.

คุณประวัติ ศิริจรรยา

สร้างคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อุทฺธจฺจํ ปชฺหโต อวิกฺเขปนฺน ชาตา
 ธมฺมา อณฺณมณฺโณ นาทิวตฺตุนฺตํ ตฺตถ ชาตานํ
 ธมฺมานํ อนตฺติวตฺตุนฺนุเจน ภาวนา, วิจิกิจฺจํ
 ปชฺหโต ธมฺมวตฺตถานวเสน ชาตา ธมฺมา
 อณฺณมณฺโณ นาทิวตฺตุนฺตํ ตฺตถ ชาตานํ
 ธมฺมานํ อนตฺติวตฺตุนฺนุเจน ภาวนา, อวิชฺชํ
 ปชฺหโต ญาณวเสน ชาตา ธมฺมา อณฺณมณฺโณ
 นาทิวตฺตุนฺตํ ตฺตถ ชาตานํ ธมฺมานํ
 อนตฺติวตฺตุนฺนุเจน ภาวนา, อวิชฺชา
 ปชฺหโต ญาณวเสน ชาตา ธมฺมา อณฺณมณฺโณ
 นาทิวตฺตุนฺตํ ตฺตถ ชาตานํ ธมฺมานํ
 อนตฺติวตฺตุนฺนุเจน ภาวนา, อวิชฺชา
 ปชฺหโต ญาณวเสน ชาตา ธมฺมา อณฺณมณฺโณ
 นาทิวตฺตุนฺตํ ตฺตถ ชาตานํ ธมฺมานํ
 อนตฺติวตฺตุนฺนุเจน ภาวนา, อวิชฺชา

เมื่อละอุทฺธจฺจจะ ธรรมทั้งหลายที่เกิดด้วย
 สามารถความไม่พึงชาน ย่อมไม่เป็นไป
 ล่วงกันและกัน... เมื่อละวิจิกิจจา ธรรม
 ทั้งหลายที่เกิดด้วยสามารถการกำหนดธรรม
 ย่อมไม่เป็นไปล่วงกันและกัน... เมื่อละ
 อวิชชา ธรรมทั้งหลายที่เกิดด้วยสามารถ
 แห่งญาณ ย่อมไม่เป็นไปล่วงกันและกัน....
 เมื่อละอรรถิ ธรรมทั้งหลายที่เกิดด้วย
 สามารถความปราโมทย์ ย่อมไม่เป็นไปล่วง
 กันและกัน....,

นีวเรณ ปชฺหโต ปจฺมชฺฌานวเสน ชาตา
 ธมฺมา อณฺณมณฺโณ นาทิวตฺตุนฺตํ ตฺตถ
 ชาตานํ ธมฺมานํ อนตฺติวตฺตุนฺนุเจน ภาวนา,
 วิตกฺกวิจาเร ปชฺหโต ทุคฺคิชฺฌานวเสน
 ชาตา ธมฺมา อณฺณมณฺโณ นาทิวตฺตุนฺตํ ตฺตถ
 ชาตานํ ธมฺมานํ อนตฺติวตฺตุนฺนุเจน ภาวนา,

เมื่อละนีวเรณทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายที่เกิด
 ด้วยสามารถปฐมฌาน ย่อมไม่เป็นไปล่วงกัน
 และกัน... เมื่อละวิตกและวิจาร ธรรม
 ทั้งหลายที่เกิดด้วยสามารถทุคฺคิชฺฌาน ย่อม
 ไม่เป็นไปล่วงกันและกัน... เมื่อละปีติ
 ธรรมทั้งหลาย ที่เกิดด้วยสามารถตติยฌาน

๑. ฉ. ปาโมชฺชวเสน.

คุณประวัติ ศิริจรรยา

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ปิติ ปชหโต คติยชฺฌานวเสน ชาตา ธมฺมา
 อณฺณมณฺโณ นาทิวคฺคตฺตํ คคฺค ชาตานํ
 ธมฺมานํ อนตฺตวคฺคตฺตํ ภาวนา,
 สุขทุกฺเช ปชหโต จคฺคตฺตชฺฌานวเสน ชาตา
 ธมฺมา อณฺณมณฺโณ นาทิวคฺคตฺตํ คคฺค
 ชาตานํ ธมฺมานํ อนตฺตวคฺคตฺตํ ภาวนา.

ย่อมไม่เป็นไปล่วงกันและกัน... เมื่อละสุข
 และทุกข์ ธรรมทั้งหลายที่เกิดด้วยสามารถ
 จคฺคตฺตชฺฌาน ย่อมไม่เป็นไปล่วงกันและกัน...

รูปสณฺโณ ปฏฺิขสณฺโณ นานคฺคตสณฺโณ
 ปชหโต อากาसानญายตนสมาปคฺตฺตวเสน
 ชาตา ธมฺมา อณฺณมณฺโณ นาทิวคฺคตฺตํ
 คคฺค ชาตานํ ธมฺมานํ อนตฺตวคฺคตฺตํ
 ภาวนา, อากาसानญายตนสณฺโณ ปชหโต
 วิญฺญานญายตนสมาปคฺตฺตวเสน ชาตา ธมฺมา
 อณฺณมณฺโณ นาทิวคฺคตฺตํ คคฺค ชาตานํ
 ธมฺมานํ อนตฺตวคฺคตฺตํ ภาวนา,
 วิญฺญานญายตนสณฺโณ ปชหโต อากิณฺจณฺญา-
 ยตนสมาปคฺตฺตวเสน ชาตา ธมฺมา อณฺณมณฺโณ
 นาทิวคฺคตฺตํ คคฺค ชาตานํ ธมฺมานํ
 อนตฺตวคฺคตฺตํ ภาวนา, อากิณฺจณฺญา-
 ยตนสณฺโณ ปชหโต เนวสณฺณานาสณฺณายตน-

เมื่อละรูปสัณฺญา ปฏฺิขสัณฺญา นานคฺค-
 สัณฺญา ธรรมทั้งหลายที่เกิดด้วยสามารถ
 อากาसानญายตนสมาบัติ ย่อมไม่เป็นไป
 ล่วงกันและกัน... เมื่อละอากาसानญาย-
 ตนสัณฺญา ธรรมทั้งหลายที่เกิดด้วยสามารถ
 วิญฺญานญายตนสมาบัตีย่อมไม่เป็นไปล่วงกัน
 และกัน... เมื่อละวิญฺญานญายตนสัณฺญา
 ธรรมทั้งหลาย ที่เกิดด้วยสามารถอากิณฺ-
 จัญญายตนสมาบัติ ย่อมไม่เป็นไปล่วงกันและ
 กัน... เมื่อละอากิณฺจณฺญาตนสัณฺญา ธรรม
 ทั้งหลาย ที่เกิดด้วยสามารถเนวสัณฺญา-
 นาสัณฺญาตนสมาบัติ ย่อมไม่เป็นไปล่วงกัน
 และกัน.

คุณเจียร พลเจียร
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

สมาปตฺติวเสณ ชาตา ธมฺมา อณฺณมณฺณํ
นาติวตฺตุนฺตฺติ ตตฺถ ชาตานํ ธมฺมานํ
อนติวตฺตุนฺนุเจน ภาวนา.

นิจฺจสณฺณํ ปชฺหโต อนิจฺจานุปัสฺสนา-
วเสณ ชาตา ธมฺมา อณฺณมณฺณํ นาติวตฺตุนฺตฺติ
ตตฺถ ชาตานํ ธมฺมานํ อนติวตฺตุนฺนุเจน
ภาวนา, สฺขสณฺณํ ปชฺหโต ทุกฺขานุปัสฺสนา-
วเสณ ชาตา ธมฺมา อณฺณมณฺณํ นาติวตฺตุนฺตฺติ
ตตฺถ ชาตานํ ธมฺมานํ อนติวตฺตุนฺนุเจน
ภาวนา, อตฺตสณฺณํ ปชฺหโต อนตฺตานุ-
ปัสฺสนาวเสณ ชาตา ธมฺมา อณฺณมณฺณํ
นาติวตฺตุนฺตฺติ ตตฺถ ชาตานํ ธมฺมานํ
อนติวตฺตุนฺนุเจน ภาวนา, นนฺทํ ปชฺหโต
นิพฺพิทานุปัสฺสนาวเสณ ชาตา ธมฺมา
อณฺณมณฺณํ นาติวตฺตุนฺตฺติ ตตฺถ ชาตานํ
ธมฺมานํ อนติวตฺตุนฺนุเจน ภาวนา, รากํ
ปชฺหโต วิรากานุปัสฺสนาวเสณ ชาตา ธมฺมา
อณฺณมณฺณํ นาติวตฺตุนฺตฺติ ตตฺถ ชาตานํ
ธมฺมานํ อนติวตฺตุนฺนุเจน ภาวนา.

เมื่อละนิจฺจสณฺญา ธรรมทั้งหลายที่
เกิดด้วยสามารถอนิจฺจานุปัสฺสนา ย่อมไม่
เป็นไปล่งกันและกัน... เมื่อละสฺขสณฺญา
ธรรมทั้งหลาย ที่เกิดด้วยสามารถทุกฺขานุ-
ปัสฺสนา ย่อมไม่เป็นไปล่งกันและกัน...
เมื่อละอตฺตสณฺญา ธรรมทั้งหลายที่เกิดด้วย
สามารถอนตฺตานุปัสฺสนา ย่อมไม่เป็นไป
ล่งกันและกัน... เมื่อละความเพลิกเพลิน
ธรรมทั้งหลาย ที่เกิดด้วยสามารถนิพฺพิทานุ-
ปัสฺสนา ย่อมไม่เป็นไปล่งกันและกัน...
เมื่อละรากะ ธรรมทั้งหลายที่เกิดด้วย
สามารถวิรากานุปัสฺสนา ย่อมไม่เป็นไป
ล่งกันและกัน...

คุณเจียร พลเจียก
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

สมุหย์ ปชหโต นิโรธานุปัสสนาวเสน ชาตา เมื่อละสมุหย์ ธรรมทั้งหลายที่เกิดด้วย
 ธมฺมา อณฺณมณฺณ์ นาตีวตฺตุนฺตีติ ตตฺถ สามารถนิโรธานุปัสสนา ย่อมไม่ล่วงกัน
 ชาตานํ ธมฺมานํ อนตีวตฺตุนฺนุเจเน ภาวนา, และกัน... เมื่อละความถือมั่น ธรรม
 อาทานํ ปชหโต ปฏินิสฺสคฺคานุปัสสนาวเสน ทั้งหลาย ที่เกิดด้วยสามารถปฏินิสฺสคฺคานุ-
 ชาตา ธมฺมา อณฺณมณฺณ์ นาตีวตฺตุนฺตีติ ตตฺถ ปัสสนา ย่อมไม่เป็นไปล่วงกันและกัน เมื่อ
 ชาตานํ ธมฺมานํ อนตีวตฺตุนฺนุเจเน ภาวนา, ละจนสัจฺจญา ธรรมทั้งหลายที่เกิดด้วย
 มนสฺสณฺณ์ ปชหโต ขยานุปัสสนาวเสน ชาตา สามารถขยานุปัสสนา ย่อมไม่เป็นไปล่วงกัน
 ธมฺมา อณฺณมณฺณ์ นาตีวตฺตุนฺตีติ ตตฺถ ชาตานํ และกัน เมื่อละอายุหนะ(การทำความเพียร
 ธมฺมานํ อนตีวตฺตุนฺนุเจเน ภาวนา, อายุหนํ เพื่อประโยชน์แก่สังขาร) ธรรมทั้งหลายที่
 ปชหโต วยานุปัสสนาวเสน ชาตา ธมฺมา เกิดด้วยสามารถวยานุปัสสนา ย่อมไม่เป็น
 อณฺณมณฺณ์ นาตีวตฺตุนฺตีติ ตตฺถ ชาตานํ ไปล่วงกันและกัน...
 ธมฺมานํ อนตีวตฺตุนฺนุเจเน ภาวนา.

ธฺวสฺสณฺณ์ ปชหโต วิปริณามานุปัสสนาวเสน เมื่อละธฺวสัจฺจญา (ความสำคัญว่ายั่งยืน)
 ชาตา ธมฺมา อณฺณมณฺณ์ นาตีวตฺตุนฺตีติ ตตฺถ ธรรมทั้งหลาย ที่เกิดด้วยสามารถวิปริณา-
 ชาตานํ ธมฺมานํ อนตีวตฺตุนฺนุเจเน ภาวนา, มานุปัสสนา ย่อมไม่เป็นไปล่วงกันและกัน..
 นิमितฺตํ ปชหโต อนิมิตฺตานุปัสสนาวเสน เมื่อละนิमित ธรรมทั้งหลายที่เกิดด้วย
 ชาตา ธมฺมา อณฺณมณฺณ์ นาตีวตฺตุนฺตีติ ตตฺถ สามารถอนิมิตตานุปัสสนา ย่อมไม่เป็นไป
 ชาตานํ ธมฺมานํ อนตีวตฺตุนฺนุเจเน ภาวนา, ล่วงกันและกัน... เมื่อละปณฺธิ ธรรม
 ปณฺธิ ปชหโต อปฺปณฺธิตานุปัสสนาวเสน ทั้งหลาย ที่เกิดด้วยสามารถอปฺปณฺธิตานุ-

คุณเจียร ผลเจียร
 สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ชาตา ธมฺมา อณฺณมณฺโฬ นาตีวตฺตุนฺตีติ ตตฺถ
 ชาตานํ ธมฺมานํ อนตีวตฺตุนฺนุเจน ภาวนา,
 อภินิเวสํ ปชฺหโต สุตฺตตฺตานุปัสฺสนาวเสน
 ชาตา ธมฺมา อณฺณมณฺโฬ นาตีวตฺตุนฺตีติ ตตฺถ
 ชาตานํ ธมฺมานํ อนตีวตฺตุนฺนุเจน ภาวนา,
 สาราทานาภินิเวสํ ปชฺหโต อธิปณฺณาธมฺม-
 วิปัสฺสนาวเสน ชาตา ธมฺมา อณฺณมณฺโฬ
 นาตีวตฺตุนฺตีติ ตตฺถ ชาตานํ ธมฺมานํ
 อนตีวตฺตุนฺนุเจน ภาวนา, สมฺโมหาภินิเวสํ
 ปชฺหโต ยถาภูตญาณทสฺสนวเสน ชาตา
 ธมฺมา อณฺณมณฺโฬ นาตีวตฺตุนฺตีติ ตตฺถ
 ชาตานํ ธมฺมานํ อนตีวตฺตุนฺนุเจน ภาวนา,

อาลยาภินิเวสํ ปชฺหโต อาทีนวานุปัสฺสนา-
 วเสน ชาตา ธมฺมา อณฺณมณฺโฬ นาตีวตฺตุนฺตีติ
 ตตฺถ ชาตานํ ธมฺมานํ อนตีวตฺตุนฺนุเจน
 ภาวนา, อปฺปฏิสงฺขํ ปชฺหโต ปฏิสงฺขานุ-
 ปัสฺสนาวเสน ชาตา ธมฺมา อณฺณมณฺโฬ

ปัสฺสนา ย่อมไม่เป็นไปล่วงกันและกัน...,
 เมื่อละอภินิเวส (ความยึดมั่นว่ามีตัวตน)
 ธรรมทั้งหลาย ที่เกิดด้วยสามารถสูตฺตตฺตานุ-
 ปัสฺสนา ย่อมไม่เป็นไปล่วงกันและกัน...
 เมื่อละสาราทานาภินิเวส (ความยึดมั่นด้วย
 การถือว่าเป็นแก่นสาร) ธรรมทั้งหลายที่
 เกิด ด้วยสามารถอธิปณฺญาธมฺมวิปัสฺสนา
 (ความเห็นแจ้งซึ่งธรรม ด้วยปัญญาอันยิ่ง)
 ย่อมไม่เป็นไปล่วงกันและกัน... เมื่อละ
 สมฺโมหาภินิเวส (ความยึดมั่นด้วยความ
 ลุ่มหลง) ธรรมทั้งหลายที่เกิดด้วยสามารถ
 ยถาภูตญาณทสฺสนะ ย่อมไม่เป็นไปล่วงกัน
 และกัน...,

เมื่อละอาลยาภินิเวส (ความยึดมั่นด้วย
 ความอาลย) ธรรมทั้งหลายที่เกิดด้วย
 สามารถอาทีนวานุปัสฺสนา ย่อมไม่เป็นไป
 ล่วงกันและกัน... เมื่อละอปฺปฏิสงฺขา (การ
 ไม่พิจารณา) ธรรมทั้งหลายที่เกิดด้วย

คุณเจียร พลเจียก

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

นาติวตฺตุนฺตฺติ ตตฺถ ชาตานิ ฐมฺมานิ สามารถปฏิสังขานุปัสสนา ย่อมไม่เป็นไป
 อนติวตฺตุนฺนุเจน ภาวนา, สญฺโณคาภินิเวส ล่วงกันและกัน... เมื่อละสญฺโณคาภินิเวส
 ปชหโต วิวฏฺฏานานุปัสสนาวเสน ชาตา (ความยึดมั่นด้วยกิเลสเครื่องประกอบสัตว์)
 ฐมฺมา อณฺณมณฺณํ นาติวตฺตุนฺตฺติ ตตฺถ ชาตานิ ธรรมทั้งหลาย ที่เกิดด้วยสามารถวิวฏฺฏานา-
 ฐมฺมานิ อนติวตฺตุนฺนุเจน ภาวนา. ปัสสนา (ความตามเห็นตามเป็นเครื่องควร
 หลีกไป) ย่อมไม่เป็นไปล่วงกันและกัน...

ทิจฺฐุเจกฺกุเจ กิเลส ปชหโต เมื่อละกิเลสที่อยู่รวมกันกับทิจฺฐิ ธรรม
 โสคาปตฺติมกฺควเสน ชาตา ฐมฺมา อณฺณมณฺณํ ทั้งหลาย ที่เกิดด้วยสามารถโสคาปตฺติมรรค
 นาติวตฺตุนฺตฺติ ตตฺถ ชาตานิ ฐมฺมานิ ย่อมไม่เป็นไปล่วงกันและกัน... เมื่อละ
 อนติวตฺตุนฺนุเจน ภาวนา, โอฟาริเก กิเลสอย่างหยาบ ธรรมทั้งหลายที่เกิดด้วย
 กิเลส ปชหโต สกทาคามิมกฺควเสน ชาตา สามารถสกทาคามิมรรค ย่อมไม่เป็นไป
 ฐมฺมา อณฺณมณฺณํ นาติวตฺตุนฺตฺติ ตตฺถ ชาตานิ ล่วงกันและกัน... เมื่อละกิเลสอย่าง
 ฐมฺมานิ อนติวตฺตุนฺนุเจน ภาวนา, ละเอี้ยก ธรรมทั้งหลายที่เกิดด้วยสามารถ
 อณฺสหคเต กิเลส ปชหโต อนาคามิมกฺคว- อนาคามิมรรค ย่อมไม่เป็นไปล่วงกันและ
 วเสน ชาตา ฐมฺมา อณฺณมณฺณํ นาติวตฺตุนฺตฺติ กัน... เมื่อละกิเลสทั้งปวง ธรรมทั้งหลาย
 ตตฺถ ชาตานิ ฐมฺมานิ อนติวตฺตุนฺนุเจน ที่เกิดด้วยสามารถอรหัตมรรค ย่อมไม่เป็น
 ภาวนา, สพฺพกิเลส ปชหโต อรหตฺต- ไปล่วงกันและกัน เพราะฉะนั้นชื่อว่าภาวนา
 มกฺควเสน ชาตา ฐมฺมา อณฺณมณฺณํ เพราะอรรถว่า ธรรมทั้งหลายที่เกิดใน
 นาติวตฺตุนฺตฺติ ตตฺถ ชาตานิ ฐมฺมานิ ภาวนานั้นไม่เป็นไปล่วงกันและกัน, ชื่อว่า

คุณแปลก-คุณมานิ สิงขมานันท์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อนัตตัตตัญญู เจน ภาวนา, เอวํ ตตฺถ ภาวนา เพราะอรรถว่าธรรมทั้งหลายที่เกิด
 ชาติตานํ ฐมฺมานํ อนัตตัตตัญญู เจน ภาวนา. ในภาวนานั้น ไม่เป็นไปล่วงกันและกัน
 อย่างนี้.

กถํ อินฺทฺริยานํ เอกรสฺสุเจน ชื่อว่าภาวนา เพราะอรรถว่าอินทรีย์
 ภาวนา ? กามจุจฺจนฺทํ ปชฺหโต ทั้งหลาย มีกิจเป็นอย่างเดียวกันอย่างไร ?
 เนกขมฺมวเสน ปณฺจอินฺทฺริยานิ เอกรสฺสา เมื่อพระโยคาวจรละกามฉันทะ อินทรีย์ ๕
 โทหนฺตฺติ อินฺทฺริยานํ เอกรสฺสุเจน ภาวนา, มีกิจเป็นอย่างเดียวกัน ด้วยสามารถ
 พฺยาบาทํ ปชฺหโต อพฺยาบาทวเสน เนกขมฺมะ เพราะฉะนั้น ชื่อว่าภาวนา
 ปณฺจอินฺทฺริยานิ เอกรสฺสา โทหนฺตฺติ อินฺทฺริยานํ เพราะอรรถว่า อินทรีย์ทั้งหลายมีกิจเป็น
 เอกรสฺสุเจน ภาวนา ฯ เปฯ สพฺพกิเลสํ อย่างเดียวกัน เมื่อละพยาบาท อินทรีย์ ๕
 ปชฺหโต อรหฺตฺตมคฺควเสน ปณฺจอินฺทฺริยานิ มีกิจเป็นอย่างเดียวกัน ด้วยสามารถความ
 เอกรสฺสา โทหนฺตฺติ อินฺทฺริยานํ เอกรสฺสุเจน ไม่พยาบาท... เมื่อละกิเลสทั้งหมด
 ภาวนา, เอวํ อินฺทฺริยานํ เอกรสฺสุเจน อินทรีย์ ๕ มีกิจเป็นอย่างเดียวกันด้วย
 ภาวนา. สามารถอรหัตมรรค เพราะฉะนั้น ชื่อว่า
 ภาวนา เพราะอรรถว่าอินทรีย์ทั้งหลายมีกิจ
 เป็นอย่างเดียวกัน, ชื่อว่าภาวนา เพราะ
 อรรถว่าอินทรีย์ทั้งหลายมีกิจเป็นอย่างเดียว
 กัน อย่างนี้.

คุณทองยศ อาจหนู และญาติมิตร
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กถิ์ ตทุปกัวรียวาทนุเจณ ภาวนา ? ชื่อว่าภาวนา เพราะอรรถว้นำไป
 กามจุนท์ ปชทโต เนกขมมวเสน วรียั ซึ่งความเพียร อันสมควรแก่ธรรมนั้น ๆ
 วาเหตตี ตทุปกัวรียวาทนุเจณ ภาวนา, อย่างไร ? พระโยคาวจรเมื่อละกามฉันทะ
 พยาบาท ปชทโต อพยาบาทวเสน วรียั ย่อมนำไปซึ่งความเพียร ด้วยสามารถ
 วาเหตตี ตทุปกัวรียวาทนุเจณ ภาวนา เนกขัมมะ เพราะฉะนั้น ชื่อว่าภาวนา
 ๆเปฯ สพุทกิลเส ปชทโต อรหตุตมกค- เพราะอรรถว่า นำไปซึ่งความเพียรอัน
 วเสน วรียั วาเหตตี ตทุปกัวรียวาทนุเจณ สมควรแก่ธรรมนั้น ๆ เมื่อละพยาบาท ย่อม
 ภาวนา, เอวี่ ตทุปกัวรียวาทนุเจณ นำไปซึ่งความเพียร ด้วยสามารถความไม่
 ภาวนา. พยาบาท เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าภาวนา
 เพราะอรรถว้นำไปซึ่งความเพียร อัน
 สมควรแก่ธรรมนั้น ๆ, เมื่อละกิลเสทั้งปวง
 ย่อมนำไปซึ่งความเพียรด้วยสามารถอรหัต-
 มรรค เพราะฉะนั้น ชื่อว่าภาวนา เพราะ
 อรรถว้นำไปซึ่งความเพียร อันสมควรแก่
 ธรรมนั้น ๆ, ชื่อว่าภาวนา เพราะอรรถว่า
 นำไปซึ่งความเพียรอันสมควรแก่ธรรมนั้น ๆ
 อย่างนี้.

กถิ์ อาเสวนุเจณ ภาวนา ? ชื่อว่าภาวนา เพราะอรรถว่าเสพ
 กามจุนท์ ปชทโต เนกขมมึ อาเสวตีติ เป็นอันมากอย่างไร ? เมื่อพระโยคาวจร

ผู้ไม่ประสงค์ออกนายน

ขอถวายส่วนกุศลแด่ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ และหม่อมคัทริน

อาเสวนฏฺเฐน ภาวนา, พยาบาทํ ปชทฺนฺโต
 อพฺยาบาทํ อาเสวตีติ อาเสวนฏฺเฐน
 ภาวนา ฯเปฯ สพฺพกิเลสํ ปชทฺนฺโต
 อรหตฺตมกฺกํ อาเสวตีติ อาเสวนฏฺเฐน
 ภาวนา, เอวํ อาเสวนฏฺเฐน ภาวนา.
 อีมา จตฺสฺสโร ภาวนา.

ละกามฉันทะ ย่อมเสพเป็นอันมากซึ่ง
 เนกขัมมะ เพราะฉะนั้น ชื่อว่าภาวนา
 เพราะอรรถว่าเสพเป็นอันมาก เมื่อละ
 พยาบาท ย่อมเสพเป็นอันมากซึ่งความไม่
 พยาบาท เพราะฉะนั้น ชื่อว่าภาวนา
 เพราะอรรถว่าเสพเป็นอันมาก ซึ่งความไม่
 พยาบาท ฯลฯ เมื่อละกิเลสทั้งปวง ย่อม
 เสพเป็นอันมากซึ่งอรหัตมรรค เพราะฉะนั้น
 ชื่อว่าภาวนา เพราะอรรถว่าเสพเป็น
 อันมาก ชื่อว่าภาวนา เพราะอรรถว่าเสพ
 เป็นอันมากอย่างนี้ ภาวนา ๔ ประการนี้.

รูปํ ปสฺสฺสนฺโต ภาเวติ, เวทฺนํ
 ปสฺสฺสนฺโต ภาเวติ, สณฺณํ ปสฺสฺสนฺโต ภาเวติ,
 สงฺขารํ ปสฺสฺสนฺโต ภาเวติ, วิญฺญานํ
 ปสฺสฺสนฺโต ภาเวติ, จกฺขุํ ฯเปฯ ชรามรณํ
 ฯเปฯ อมตคฺคํ นิพฺพานํ ปรีโยสานฏฺเฐน
 ปสฺสฺสนฺโต ภาเวติ. เย เย ธมฺมา ภาวิตา
 โหนฺติ, เต เต ธมฺมา เอกรสา โหนฺติ,
 คณฺหาตฏฺเฐน ฌานํ, ปชานนฏฺเฐน ปญฺญา,

พระโยคาวจร เมื่อพิจารณาเห็นรูป
 ชื่อว่าเจริญภาวนาที่ควรเจริญ พิจารณาเห็น
 เวทนา... พิจารณาเห็นสัญญา... พิจารณา
 เห็นสังขาร... พิจารณาเห็นวิญญาณ...
 พิจารณาเห็นจักขุ..., เมื่อพิจารณาเห็น
 ชราและมรณะ... พิจารณาเห็นนิพพานอัน
 หยั่งลงในอมตะ เพราะอรรถว่าเป็นที่สุด
 ชื่อว่าเจริญภาวนาที่ควรเจริญ, ธรรมใด ๆ

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม

ขอถวายส่วนกุศลแด่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ และชทายา

เตน วุจฺจติ "อิเม ธมฺมา ภาเวตฺตพฺพาทิ
โสตาवธานํ คัมภานนา ปณฺณา สุตฺมเย
ณฺณ"ติ. (๔)

เป็นธรรมอันเจริญแล้ว ธรรมนั้น ๆ ย่อมมี
กิจเป็นอย่างเดียวกัน ชื่อว่าญาณ เพราะ
อรธว่ารู้ธรรมนั้น ๆ ชื่อว่าปัญญา เพราะ
อรธว่ารู้ชัด เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า
ปัญญาเครื่องทรงจำธรรมที่ได้ฟังมาแล้ว คือ
เครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้ฟังมาแล้วว่า "ธรรม
เหล่านี้ควรเจริญ" ชื่อว่าสุตมยญาณ. (๔)

จตุตถภาณวารโ.

จตุตถภาณวาร จบ.

๒๙. กถิ "อิเม ธมฺมา
สจฺจิกาทพฺพา"ติ โสตาवธานํ, คัมภานนา
ปณฺณา สุตฺมเย ณาณํ :

๒๙. ปัญญาเครื่องทรงจำธรรมที่ได้
ฟังมาแล้ว คือ เครื่องรู้ชัดซึ่งธรรมที่ได้ฟัง
มาแล้วนั้นว่า "ธรรมเหล่านี้ควรทำให้แจ้ง"
ชื่อว่าสุตมยญาณ อย่างไร :

เอโก ธมฺโม สจฺจิกาทพฺโ :
อกุบฺปา เจโตวิมุตฺติ. เทว ธมฺมา
สจฺจิกาทพฺพา : วิชฺชา จ วิมุตฺติ จ.
ตโย ธมฺมา สจฺจิกาทพฺพา : ทิสฺโส วิชฺชา.
จตุตฺตารโ ธมฺมา สจฺจิกาทพฺพา : จตุตฺตาริ
สามณฺณผลานิ. ปณฺจ ธมฺมา สจฺจิกาทพฺพา :

ธรรมอย่างหนึ่งควรทำให้แจ้ง คือ
เจโตวิมุตติ อันไม่กำเริบ ธรรม ๒ อย่าง
ควรทำให้แจ้ง คือ วิชชา ๑ วิมุตติ ๑ ธรรม
๓ อย่าง ควรทำให้แจ้ง คือ วิชชา ๓
ธรรม ๔ อย่าง ควรทำให้แจ้ง คือ
สามัญผล ๔ ธรรม ๔ อย่าง ควรทำ

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม

ขอถวายส่วนกุศลแด่ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศิริระพวงศ์ภาณุเดช

ปณฺจ ฌมฺมกฺขนฺธา. ฉ ฌมฺมา สจฺจนฺนิกาตฺตพฺพาทฺ : ให้แจ้ง คือ ธรรมชั้น ๕ ธรรม ๖ อย่าง
 ฉ อภินฺญา. สตฺต ฌมฺมา สจฺจนฺนิกาตฺตพฺพาทฺ : ควรทำให้แจ้ง คือ อภินญา ๖ ธรรม
 สตฺต ชีณาสวพฺลานี. อฏฺฐ ฌมฺมา ๑ อย่าง ควรทำให้แจ้ง คือ กำลังของ
 สจฺจนฺนิกาตฺตพฺพาทฺ : อฏฺฐ วิโมกฺขา. นว ฌมฺมา พระชีณาสพ ๑ ธรรม ๘ อย่าง ควรทำ
 สจฺจนฺนิกาตฺตพฺพาทฺ : นว อนุปฺพพฺนโรธา. ทส ให้แจ้ง คือ วิโมกข์ ๘ ธรรม ๘ อย่าง
 ฌมฺมา สจฺจนฺนิกาตฺตพฺพาทฺ : ทส อเสกฺขา ควรทำให้แจ้ง คือ อนุปฺพพฺนโรธ ๘ ธรรม
 ฌมฺมา. ๑๐ อย่าง ควรทำให้แจ้ง คือ อเสกข-
 ธรรม ๑๐.

สพฺพํ ภิกฺขเว สจฺจนฺนิกาตฺตพฺพํ. กิณฺจ
 ภิกฺขเว สพฺพํ สจฺจนฺนิกาตฺตพฺพํ ? จกฺขุํ ภิกฺขเว
 สจฺจนฺนิกาตฺตพฺพํ, รูปา สจฺจนฺนิกาตฺตพฺพาทฺ,
 จกฺขุวิณฺญาณํ สจฺจนฺนิกาตฺตพฺพํ, จกฺขุสมฺผลสฺโส
 สจฺจนฺนิกาตฺตพฺโพ, ยมฺปิทํ จกฺขุสมฺผลสฺสปจฺจยา
 อฺปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ वा ทุกฺขํ वा
 อทุกฺขมฺสุขํ वा, ตมฺปิ สจฺจนฺนิกาตฺตพฺพํ. โสคํ
 สจฺจนฺนิกาตฺตพฺพํ, สทฺธา สจฺจนฺนิกาตฺตพฺพาทฺ, ๗เปฯ
 ฆานํ สจฺจนฺนิกาตฺตพฺพํ, กนฺธา สจฺจนฺนิกาตฺตพฺพาทฺ.
 ชิวฺหา สจฺจนฺนิกาตฺตพฺพาทฺ, รสา สจฺจนฺนิกาตฺตพฺพาทฺ.
 กาโย สจฺจนฺนิกาตฺตพฺโพ, โผฏฺฐพฺพาทฺ
 สจฺจนฺนิกาตฺตพฺพาทฺ. มโน สจฺจนฺนิกาตฺตพฺโพ, ฌมฺมา

คฺกุรภิกฺษุํทฺถหลาย สิ่งทฺถปวงควรทำ
 ให้แจ้ง คฺกุรภิกฺษุํทฺถหลาย กิสิ่งทฺถปวงควร
 ทำให้แจ้ง คืออะไร ? คือ จักฺขุ รูป
 จักฺขุวิณฺญาณ จักฺขุสมฺผัส สุขเวทนา ทุกฺข-
 เวทนา หรือแม้ทุกฺขมฺสุขเวทนา ที่เกิดขึ้น
 เพราะจักฺขุสมฺผัสเป็นปัจจัย ควรทำให้แจ้ง
 (ทุกอย่าง) หู เสียง ฯลฯ จมูก กลิ่น ลิ้น
 รส กาย โผฏฺฐพฺพะ ใจ ธรรมารมณฺ์
 มโนวิณฺญาณ มโนสมฺผัส สุขเวทนา ทุกฺข-
 เวทนา หรือแม้ทุกฺขมฺสุขเวทนาที่เกิดขึ้น
 เพราะมโนสมฺผัสเป็นปัจจัย ควรทำให้แจ้ง
 (ทุกอย่าง).

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม

ขอถวายส่วนกุศลแก่ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงวิภาวดีรังสิต

สัจฉิกาทพฺพา, มโนวิญญาณํ สัจฉิกาทพฺพํ,
มโนสมฺพสฺโส สัจฉิกาทพฺโพ, ยมฺปิ
มโนสมฺพสฺสปลฺจยา อปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ
วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตมฺปิ
สัจฉิกาทพฺพํ.

รูปํ ปสฺสนฺโต สัจฉิกโรติ, เวทณํ ปสฺสนฺโต
สัจฉิกโรติ, สณฺณํ ปสฺสนฺโต สัจฉิกโรติ,
สงฺขารํ ปสฺสนฺโต สัจฉิกโรติ, วิญญาณํ
ปสฺสนฺโต สัจฉิกโรติ. จกฺขุํ ฯเปฯ ชรามรณํ
 ฯเปฯ อมตฺตธํ นิพฺพานํ ปริโยสานญฺเณ
ปสฺสนฺโต สัจฉิกโรติ. เย เย ธมฺมา
สัจฉิกตา โทหนฺติ, เต เต ธมฺมา ผลฺลิตา^๑
โทหนฺติ. ตํถาทญฺเณ ญาณํ, ปชานนญฺเณ
ปณฺณา, เตน วุจฺจติ "อิเม ธมฺมา
สัจฉิกาทพฺพาทิ โสดาวธานํ, ตํปชานนา
ปณฺณา สุตมเย ญาณนฺ"ติ. (๕)

พระโยคาวจรเมื่อพิจารณาเห็นรูป ย่อมทำ
ให้แจ้งซึ่งรูปเป็นต้น (โดยทำให้แจ้ง
อารมณ์) เมื่อพิจารณาเห็นเวทนา... เมื่อ
พิจารณาเห็นสัญญา... เมื่อพิจารณาเห็น
สังขาร... เมื่อพิจารณาเห็นวิญญาณ...
เมื่อพิจารณาเห็นจักขุ... ฯลฯ เมื่อ
พิจารณาเห็นชราและมรณะ... ฯลฯ เมื่อ
พิจารณาเห็นนิพพาน อันหยั่งลงในอมตะ
เพราะอรรถว่าเป็นที่สุด ย่อมทำให้แจ้งซึ่ง
พระนิพพาน (โดยทำให้แจ้งอารมณ์) ธรรม
ใด ๆ เป็นธรรมอันทำให้แจ้งแล้ว ธรรม
นั้น ๆ ย่อมเป็นธรรมอันถูกต้องแล้ว. ชื่อว่า
ญาณ เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ๆ ชื่อว่า

^๑ ฉ. อี. ผลลิตา.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม

ขออุทิศส่วนกุศลแด่ คุณพ่อ เคง เหลียน สีบุญเรือง

ปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้
ท่านจึงกล่าวว่า "ปัญญาเครื่องทรงจำธรรม
ที่ได้ฟังมาแล้ว คือเครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้ฟัง
แล้วนั้นว่า ธรรมเหล่านี้ควรทำให้แจ้ง
ชื่อว่าสุตมยญาณ". (๕)

๓๐. กถิ "อิเม ธมฺมา ทานภาคิยา",
"อิเม ธมฺมา จิตฺติภาคิยา", "อิเม ธมฺมา
วิเสสภาคิยา", "อิเม ธมฺมา นิพฺเพช-
ภาคิยา"ติ โสตาจฺจํ, ตปฺชานนา ปณฺญา
สุตฺตมเย ญาณํ :

๓๐. ปัญญาเครื่องทรงจำธรรมที่ได้
ฟังมาแล้ว คือ เครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้ฟัง
มาแล้วนั้นว่า "ธรรมเหล่านี้เป็นไปในส่วน
แห่งความเสื่อม" ว่า "ธรรมเหล่านี้เป็นไป
ในส่วนแห่งความตั้งอยู่" ว่า "ธรรมเหล่านี้
เป็นไปในส่วนแห่งความวิเศษ" ว่า "ธรรม
เหล่านี้ เป็นไปในส่วนชำแรกกิเลส" ชื่อว่า
สุตมยญาณ :

ปจฺมชฺฌานสฺส^๑ ลภี กามสทฺคตา
สญฺญามนสิการา- สมุทาจฺรณฺติ, ทานภาคิโย
ธมฺโม : ตทฺถธมฺมตา สติ สนฺติจฺจุจฺติ,
จิตฺติภาคิโย ธมฺโม : อวิตกฺกสทฺคตา
สญฺญามนสิการา สมุทาจฺรณฺติ, วิเสสภาคิโย

สญฺญาและมนสิการ อันประกอบด้วย
กามของพระโยคาวจรผู้ได้ปฐมฌาน เป็นไป
อยู่ นี้เป็นธรรมเป็นไปในส่วนแห่งความ
เสื่อม ความพอใจ อันเป็นธรรมสมควรแก่
ปฐมฌานนั้นยังตั้งอยู่ นี้เป็นธรรมเป็นไปใน

^๑ ฉ. ปจฺมสฺส ฌานสฺส.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม
ขออุทิศส่วนกุศลแก่ คุณแม่แก้ว สิบญฺเฐว

ธมฺโม : นิพพิทาสหคตา สณฺณามนสิการา
สมุทาจฺรณฺติ วิกฺกุปสฺสทิตา, นิพฺเพธภาคิโย
ธมฺโม.

ส่วนแห่งความตั้งอยู่ สัญญาและมนสิการอัน
ไม่ประกอบด้วยวิตกเป็นไปอยู่ นี้เป็นธรรม
เป็นไปในส่วนแห่งความวิเศษ สัญญาและ
มนสิการอันประกอบด้วยความเบื่อหน่าย อิง
อากัษยวิราคะ เป็นไปอยู่ นี้เป็นธรรมเป็นไป
ในส่วนแห่งความชำแรกกิเลส.

ทุคฺคิยชฺฌานสฺส ลภี วิกฺกุกสฺสทิตา
สณฺณามนสิการา สมุทาจฺรณฺติ, หานภาคิโย
ธมฺโม : ททฺนุธมฺมตา สติ สนฺตักฺขจฺติ,
จฺติภาคิโย ธมฺโม : อุเบกฺขาสุขสฺสทิตา
สณฺณามนสิการา สมุทาจฺรณฺติ, วิเสสภาคิโย
ธมฺโม : นิพพิทาสหคตา สณฺณามนสิการา
สมุทาจฺรณฺติ วิกฺกุปสฺสทิตา^๑ : นิพฺเพธ-
ภาคิโย ธมฺโม.

สัญญาและมนสิการ อันประกอบด้วย
วิตกของพระโยคาวจรผู้ได้ทุติยฌาน เป็นไป
อยู่ นี้เป็นธรรมเป็นไปในส่วนแห่งความ
เสื่อม ความพอใจ อันเป็นธรรมสมควรแก่
ทุติยฌานนั้นยังตั้งอยู่ นี้เป็นธรรมเป็นไปใน
ส่วนแห่งความตั้งอยู่ สัญญาและมนสิการอัน
ประกอบด้วยอุเบกขาและสุขเป็นไปอยู่ นี้
เป็นธรรม เป็นไปในส่วนแห่งความวิเศษ
สัญญาและมนสิการ อันประกอบด้วยความ
เบื่อหน่าย อิงอากัษยวิราคะ เป็นไปอยู่ นี้
เป็นธรรมเป็นไป ในส่วนแห่งความชำแรก
กิเลส.

^๑ ฉ. ...สทิตา.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม

ขออุทิศส่วนกุศลแก่ คุณป้าเพชร สีบุญเรือง

คตฺยชฺฌานสฺส ลภี ปีตีสฺขสทคตา
 สณฺณามนสิการา สมฺทาจฺรณฺติ, หานภากิโย
 ฌมฺโม : ตทฺนุฌมฺมตา สติ สนฺตฺติภูจฺติ,
 จิตฺติภากิโย ฌมฺโม : อทุกฺขมสุขสทคตา
 สณฺณามนสิการา สมฺทาจฺรณฺติ, วิเสสภากิโย
 ฌมฺโม : นีพฺพิทาสทคตา สณฺณามนสิการา
 สมฺทาจฺรณฺติ วิราคุปสณฺหิตา, นีพฺเพธภากิโย
 ฌมฺโม.

สัญญาและมนสิการอันประกอบด้วยปีติ
 และสุขของพระโยคาวจรผู้ได้คตฺยชฺฌาน เป็น
 ไปอยู่ นี้เป็นธรรมเป็นไปในส่วนแห่งความ
 เสื่อม ความพอใจอันเป็นธรรมสมควรแก่
 คตฺยชฺฌานนั้นยังตั้งอยู่ นี้เป็นธรรมเป็นไปใน
 ส่วนแห่งความตั้งอยู่ สัญญาและมนสิการอัน
 ประกอบด้วยอทุกฺขมสุขเวทนาเป็นไปอยู่ นี้
 เป็นธรรม เป็นไปในส่วนแห่งความวิเศษ
 สัญญาและมนสิการ อันประกอบด้วยความ
 เบื่อหน่าย อิงอาศัยวิราคะ เป็นไปอยู่ นี้
 เป็นธรรม เป็นไปในส่วนแห่งความชำแรก
 กิเลส.

จตุตฺถชฺฌานสฺส ลภี อฺเปกฺขาสฺขสทคตา^๑
 สณฺณามนสิการา สมฺทาจฺรณฺติ, หานภากิโย
 ฌมฺโม : ตทฺนุฌมฺมตา สติ สนฺตฺติภูจฺติ,
 จิตฺติภากิโย ฌมฺโม, อากาसानนฺจายตน-
 สทคตา สณฺณามนสิการา สมฺทาจฺรณฺติ,
 วิเสสภากิโย ฌมฺโม : นีพฺพิทาสทคตา

สัญญาและมนสิการ อันประกอบด้วย
 อฺเปกฺขาและสุข ของพระโยคาวจรผู้ได้
 จตุตฺถชฺฌาน เป็นไปอยู่ นี้เป็นธรรมเป็นไปใน
 ส่วนแห่งความเสื่อม ความพอใจ อันเป็น
 ธรรมสมควรแก่จตุตฺถชฺฌานนั้นยังตั้งอยู่ นี้เป็น
 ธรรมเป็นไปในส่วนแห่งความตั้งอยู่ สัญญา

^๑ ฉ. อฺเปกฺขาสทคตา.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม
 ขออุทิศส่วนกุศลแก่ คุณที่จรรณฺย สีนุญเรื่อง

สณฺณามนสิการา สมุทาจรฺนฺติ วิวราคุป-
สณฺหิตา, นิพฺเพธภาคิโย ธมฺโม.

และมนสิการ อันประกอบด้วยอากาसानัญ-
จายตนณาน เป็นไปอยู่ นี้เป็นธรรมเป็นไป
ในส่วนแห่งความวิเศษ สัจฺญฺญาและมนสิการ
อันประกอบด้วยความเบื้อหน่าย อิงอาศัย
วิราคะ เป็นไปอยู่ นี้เป็นธรรมเป็นไปใน
ส่วนแห่งความชำแรกกิเลส.

อากาसानนฺจายตนสฺส ลามิ รุพสทคตา
สณฺณามนสิการา สมุทาจรฺนฺติ, หานภาคิโย
ธมฺโม : ตทฺนุธมฺมตา สติ สนฺติภฺจฺติ,
จิติภาคิโย ธมฺโม : วิณฺณณนฺจายตนสทคตา
สณฺณามนสิการา สมุทาจรฺนฺติ, วิเสสภาคิโย
ธมฺโม : นิพฺพิทาสทคตา สณฺณามนสิการา
สมุทาจรฺนฺติ วิวราคุปสณฺหิตา, นิพฺเพธภาคิโย
ธมฺโม.

สัจฺญฺญาและมนสิการอันประกอบด้วยรูป
ของพระโยคาวจร ผู้ได้อากาसानัญจายตน-
ณาน เป็นไปอยู่ นี้เป็นธรรมเป็นไปในส่วน
แห่งความเสื่อม ความพอใจอันเป็นธรรม
สมควรแก่อากาसानัญจายตนณานนั้นยังตั้งอยู่
นี้เป็นธรรม เป็นไปในส่วนแห่งความตั้งอยู่
สัจฺญฺญาและมนสิการอันประกอบด้วยวิญญูณัญ-
จายตนณานเป็นไปอยู่ นี้เป็นธรรมเป็นไปใน
ส่วนแห่งความวิเศษ สัจฺญฺญาและมนสิการอัน
ประกอบด้วยความเบื้อหน่าย อิงอาศัย
วิราคะ เป็นไปอยู่ นี้เป็นธรรมเป็นไปใน
ส่วนแห่งความชำแรกกิเลส.

คุณบุญช่วย แสงสว่าง

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิญาณัญจนายตนสฺส ลากิ อากา-
 ญาณัญจนายตนสฺส หคตา สณฺณามนสิการา
 สมฺทาจฺรณฺติ, หานภาคิโย ฌมฺโม :
 ตทฺนุฌมฺมตา สติ สนฺติภูจฺติ, จิตฺติภาคิโย
 ฌมฺโม : อากิณฺณจฺจนายตนสฺส หคตา สณฺณามนสิการา
 สมฺทาจฺรณฺติ, วิเสสภาคิโย
 ฌมฺโม : นิพฺพิทาหคตา สณฺณามนสิการา
 สมฺทาจฺรณฺติ วิราจฺยปสฺสหิตา, นิพฺเพธภาคิโย
 ฌมฺโม.

สัญญาและมนสิการ อันประกอบด้วย
 อากาสนัญจนายตนญาณ ของพระโยคาวจร
 ผู้ได้วิญาณัญจนายตนญาณ เป็นไปอยู่ นี้เป็น
 ธรรมเป็นไปในส่วนแห่งความเสื่อม ความ
 พ้อใจ อันเป็นธรรมสมควรแก่วิญาณัญจนาย
 ตนญาณนั้นยังตั้งอยู่ นี้เป็นธรรมเป็นไปใน
 ส่วนแห่งความตั้งอยู่ สัญญาและมนสิการอัน
 ประกอบด้วยอากิณฺณจฺจนายตนญาณ เป็นไปอยู่
 นี้เป็นธรรม เป็นไปในส่วนแห่งความวิเศษ
 สัญญาและมนสิการ อันประกอบด้วยความ
 เบื่อหน่าย อิงอาศัยวิราคะ เป็นไปอยู่ นี้
 เป็นธรรม เป็นไปในส่วนแห่งความชำแรก
 กิเลส.

อากิณฺณจฺจนายตนสฺส ลากิ วิญาณัญ-
 ญาณัญจนายตนสฺส หคตา สณฺณามนสิการา
 สมฺทาจฺรณฺติ, หานภาคิโย ฌมฺโม :
 ตทฺนุฌมฺมตา สติ สนฺติภูจฺติ, จิตฺติภาคิโย
 ฌมฺโม. เวนสณฺณานาสณฺณายตนสฺส หคตา
 สณฺณามนสิการา สมฺทาจฺรณฺติ, วิเสสภาคิโย

สัญญาและมนสิการ อันประกอบด้วย
 วิญาณัญจนายตนญาณ ของพระโยคาวจรผู้ได้
 อากิณฺณจฺจนายตนญาณ เป็นไปอยู่ นี้เป็นธรรม
 เป็นไปในส่วนแห่งความเสื่อม ความพ้อใจ
 อันเป็นธรรมสมควร แก่อากิณฺณจฺจนายตนญาณ
 นั้นยังตั้งอยู่ นี้เป็นธรรมเป็นไปในส่วนแห่ง

คุณบุญช่วย แสงสว่าง

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ธมฺโม : นิพพิทาสหคตา สอนฺนามนสิการา ความตั้งอยู่ สัญญาและมนสิการอันประกอบ
สมุทาจรณฺติ วิกฺราคุปสณฺหิตา, นิพฺเพธภาคิโย ด้วยแนวสัญญานาสัญญาตนณาน เป็นไปอยู่
ธมฺโม. นี้เป็นธรรม เป็นไปในส่วนแห่งความวิเศษ
สัญญาและมนสิการ อันประกอบด้วยความ
เบื่อน่าย อิงอาศัยวิราคะ เป็นไปอยู่ นี้
เป็นธรรม เป็นไปในส่วนแห่งความชำแรก
กิเลส.

คณาตฺถุเจเน ณาณํ, ปชานนฺนุเจเน ปณฺณา, ชื่อว่าญาณ เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ชื่อว่า
เตน วุจฺจติ "อิมะ ธมฺมา หานภาคิยา", ปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้
"อิมะ ธมฺมา จิตฺติภาคิยา", "อิมะ ธมฺมา ท่านจึงกล่าวว่า ปัญญาเครื่องทรงจำธรรม
วิเสสภาคิยา", "อิมะ ธมฺมา นิพฺเพธ- ที่ได้ฟังมาแล้ว คือเครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้ฟัง
ภาคิยา"ติ โสตาจฺจณํ, ตํปชานนา ปณฺณา มาแล้วนั้นว่า "ธรรมเหล่านี้เป็นไปในส่วน
สุตฺตมเย ณาณํ. (๔-๙) แห่งความเสื่อม" ว่า "ธรรมเหล่านี้เป็นไป
ใน ส่วนแห่งความตั้งอยู่" ว่า "ธรรมเหล่านี้
เป็นไปในส่วนแห่งความวิเศษว่า "ธรรม
เหล่านี้ เป็นไปในส่วนแห่งความชำแรก
กิเลส" ชื่อว่าสุตฺตมยฺญาณ. (๔-๙)

๓๑. กถิ "สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา", ๓๑. ปัญญาเครื่องทรงจำธรรมที่ได้
"สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขา", "สพฺเพ ธมฺมา ฟังมาแล้ว คือเครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้ฟังมา

คุณโชติ สุวรรณโพธิ์ศรี

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อนตฺตา"ติ โสดาวธานํ, ตํปชานนา ปณฺญา
สุตฺมเย ญาณํ :

แล้วนั้นว่า "สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง" ว่า
"สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์" ว่า "ธรรม
ทั้งปวงเป็นอนัตตา" ชื่อว่า สุตมยญาณ
อย่างไร :

รูปํ อนิจฺจํ ขยฺยฺเจเน, ทุกฺขํ ภยฺยฺเจเน,
อนตฺตา อสํารกฺกฺเจนาติ โสดาวธานํ,
ตํปชานนา ปณฺญา สุตฺมเย ญาณํ. เวทนา...
สฺสณฺญา... สงฺขารํ... วิญฺญาณํ... จกฺขุ
ฯเปฯ ชรามรณํ อนิจฺจํ ขยฺยฺเจเน, ทุกฺขํ
ภยฺยฺเจเน, อนตฺตา อสํารกฺกฺเจนาติ
โสดาวธานํ, ตํปชานนา ปณฺญา สุตฺมเย
ญาณํ.

ปัญญาเครื่องทรงจำธรรมที่ได้ฟังมาแล้ว คือ
เครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้ฟังมาแล้วนั้นว่า รูปไม่
เที่ยงเพราะอรรถว่าสิ้นไป เป็นทุกข์เพราะ
อรรถว่าน่ากลัว เป็นอนัตตาเพราะอรรถว่า
หาแก่นสารมิได้ ชื่อว่าสุตมยญาณ ปัญญา
เครื่องทรงจำธรรมที่ได้ฟังมาแล้ว คือ
เครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้ฟังมาแล้วนั้นว่า เวทนา
... สันฺญา... สงฺขาร... วิญฺญาณ...
จักขุ ฯลฯ ชราและมรณะ ไม่เที่ยง เพราะ
อรรถว่าสิ้นไป เป็นทุกข์เพราะอรรถว่า
น่ากลัว เป็นอนัตตาเพราะอรรถว่าหา
แก่นสารมิได้ ชื่อว่าสุตมยญาณ.

ตํปตฺตฺกฺเจเน ญาณํ, ปชานนฺกฺเจเน ปณฺญา,
เคน วุจฺจติ "สพฺเพ สงฺขารํ อนิจฺจา",
"สพฺเพ สงฺขารํ ทุกฺขา", "สพฺเพ ธมฺมา

ชื่อว่าญาณ เพราะอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ชื่อว่า
ปัญญา เพราะอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้
ท่านจึงกล่าวว่า ปัญญาเครื่องทรงจำธรรม

คุณโชติ สุวรรณโพธิ์ศรี

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อนตฺตา"ติ โสดาวธานํ, ตํปชานนา ปณฺณา
สุตฺตมเย ณาณํ. (๓, ๑๒)

ที่ได้ฟังมาแล้ว ก็เครื่องรู้ซึ่งธรรมที่ได้ฟัง
มาแล้วนั้นว่า "สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง" ว่า
"สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์" ว่า "ธรรม
ทั้งปวงเป็นอนัตตา" ชื่อว่า สุตมยญาณ.
(๓, ๑๒)

๓๒. กถํ "อิทํ ทุกฺขํ อริยสัจจํ",
"อิทํ ทุกฺขสมุทฺทยํ" อริยสัจจํ, "อิทํ
ทุกฺขนิโรธํ" อริยสัจจํ, "อิทํ ทุกฺขนิโรธ-
คามินี ปฏิปทา อริยสัจจณฺ"ติ โสดาวธานํ,
ตํปชานนา ปณฺณา สุตฺตมเย ณาณํ.

๓๒. ปัญญาเครื่องทรงจำธรรมที่ได้
ฟังมาแล้ว ก็เครื่องรู้ซึ่งธรรมที่ได้ฟังมา
แล้วว่า "นี้ทุกข์อริยสัจ" ว่า "นี้ทุกข์สมุทัย-
อริยสัจ" ว่า "นี้ทุกข์นิโรธอริยสัจ" ว่า
"นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ" ชื่อว่า
สุตมยญาณอย่างไร.

๓๓. คตฺถ กตมํ ทุกฺขํ อริยสัจจํ ?
ชาติปิ ทุกฺขา, ชราปิ ทุกฺขา, มรณฺมปิ
ทุกฺขํ, โสภปริเทเวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาปิ
ทุกฺขา, อปฺปิเยหิ สมฺบโยโค ทุกฺโข, ปิเยหิ
วิปฺบโยโค ทุกฺโข, ยมฺปิจณฺ น ลภติ, ตมฺปิ
ทุกฺขํ, สงฺขิตฺเตน ปณฺจุปาทานกฺขณฺธา
ทุกฺขา.

๓๓. ในอริยสัจ ๔ ประการนั้น
ทุกข์อริยสัจเป็นไฉน ? ชาติเป็นทุกข์ ชรา
เป็นทุกข์ มรณะเป็นทุกข์ โสภะ ปริเทวะ
ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เป็นทุกข์ ความ
ประจวบกับสังขาร หรือสัตว์อันไม่เป็นที่รัก
เป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสังขารหรือ
สัตว์อันเป็นที่รัก ก็เป็นทุกข์ ความไม่ได้

๑-๑ ฉ. ทุกฺขสมุทฺทยํ. ฉ. ...นิโรธํ.

สมปรารถนา ก็เป็นทุกข์ โดยย่อ อุปาทาน-
ชั้น ๕ เป็นทุกข์.

ตตถ กตมา ชาติ ? ยะ เตสึ เตสึ
สตุตตานัง ตมฺหิ ตมฺหิ สตุตตนิกาเย ชาติ
สณฺชาติ โอกุณฺติ นิพฺพตฺติ อภินิพฺพตฺติ
ชนฺธานัง ปาตุภาโว อายตฺนानัง ปฏฺฐิลาโก,
อัยํ วุจฺจติ ชาติ.

ชาติในทุกขอริยสังขันธ์นั้น เป็นไฉน ?
ความเกิด ความเกิดพร้อม ความก้าวลง
ความบังเกิด ความบังเกิดเฉพาะ ความ
ปรากฏแห่งชั้นทั้งหลาย ความกลับได้
อายตนะในหมู่สังขันธ์นั้น ๆ แห่งสังขันธ์นั้น ๆ
นี้ท่านกล่าวว่่า ชาติ.

ตตถ กตมา ชรา ? ยะ เตสึ เตสึ
สตุตตานัง ตมฺหิ ตมฺหิ สตุตตนิกาเย ชรา
ซีรณฺตา ขณฺธิจฺจํ ปาลิจฺจํ วลิตฺตจฺจตา อายุโน
สํหานิ อินฺทฺริยานัง ปริปาโก, อัยํ วุจฺจติ
ชรา.

ชราในทุกขอริยสังขันธ์นั้น เป็นไฉน ?
ความแก่ ความชำรุด ความเป็นผู้มีพันทัก
ความเป็นผู้มีผมหงอก ความเป็นผู้มี
หนังเหี่ยว ความเสื่อมอายุ ความแก่แห่ง
อินทรีย์ทั้งหลาย ในหมู่สังขันธ์นั้น ๆ แห่งสังขันธ์
นั้น ๆ นี้ท่านกล่าวว่่า ชรา.

ตตถ กตมํ มรณํ ? ยะ เตสึ เตสึ
สตุตตานัง ตมฺหา ตมฺหา สตุตตนิกาเย จฺติ
จวนฺตา เกโท อนฺตรธานัง มจฺจุ มรณํ
กาลกิริยา ชนฺธานัง เกโท กเพฺวรสุสฺส กาละ
ความจติ ความเคลื่อน ความแตก ความ
หายไป ความถึงตาย ความตาย ความทำ
กาละ ความแตกแห่งชั้น ความทอดทิ้ง

มรณะในทุกขอริยสังขันธ์นั้น เป็นไฉน ?
ความจติ ความเคลื่อน ความแตก ความ
หายไป ความถึงตาย ความตาย ความทำ
กาละ ความแตกแห่งชั้น ความทอดทิ้ง

คุณโชติ สุวรรณโพธิ์ศรี

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นิกฺเขโป ชีวิตินฺทฺริยสฺส อฺปจฺเจโท^๑ อิทํ
วฺจฺจติ มรณํ.

ซากศพ ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์จากหมู่สัตว์
นั้น ๆ แห่งสัตว์นั้น ๆ นี้ท่านกล่าวว่ามีมรณะ.

ตตฺถ กตโม โสโก ? โย^๒
ณาทิปฺยสฺสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, โภกฺกปฺยสฺสเนน
วา ผุฏฺฐสฺส, โรคฺกปฺยสฺสเนน วา ผุฏฺฐสฺส,
สีลฺกปฺยสฺสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, ทิฏฺฐิจฺกปฺยสฺสเนน
วา ผุฏฺฐสฺส, อณฺณตฺรณฺณตฺเรณ ปฺยสฺสเนน
สฺมนฺนาคตฺสฺส อณฺณตฺรณฺณตฺเรณ ทฺกฺขมฺเมน
ผุฏฺฐสฺส โสโก โสจฺนา โสจิตฺตํ
อนฺโตโสโก อนฺโตปริโสโก เจตโส
ปริชฺฌายนา โทมนสฺสํ โสกสฺลลํ, อโย
วฺจฺจติ โสโก.

โสกะในทุกขอริยสังขันธ์นั้นเป็นไฉน ?
ความโศก อากาโรเศร้าโศก ภาวะของผู้
เศร้าโศก ความโศก ณ ภายใน ความ
ตรมตรอม ณ ภายใน ความแผดเผาจิต
ความเสียใจ ลุกศรคือความโศก แห่งบุคคล
ผู้ถูกความเสื่อมแห่งชาติกระทบเข้าก็ดี ผู้ถูก
ความวิบัติแห่งสมบัติกระทบเข้าก็ดี ผู้ถูก
ความหายนะคือโรคกระทบเข้าก็ดี ผู้ถูก
ความวิบัติแห่งศีลกระทบเข้าก็ดี ผู้ถูกความ
วิบัติแห่งทสิฐกระทบเข้าก็ดี ผู้ประจวบกับ
ความวิบัติอื่น ๆ ก็ดี ผู้ถูกเหตุแห่งทุกขอื่น ๆ
กระทบเข้าก็ดี นี้ท่านกล่าวว่ามีโสกะ.

ตตฺถ กตโม ปริเทโว ? โย^๓
ณาทิปฺยสฺสเนน วา ผุฏฺฐสฺส, โภกฺกปฺยสฺสเนน

ปริเทวะในทุกขอริยสังขันธ์นั้นเป็นไฉน ?
ความครวญ ความคร่ำครวญ ความรำไร

^๑ ฉ. ชีวิตินฺทฺริยสฺสอฺปจฺเจโท.

^๒ ม. อโย ปาโร นตฺถิ.

^๓ ม. อโย ปาโร นตฺถิ.

คุณอรจิตร สุวรรณโพธิ์ศรี

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

วา ผุฏฺจสฺส, โรคพฺยสเนน วา ผุฏฺจสฺส,
 สึลพฺยสเนน วา ผุฏฺจสฺส, ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา
 ผุฏฺจสฺส, อณฺตรณฺตเรณ พฺยสเนน
 สมนฺนาคตฺสฺส, อณฺตรณฺตเรณ ทฺกฺขชฺมฺเมน
 ผุฏฺจสฺส อาเทโว ปริเทโว อาเทวนา
 ปริเทวนา อาเทวิตฺตํ ปริเทวิตฺตํ วาจา
 บลาโป วิปฺปลาโป ลาลบฺโป ลาลบฺปนา
 ลาลบฺปิตฺตํ, อโย วุจฺจติ ปริเทโว.

ความรำพัน ความเป็นผู้รำไร ความเป็นผู้
 รำพัน การพูดบ่น การพูดพร่ำเพรื่อ กิริยา
 ที่พูดพร่ำเพรื่อ ความเป็นผู้พูดพร่ำเพรื่อแห่ง
 บุคคลผู้ถูกความเสื่อมแห่งญาติ กระทบเข้า
 ก็ดี... ผู้ถูกเหตุแห่งทุกข์อื่น ๆ กระทบเข้า
 ก็ดี นี่ท่านกล่าววว่า ปริเทวะ.

ตตฺถ กตมํ ทฺกฺขํ ? ยํ กายิกํ อสาคํ
 กายิกํ ทฺกฺขํ, กายสมฺผลฺสฺสชฺชํ อสาคํ ทฺกฺขํ
 เวทยิตํ, กายสมฺผลฺสฺสชา อสาคา ทฺกฺขชา
 เวทนา, อิทํ วุจฺจติ ทฺกฺขํ.

ทุกข์ในทุกขอริยสังขนั้น เป็นไฉน ?
 ความไม่สำราญ คือความลำบากทางกาย
 ความไม่สำราญ คือความลำบากที่สัตว์เสวย
 แล้วซึ่งเกิดแต่กายสัมผัส กิริยาอันไม่สำราญ
 คือทุกขเวทนาซึ่งเกิดแต่กายสัมผัสนี้ ท่าน
 กล่าววว่า ทฺกฺขํ.

ตตฺถ กตมํ โทมนสฺสํ ? ยํ เจตสิกํ
 อสาคํ เจตสิกํ ทฺกฺขํ, เจโตสมฺผลฺสฺสชฺชํ
 อสาคํ ทฺกฺขํ เวทยิตํ, เจโตสมฺผลฺสฺสชา
 อสาคา ทฺกฺขชา เวทนา, อิทํ วุจฺจติ
 โทมนสฺสํ.

โทมนัสในทุกขอริยสังขนั้นเป็นไฉน ?
 ความไม่สำราญ คือความลำบากทางใจ
 ความไม่สำราญ คือความลำบากที่สัตว์เสวย
 แล้วซึ่งเกิดแต่สัมผัสทางใจ กิริยาอันไม่
 สำราญ คือทุกขเวทนาซึ่งเกิดแต่สัมผัสทาง
 ใจ นี่ท่านกล่าววว่า โทมนัส.

คุณอรจิตร สุวรรณโพธิ์ศรี

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตฺถ กตโม อุปายาส ? โย^๑
 ชาติพฺยสเนน วา มุญฺจสฺส, โภกพฺยสเนน
 วา มุญฺจสฺส, โรคพฺยสเนน วา มุญฺจสฺส,
 สीलพฺยสเนน วา มุญฺจสฺส, ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา
 มุญฺจสฺส, อณฺตรอนฺตรเรน พฺยสเนน
 สมณฺนาคตสฺส, อณฺตรอนฺตรเรน ทุกฺขมฺเมน
 มุญฺจสฺส อายาส อุปายาส อายาสนา
 อุปายาสนา อายาสิตตฺตํ อุปายาสิตตฺตํ,
 อัย วุจฺจติ อุปายาส.

ตตฺถ กตโม อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค
 ทุกฺโข ? อิตฺ ย'สฺส เต โหนฺติ อนิฏฺฐา
 อกนฺตา อมฺนาปา รุปา สทฺทา คนฺธา รสา
 โผฏฺฐพฺพา, เย วา ปนสฺส เต โหนฺติ
 อนตฺถกามา อหิตกามา อผาสูกามา
 อโยคกฺเขมกามา, ยา เตหิ^(๒) สงฺกฺติ
 สมากโม สโมธานํ มิสฺสีกาโว, อัย วุจฺจติ
 อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทุกฺโข.

อุปายาสในทุกขอริยสังขนั้นเป็นไฉน ?
 ความแค้น ความคับแค้นรุนแรง ความเป็น
 ผู้แค้น ความเป็นผู้คับแค้นรุนแรงแห่งบุคคล
 ผู้ถูกความเสื่อมแห่งญาติกระทบเข้าก็ดี....
 ผู้ถูกเหตุแห่งทุกขอื่น ๆ กระทบเข้าก็ดี นี้
 ท่านกล่าววว่า อุปายาส.

ความประจวบกับสังขารหรือสัตว์ อัน
 ไม่เป็นที่รัก เป็นทุกขในทุขอริยสังขนั้นเป็น
 ไฉน ? สังขารเหล่าใด คือ รูป เสียง
 กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันไม่น่าปรารถนา
 ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจในโลกนี้ ย่อมมีแก่
 บุคคลนั้น หรือสัตว์เหล่าใดเป็นผู้ไม่หวัง
 ประโยชน์ ไม่หวังความเกื้อกูล ไม่หวัง
 ความสบาย ไม่หวังความปลอดภัยจาก

^๑ ม. อัย ปาโร นตฺถิ.

^๒ ม. สทฺธี.

โยคกิเลสแก่บุคคลนั้น การไปร่วมกัน การ
มาร่วมกัน การอยู่ร่วมกัน การทำกิจร่วมกัน
กับสังขารหรือสัตว์เหล่านั้น นี่ท่านกล่าวว่า
ความประจวบกับสังขารหรือสัตว์อันไม่เป็น
ที่รัก เป็นทุกข์.

ตตถ กตโม ปิเยหิ วิปโยโค
ทุกฺโข ? อธิ ย'สฺส เต โหนฺติ อัญญา
กนฺตา มนฺปา รุปา สทฺทา กนฺธา รสา
โณฏฺจพฺพา, เย วา ปนฺสฺส เต โหนฺติ
อตุฏฺถกามา หิตกามา ผาสฺสกามา
โยคกฺเขมกามา มาตา วา ปิตา วา ภาตา
วา ภคินี วา มิตุตา วา อมฺจฺจา วา ณาตี
วา สาโลหิตา วา, ยา เตหิ^(๑) อสงฺกติ
อสมากโม อสมฺธานํ อมิสฺสีภาโว, อย์
วฺจฺจติ ปิเยหิ วิปโยโค ทุกฺโข.

ความพลัดพรากจากสังขาร หรือสัตว์
อันเป็นที่รัก เป็นทุกข์ ในทุกขอริยสังขันธ์
เป็นไฉน ? สังขารเหล่าใด คือ รูป เสียง
กลิ่น รส โณฏฐัพพะ อันน่าปรารถนาน่าใคร่
น่าพอใจ ในโลกนี้ ย่อมมีแก่บุคคลนั้น หรือ
สัตว์เหล่าใด คือ มารดา บิดา พี่ชาย
น้องชาย พี่หญิง น้องหญิง มิตร พวกพ้อง
ญาติหรือสาโลหิตเป็นผู้หวังประโยชน์ หวัง
ความเกื้อกูล หวังความสบาย หวังความ
ปลอดโปร่งจากโยคกิเลสแก่บุคคลนั้น การ
ไม่ได้ไปร่วมกัน การไม่ได้มาร่วมกัน การ
ไม่ได้อยู่ร่วมกัน การไม่ได้ทำกิจร่วมกัน
กับสังขารหรือสัตว์เหล่านั้น นี่ท่านกล่าวว่า

^๑ ม. สทธี.

คุณอรจิตร สุวรรณโพธิ์ศรี

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ความพลัดพรากจากสังขารหรือสัตว์ อันเป็นที่รักเป็นทุกข์.

ตตถ กตมํ ยมปิจจํ น ลภติ, ตมปิ
 ทุกข์ ? ชาตธมฺมานํ สตฺตํ เหว อิจฺฉา
 อฺปฺชชติ "อโห วัต มยํ น ชาตธมฺมา
 อสฺสาม, น จ วัต โน ชาติ
 อากฺขเจยฺยา"ติ. น โข ปเนตํ อิจฺฉาย
 ปตฺตพฺพํ, อิทมฺปิ ยมปิจจํ น ลภติ, ตมปิ
 ทุกข์. ชราธมฺมานํ สตฺตํ ฯเปฯ
 พฺยาธธมฺมานํ สตฺตํ... มรณธมฺมานํ
 สตฺตํ... โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺ-
 สฺปายาสธมฺมานํ สตฺตํ เหว อิจฺฉา
 อฺปฺชชติ "อโห วัต มยํ น โสภปริเทว-
 ทุกฺขโทมนสฺสฺปายาสธมฺมา อสฺสาม, น จ
 วัต โน โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสฺปายาส
 อากฺขเจยฺยุน"ติ, น โข ปเนตํ อิจฺฉาย
 ปตฺตพฺพํ, อิทมฺปิ ยมปิจจํ น ลภติ, ตมปิ
 ทุกข์.

ความไม่ได้สมปรารถนาเป็นทุกข์ ใน
 ทุกขอริยสังเป็นใจน ? สัตว์ทั้งหลายผู้มี
 ความเกิดเป็นธรรมดา มีความปรารถนา
 เกิดขึ้นอย่างนี้ว่า "ขอเราทั้งหลายอย่ามี
 ชาติเป็นธรรมดา และชาติอย่ามาถึงเรา
 ทั้งหลายเลย" ข้อนี้สัตว์ทั้งหลายไม่พึงได้
 ตามความปรารถนา แม้ความปรารถนา
 สิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้น นี้ก็เป็นทุกข์ สัตว์ทั้งหลาย
 มีชราเป็นธรรมดา... สัตว์ทั้งหลายมีพฺยาธ
 เป็นธรรมดา... สัตว์ทั้งหลายมีมรณะเป็น
 ธรรมดา... สัตว์ทั้งหลายมีโสภะ ปรีเทวะ
 ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสเป็นธรรมดา มี
 ความปรารถนาเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า "ขอเรา
 ทั้งหลายอย่าพึงมีความโศก ความร่ำไร
 ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความ
 คับแค้นใจเป็นธรรมดาเลย และขอความ
 โศก ความร่ำไร ความทุกข์กาย ความ
 ทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ อย่ามาถึงเรา

พันเอกแพทย์หญิงวิวรรณ คำนวนกิจ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทั้งหลายเลย" ข้อนี้อันสัตว์ทั้งหลายไม่พึง
ได้ตามความปรารถนา ความไม่ได้สม
ปรารถนาแม้ก็เป็นทุกข์.

ตตถ กตเม สงฺขิตฺเตน ปณฺจ-
ปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา ? เสยฺยถิํ,
รูปฺปาทานกฺขนฺโธ เวทฺฐูปาทานกฺขนฺโธ
สฺสณฺญาปาทานกฺขนฺโธ สงฺขารูปาทานกฺขนฺโธ
วิญฺญาณฺญาปาทานกฺขนฺโธ, อิมํ วุจฺจติ
สงฺขิตฺเตน ปณฺจปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา. อิทํ
วุจฺจติ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ.

โดยย่ออุปาทานชั้น ๕ เป็นทุกข์ ใน
ทุกขอริยสังขันธ์นั้นเป็นไฉน ? อุปาทานชั้นคือ
รูป อุปาทานชั้นคือเวทนา อุปาทานชั้นคือ
สัณญา อุปาทานชั้นคือสังขาร อุปาทานชั้น
คือวิญญาณ อุปาทานชั้นเหล่านี้ท่านกล่าวว่า
โดยย่ออุปาทานชั้น ๕ เป็นทุกข์ นี้ท่าน
กล่าวว่า ทุกขอริยสัง.

๓๔. ตตถ กตมํ ทุกฺขสมุทฺทยํ^๑
อริยสจฺจํ ? ยายํ ตณฺหา โปโนภวิกา^๒
นนฺทิวราศสทกฺคา ตตฺตรตตฺราราภินนฺทินิ.
เสยฺยถิํ, กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา,
สา โข ปเนสา ตณฺหา กตฺถ อฺปฺปชฺชฺชมาณา
อฺปฺปชฺชฺชติ, กตฺถ นินฺวิสมาณา นินฺวิสติ ? ยํ
โลเก ปิยรูปํ สาทฺตฺรูปํ, เอตฺถเตสา ตณฺหา

๓๔. ในจตุราริยสังขันธ์นั้น ทุกขสมุทัย-
อริยสังขันธ์เป็นไฉน ? ตณหานี้ใด อันให้เกิดใน
ภพใหม่ สหระคตด้วยนันทิวราคะอันเพลิดเพลิน
ในอารมณ์นั้น ๆ คือกามตณหา ภวตณหา
วิภวตณหา ก็ตณหานั้นนแล เมื่อเกิดย่อมเกิด
ที่ไหน ? เมื่อตั้งอยู่ย่อมตั้งอยู่ที่ไหน ?
สิ่งใดเป็นที่รักที่ยินดีในโลก ตณหานั้นเมื่อ

^๑ จ. ทุกขสมุทัย.
^๒ จ. โปโนภวิกา.